

ਸਤਨਾਮੁ ਕਰਤਾ

ਇਸ ਅੰਕ ਵਿੱਚ

ਸੰਪਾਦਕੀ : ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਅਤੇ ਸਾਥੀ, ਵਿਸਾਖੀ, ਸੁਮੀਤ ਸਿੰਘ, ਫਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨ, ਡਾ: ਵਿਸ਼ਵ ਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ

ਸ਼ਹੀਦ ਸਪਲੀਮੈਂਟ : ਕਵੀਸ਼ਰੀ/ ਛਾਉਣੀਆਂ ਪੱਟ ਲੋ/ ਬਾਬੂ ਰੱਜਬ ਅਲੀ
ਲੇਖ/ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਬਾਰੇ ਸੰਕਲਪ/
ਪ੍ਰੋ: ਜਗਮੋਹਨ ਸਿੰਘ

ਸੁਮੀਤ ਸਿੰਘ ਸਪਲੀਮੈਂਟ : - ਅੰਤਰਮੰਟਨ, ਵਿਨੀਪੈਂਗ ਅਤੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀਆਂ ਸਾਹਿੱਤਕ-ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ
ਸ਼ੋਰ ਅਤੇ

- ਸੁਭਿੱਦਰ ਪੰਜਲ, ਅਵਤਾਰ ਗਿੱਲ, ਲਾਟ ਭਿੰਡਰ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ
- ਸੁਮੀਤ ਦੀ ਪੜ੍ਹੀ ਪੁਨਮ ਦੀ ਤਰਜਮਾ
- 'ਕੈਨੇਡਾ ਰਮਪੁੜ' ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਪਾਦਕੀ
- ਸੁਮੀਤ ਦੇ ਪੰਜ ਸੰਪਾਦਕੀ
- ਸੁਮੀਤ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨ ਹੇਠ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਦੋ ਕਹਾਣੀਆਂ (ਗਿਰਿਧਰ ਗੋਪਾਲ, ਨਰਸਿੰਘ ਮੰਜਰੇਕਾ)

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦੋ ਸਾਹਿੱਤਕ-ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਰਿਚਿਆਂ ਦਾ ਫਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨ ਵਿਰੁੱਧ ਸਵੈੱਤ :

- ... ਇਹ ਸਭ ਕੁੱਝ ਵੀ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ
- 14 ਫਰਵਰੀ ਦਾ ਬੇਲੋੜਾ ਤੇ ਤਰਕਾਊ ਬੰਦ

ਵੈਨਕੂਵਰ ਸੱਥ ਦਾ ਸਾਹਿੱਤਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਤੇ ਸੁਨੇਹਾ (ਅਮਰਜੀਤ ਚਾਹਲ, ਸਾਧੂ)

ਡਾ: ਵਿਸ਼ਵ ਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਕਵਿਤਾਵਾਂ : ਫਿਟ ਨਹੀਂ ਹੋਵਾਂਗਾ, ਗਰਜ ਤੋਂ ਟੁੱਟਪਾਥ ਤੱਕ

ਦਰਪਣ : ਗੁਰਸਰਨ ਸਿੰਘ, ਡਾ: ਰਮਥੀਰ ਸਿੰਘ, ਸੁਭਿੱਦਰ ਕੈਲੇ, ਸੁਰਜੀਤ ਬਰਾੜ, ਜਗਤਾਰ ਛਾਮ, ਹਰਜੀਤ ਟੌਪਕੀਆ,
ਮਿੱਤਰ ਰਾਜਾ, ਨਾਜ਼ਰ ਸਿੰਘ 'ਦੀਪਕ', ਹਰਦੇਵ ਵਿਹਾਰ, ਸੁਖਿੰਦਰ ਸਮੇਤ ਕੈਨੇਡਾ, ਭਾਰਤ, ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ,
ਅਤੇ ਅਸਟਰੀਆ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਠਕਾਂ/ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ 14 ਖ਼ਤ

LITERARY & CULTURAL BIMONTHLY OF PANJABI

WATNO DUR

P.O. BOX 9545
Edmonton, Alberta, T6E 5X2

P.O. BOX 67681 Station 'O'
Vancouver, B.C., V5W 3V2

(Started in July 1973)

2nd Class Mail Reg. No. 3233

March - April 1984

Vol. 11 No. 100

Editor:

Surinder Dhanjal
(Grande Prairie, Alberta, 539-9614)

Editorial Board:

Satwant Deepak, Edmonton	461-1917
Laat Bhinder, Edmonton	435-7469
Avtar Gill, Sherwood Park	464-3851
Karnail Randhawa, Edmonton	462-2712

Advertising & Circulation Board:

Paul Binning, Richmond	270-9467
Iqbal Ramuwalla, Toronto	745-7326
Gurcharan Tallewalla, Burnaby	298-3431

Watno Dur Representatives:

● British Columbia, Canada:	
Sadhu, Burnaby	437-9014
Sukhwant Hundal, Vancouver	321-9221
Amarjit Chahal, Surrey	581-0406
Tej Sandhu, Quesnel	992-6775
Dev Jatana, Prince Rupert	627-7209
Avtar Rodhey, Quesnel	992-7578
Inderjit Rode, Vancouver	430-4104
J.S. Aulakh, Mission	826-4888
● Alberta, Canada:	
K.S. Chaman, Calgary	248-2841

ਫਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨ ਵਿਰੁੱਧ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ

ਫਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨ ਦਾ ਗਿਆਰਵਾਂ ਸਾਲਾਨਾ ਅੰਕ (ਜੁਲਾਈ ਅਗਸਤ 84)
ਫਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨ ਵਿਰੁੱਧ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ ਹੋਵੇਗਾ।

ਪਿਛਲੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ 'ਫਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨ ਵਿਰੁੱਧ ਵਿਚਾਰ ਰਚਾਰ' ਦੇ ਸੱਦੇ
ਏਜੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਥਰੂਟ ਸਾਰੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਨਾਟਕ,
ਖ਼ਾਤਰੇ ਭੇਜੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਤਰਕਸੀਲ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ
ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਸਾਡੇ ਉਠਾਏ ਸਵਾਲਾਂ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੰਬੰਧਤ ਸਵਾਲਾਂ ਬਾਰੇ
ਇੱਕ ਨਿਯਮਵੱਧ/ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ਚਰਚਾ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵੱਡੇ
ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਭਾਵਿ ਉਸਾਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਈ ਹੋਣ।

ਇਹ ਮਸਲਾ ਕਿਸੇ ਇਕੱਲੇ ਦੁਕੰਨੇ ਵਿਅਕਤੀ/ਸੰਸਥਾ/ਪਰਚੇ ਦਾ
ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿੱਚ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ/ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ
ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ
ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇੰਗਲੈਂਡ, ਅਮਰੀਕਾ, ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੁਲਕਾਂ 'ਚ ਵੀ ਹਨ,
ਇਸ ਲਈ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹਰ ਕੋਨੇ 'ਚੋਂ ਫਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਆਵਾਜ਼
ਉਠਾਉਣਾ ਹਰ ਕਲਮ ਦਾ ਮਾਨਵੀ ਫਰਜ਼ ਹੈ।

ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਵੀਹਾਂ ਨੂੰ ਖੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ
(ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਲੇਖ) 15 ਜੂਨ 84 ਤੱਕ ਅੰਪਰੀਆਂ ਕਰ ਦੇਣ
ਤਾਂ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋ ਸਕੇ।

- ਅਦਾਰਾ ਵਤਨੇਂ ਦੂਰ

● ANNUAL SUBSCRIPTION

- Canada/U.S.A.: \$6.00; England: £5.00; Other Countries: \$10.00 (By Air) (Cheques, Drafts, Money-Orders payable to 'Watno Dur' should be sent to Edmonton, Alberta or Vancouver, B.C. in Canada).
- Special Rates for subscribers of India (Annual: RS10/-); Mail directly to: 1. Gursharan Singh, Editor SAMTA, Guru Khalsa Niwas, P.O. Khalsa College, Amritsar - 143002. 2. Surinder Kailay, Editor ANU, Lalton Klan, Ludhiana - 142022.

● **WATNO DUR** (Far from the Motherland) is a Literary and cultural bimonthly of PANJABI - the mother tongue of East Panjab (INDIA) and West Panjab (PAKISTAN) - published by WATNO DUR PUBLICATIONS (Registered). The contributors include well-known Panjabi writers throughout the world.

● All officeholders and members of WATNO DUR PUBLICATIONS (Registered), past and present, have been and are honorary associates of WATNO DUR.

● Opinions expressed are of the individual writers and may not necessarily, reflect the official policies of WATNO DUR PUBLICATIONS (Registered).

ਸੰਪਾਦਕੀ

● ਸਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਗਜ਼ਗੁਰੂ, ਸੁਖਦੇਵ :

23 ਮਾਰਚ 1984 ਨੂੰ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਦੀ 53 ਵੀਂ ਬਰਸੀ ਸੀ। ਸਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਪੁਸਤਕ "ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਲਹਿਰ" ਦੇ ਲੇਖਕ ਤਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ ਵੱਲੋਂ "ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮਾਰਕਸਵਾਦ" ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਟੇਕ ਸੰਕਲਪ ਨਾਲ ਪੂਰੇ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮੋਕਾ ਮਿਲਦਾ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਮਾਓ ਦੀ ਠੋਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਹਸਤੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋਣ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਸੰਭਾਵਨਾ ਸੀ ਜਾਂ ਮਾਓ ਅਤੇ ਲੈਨਿਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਜਿਹੇ। ਜੋਸ਼ ਦਾ ਇਹ ਕਥਨ ਉਸਦੀ ਉਪਰੋਕਤ ਪਾਠ ਦਾ ਠੋਸ/ਤਰਕਸੀਲ ਆਧਾਰ ਹੈ: "ਇਹ ਐਵੇਂ ਕੋਈ ਸੁਪਨਾਮਈ ਤਕਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ। ਉਦਾਹਰਣ ਲਈ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗੁੱਪਾਂ ਦਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਾ ਮਾਮੂਲੀ ਸੂਝ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਸਾਥੀ ਅਜੈ ਪੋਸ਼ ਥਾਮਰ ਵਿੱਚ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ ਦੀ ਪਾਠੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਦੇ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਉੱਤਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਾਠੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨੋਤਾਂ ਵਿੱਚ ਥਾਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।"

ਫਾਂਸੀ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬੌਧਾ ਕਿਹਾ ਪਹਿਲਾਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲਿਖੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਇਤਿਹਾਸਕ ਲਿਖਤ "ਮੈਂ ਨਾਸਤਕ ਕਿਉਂ ਹਾਂ" (ਇਹ ਲਿਖਤ ਸੰਤ ਰਵੀਦਾਸ ਸਿੰਘ ਨਾਭੀਗਵਾਲ ਨਾਲ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ 'ਤੇ ਥਾਮਰ ਲਿਖੀ ਗਈ ਸੀ) ਅੱਜ ਦੇ ਫਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨੀ ਮਾਹੌਲ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਹਿਮ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ। (ਇਹ ਲਿਖਤ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਵੇਰ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਤੋਂ ਵੇਰ ਵਿੱਚ ਛਾਪੀ ਸੀ - ਅਗਲੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਫੇਰ ਛਾਪੀ ਜਾਵੇਗੀ।) ਇਸ ਲਿਖਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੋਕਾਪ੍ਰਸਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੱਥ ਜਾਂ ਪਰਮ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁੱਤ ਸਾਕਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਨੂੰ 'ਸਵਰਗ/ਨਰਕ/ਹੱਥ/ਪਰਮ' ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਬਾਰੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਜ਼ਰੂਰ ਪੜ੍ਹਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ: "ਇਹ ਪਰਤੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਇਹ ਪਵਿੱਤਰ ਪਰਤੀ, ਮੇਰਾ ਸਵਰਗ ਹੈ; ਉਸਤੇ ਤੁਰਨ ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ ਹਾਂ ਮਾਦਮੀ, ਹਰ ਇਨਸਾਨ, ਮੇਰਾ ਵੇਵਾ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਤਗਵਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਤਗਵਾਨ ਨੂੰ ਤਗਵਾਨ ਨਾਲ ਲੜਾ ਕੇ ਮੇਰੇ ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਨਰਕ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਖਤਮ ਕਰਕੇ, ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਵਰਗੀਕ੍ਰਮ ਸਮਾਜ ਵੱਲ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼, ਹਰ ਕਦਮ ਮੇਰਾ ਪਰਮ ਹੈ।" (ਹਵਾਲਾ: "23 ਮਾਰਚ ਦੇ ਸਹੀਦ", ਲੇਖਕ: ਸਿਧ ਵਰਮਾ)

ਅੱਜ ਦੇ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ, ਜਨੂੰਨੀ, ਗੋਪਲੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਸਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਗਜ਼ਗੁਰੂ, ਸੁਖਦੇਵ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਸਥਾ 'ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਰੀਪਬਲਿਕਨ ਮੈਸੇਜੀਏਸ਼ਨ' ਦੇ ਹੋਰ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਸੱਚੀ ਸਹਾਯਕਤੀ ਦੇਣੀ ਚੋਟੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝੀਏ, ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਈਏ ਅਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਈਏ।

● ਵਿਸ਼ਾਖੀ, ਖ਼ਾਲਸਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ :

1699 ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਸਾਜ਼ਾ ਵੀਤੀ ਸੀ।

ਖ਼ਾਲਸ ਦੇ ਮਰਥ ਹਨ - ਸੁੱਧ; ਭਾਵ ਕਹਿਣੀ (WORDS), ਸੋਚਣੀ (THOUGHTS) ਅਤੇ ਕਰਨੀ (DEEDS) ਵਿੱਚ ਸੁੱਧਤਾ! ਕੀ ਅੱਜ ਦਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਹਿਣੀ/ਸੋਚਣੀ/ਕਰਨੀ ਵਿੱਚ ਸੁੱਧ ਹੈ? ਆਓ ਸੋਚੀਏ।

- ਹਿੰਮਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ/ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ/ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਪੰਜਾਬ/ਹਿੰਮਾਦਰ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂ/ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਰਨਾਂ/ਬੇਪਤੀਆਂ, ਮੰਦਰਾਂ/ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬੇਅਦਬੀਆਂ ਦੀ ਲੜੀ ਲੜੀ! ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਪਰਾਕ੍ਰਮੀ ਰਾਜਿਆਂ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਮਸੰਦਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਉਮਰ ਭਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਹਿੰਦੂ ਵੀ ਸਨ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਵੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਿਸੇ ਫਿਰਕੇ/ਧਰਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਗੋਂ ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਹ ਮਹਾਨ ਸ਼ਬਦ ਅੱਜ ਵੀ ਹਰ ਮਾਨਵਦਾਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸਰੋਤ ਹਨ:

"ਕੋਈ ਤੁਝੇ ਮੰਤਰੀਆ ਸੰਨਯਾਸੀ ਕੋਈ ਜੋਗੀ ਤੁਝੇ, ਤੁਝੇ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਕੋਈ ਯਤੀ ਅਨੁਮਾਨਬੋ।

ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਕੋਈ ਰਾਫ਼ਜ਼ੀ ਇਮਾਮਸ਼ਾਹੀ, ਮਾਨੁਸ ਕੀ ਜਾਤਿ ਸਭੈ ਏਕੈ ਪਹਿਚਾਨਬੋ।" - (ਅਕਾਲ ਉਸਤਤੀ)

- ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਇਹ ਕੋਈ ਹਨ ਜੋ 'ਮੈਨੇ ਹਜ਼ਾਰ ਹਿੰਦੂ ਮਾਰਨ ਦਾ' ਨਾਹਾ ਦੇ ਕੇ ਹਨ? ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਮਸੰਦਾਂ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਤਰਕਾਊ ਨਾਹਿਕਾਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਇੰਨੀ ਦੀਆਂ ਮੌਝਗਜ਼ੇਬੀ-ਕੰਧਾਂ ਦੀ ਸਹਿ ਉੱਤੇ ਹਿੰਮਾਦਰ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਰਾਕ੍ਰਮੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਹੁੰ ਆ ਸਮਾਈ ਹੈ! ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿਹਰਬਾਨੀਆਂ ਕਰਕੇ ਹੀ "ਮਾਨੁਸ ਜਾਤਿ ਏਕੈ" ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੁੱਖੀ-ਸਾਂਦੀ ਵਸਦੇ ਤੇ ਤੋਰਨਾਂ ਸੁਖਿਆਂ 'ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਬੁਖਾਲ ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖ, ਅੱਜ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਪਿਰਾਣਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖੇ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ, ਦੂਜੇ ਦੂਜੇ ਦੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਨਾਗਰਿਕ ਗਰਦਾਨੇ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਬੋਲ ਉਦਾਸ ਅਤੇ ਚੈਰਨ-ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਖੜ੍ਹੇ!

ਅੱਜ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਸੱਚੀ ਸਹਾਯਕਤੀ ਦੇਣੀ ਚੋਟੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦੀ ਓਟ ਲੈਂਦੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਫਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਨਾਲ ਹਰ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਤਕੜੇ ਹੱਥਾਂ ਨਜ਼ਿੱਠਿਆ ਜਾਵੇ, ਇਸਦਾ ਡਟਕੇ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਫਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਹਿੰਮਾਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਸੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਯਾਹੇ ਹਿੰਮਾਦਰ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ 'ਤੇ, ਯਾਹੇ ਇੰਨੀ ਦੇ ਲਾਲ ਕਿਲੇ/ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਭਵਨ ਦੀ ਸਹਿ ਉੱਤੇ, ਯਾਹੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖ-ਜਨੂੰਨੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵੱਲੋਂ!

● ਸੁਮੀਤ ਸਿੰਘ: ਸਿੱਖਾਂ ਹੱਥੋਂ ਸਿੱਖ ਦਾ ਕਤਲ :

ਉਦਾਸ ਪਲ ਕਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਕੇ ਜਨਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ!

ਵਤੋਨੋਂ ਦੂਰ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸੁਮੀਤ ਸਿੰਘ (ਸੰਪਾਦਕ ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ) ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਸਤੰਬਰ 83 ਦਾ ਸੰਪਾਦਕੀ ਛਾਪ ਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਸੁਮੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜ਼ਿਉਂਦੇ ਜੀਅ ਵਤੋਨੋਂ ਦੂਰ ਵਿੱਚ ਛਪਣ ਵਾਲੀ ਇਹ ਉਸਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਲਿਖਤ ਹੋਵੇਗੀ! ਸੁਮੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਫੀਕਸੀ ਕਤਲ (22 ਫਰਵਰੀ 1984) ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ-ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ-ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਦੀ ਹੈਦਾਨੀਅਤ ਦੀ ਮੂੰਹ ਬੋਲਦੀ ਪਿਛਾਉਣੀ ਤਸਵੀਰ ਹੈ ਜੋ ਸਿੱਖੀ ਦੇ "ਮਾਨੁਸ ਕੀ ਜਾਤਿ ਸਭੈ ਏਕੈ ਪਹਿਚਾਨਥੋ", "ਨਾ ਕੋ ਵੈਰੀ ਨਾਹਿ ਥੇਗਾਨ", "ਏਕ ਨੂਰ ਸੇ ਸਭ ਜਗ ਉਪਜਿਆ" ਵਰਗੇ ਮੁਢਲੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ ਭੂਹ ਉੱਤੇ ਕਲੰਕ ਹਨ ਅਤੇ ਮਾਨਵਤਾ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਖੌਤੀ ਮੌਮਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਸਵਾਗਤ

ਦੇ ਲਾਹਿਆਂ ਦਾ ਸਵਾਹ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਨਰਕ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਮੀਤ ਵਰਗਾ ਇੱਕ ਹੋਝਾ ਪੱਤਰਕਾਰ ਕਾਫ਼ਰ ਕਹਿਕੇ ਮੌਤ ਦੇ ਪਾਟ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਸੁਮੀਤ ਦਾ ਕਸੂਰ ਵੇਨਾ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ (ਕਤਲਾਂ ਵੱਲੋਂ) ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਕਾਫ਼ਰ ਸੀ! ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਲਈ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਸੁਮੀਤ ਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਜੰਮਿਆ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਇੱਕ ਸੂਝਵਾਨ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਕਾਰਨਾਮਾ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜ਼ਿਉਂਦੇ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਸਿੱਖੀ ਹੈ ਜਾਰੋ ?!

ਮਈ 1982 ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ ਦੇ ਵਾਈਟਲ 'ਤੇ ਸੁਮੀਤ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ: " ਤੁਸੀਂ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਹਨੇਰੇ ਦੇ ਰੁਤੂ ਵਿੱਚੋਂ ਤਰ ਨਿਕਲੋਗੇ - ਇਹ ਹੜ੍ਹ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜ਼ੁਬਦੇ ਅਸੀਂ ਫੁੱਥ ਗਏ; ਝੇਤੇ ਰੱਖਣਾ !"

ਸੁਮੀਤ! ਫਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਦੇ ਰੁਤੂ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਤੈਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਯਾਦ ਰੱਖਾਂਗੇ!

ਸੁਮੀਤ! ਤੇਰੀ ਜੀਵਨ-ਸਾਬਣ, ਤੇਰੀ ਮਾਂ, ਤੇਰੇ ਸਹਾ ਲਈ ਵਿੱਛੜੇ ਥਾਪ ਅਤੇ ਦਾਦੇ ਤੱਕ; ਤੇਰੇ ਹੋਰ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਤੱਕ ਸਾਡੀ ਹਮਦਰਦੀ ਦੇ ਅਵਲਿਖੇ ਬੋਲ ਸਾਡੇ ਅਮਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹਿਣਗੇ!

● ਫਿਰਕੂ ਸਥਿਤੀ, ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰੈਸ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ :

ਸਾਡਾ ਸ਼ੌਂਕ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਪੱਕਾ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਸੁਮੀਤ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਵਿਰੋਧ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਕੇ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। (ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਕਈ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਸ਼ੋਰ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁਮੀਤ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਗੈਰ-ਸਿੱਖ ਜਾਂ ਹਿੰਦੂ ਸਰੂਪ ਕਰਕੇ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ!) ਚਾਹੇ ਸੁਮੀਤ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਸਰੂਪ ਕਰਕੇ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਉਸਦੇ ਠੋਸ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਕੇ - ਦੋਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਇਹ ਫੀਕਸੀ ਕੁਕਰਮ ਜ਼ਿੰਦਗੀਯੋਗ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰੈਸ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਕਤਲ ਹੈ। ਫਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਕਈ ਪਰਚਿਆਂ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕਾਂ/ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਧਮਕੀਆਂ ਜਾਂ 'ਸੁਮੀਤ ਵਲਾ ਹਾਲ ਕਰਵਾਉਣੂੰ ਬਰਫ' ਦੀਆਂ 'ਨੇਕ-ਗਵਾਂ' ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰੈਸ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਉੱਤੇ ਦੇਸ-ਪਰਦੇਸ ਵਿੱਚ ਤੇ ਹੋਰ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਹਮਲਿਆਂ/ ਕਤਲਾਂ/ ਧਮਕੀਆਂ ਦੀ ਅਸੀਂ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਨਿਖੇਧੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਚਾਹੇ ਇਹ ਹਰਕਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ 'ਸੰਸਥਾ/ ਸਰਕਾਰ/ ਪਰਚੇ' ਵੱਲੋਂ 'ਕੀਤੀਆਂ/ ਕਰਵਾਈਆਂ' ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਸਾਨੂੰ ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਤਲ/ ਅਪਮਾਨਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਉਂਦੇ/ ਮਿੱਥੇ/ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਦਿਲੀ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ - ਸੁਮੀਤ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ ਰਾਹੀਂ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸਨ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਮੀਤ ਸਿੰਘ ਸਪਲੀਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਫਿਰਕੂ ਅੱਗ ਦੀ ਭੇਟ ਹੋਏ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਜੋ ਕਿਸੇ ਸਨੇਹੀ ਕੋਲ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣ ਤਾਂ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਭੇਜੋ ਤਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਰਾਨਣੂ ਹੋ ਸਕੇ।

● ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਹਿੱਤਕ-ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਰਚੇ :

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਥਰਤ ਸਾਰੇ ਸਾਹਿੱਤਕ-ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਰਚੇ (ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਚੇਤਨਤਾ ਪਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਦੇਣ ਦਾ ਅਸੀਂ ਸਤੰਬਰ-ਦਸੰਬਰ 83 ਅੰਕ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ) ਅੱਜ ਦੀ ਫਿਰਕੂ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਸਿਖਿਅਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਪਰਚਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਪਰਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਛਪਣ ਵਾਲੇ ਵਿਚਾਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਹੋਰਨਾਂ ਪਰਚਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਅਗਲੇ ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝੇ ਕਰਾਂਗੇ।

● ਡਾਕਟਰ ਵਿਸ਼ਵ ਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ ਦਾ ਕਤਲ :

ਅਸੀਂ ਵਤੋਨੋਂ ਦੂਰ ਦਾ ਇਹ ਅੰਕ ਪ੍ਰੈਸ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ ਵਾਲੇ ਸੀ ਜਦੋਂ ਖਬਰ ਮਿਲੀ ਕਿ ਤਿੰਨ ਅਪਰੈਲ 1984 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਪਰੋਫੈਸਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁਖੀ, ਸਾਹਿੱਤ ਅਕਾਦਮੀ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਗਗਨ ਤੋਂ ਫੁੱਟਪਾਥ ਤੱਕ' ਦੀ ਰਚਨਾ ਲਈ ਪੁਰਸਕਾਰ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ, ਅਤੇ 'ਪੰਜਾਬ-ਪੰਜਾਬੀ-ਪੰਜਾਬੀਅਤ/ ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖ-ਏਕਤਾ' ਲਈ ਆਪਣੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਹਲਕੀਆ ਥਿਆਨ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਡਾਕਟਰ ਵਿਸ਼ਵ ਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਖੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਲਈ ਡਾਕਟਰ ਤਿਵਾੜੀ ਦੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਚੰਗਾ ਪੱਖ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਮੱਤ-ਭੇਦਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਸਤਿਕਾਰਨ ਯੋਗ ਹੈ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਯਾਦ ਰਹੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਡਾਕਟਰ ਵਿਸ਼ਵ ਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ ਨੂੰ ਭੇਟ ਹੋਏ ਮਨ ਨਾਲ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਜ਼ਿਉਂਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਾਲ ਸ਼ੌਂਕੀ ਹਮਦਰਦੀ ਦੇ ਬੋਲ ਸਾਂਝੇ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਛਾਉਣੀਆਂ ਪੱਟ ਲੋ (ਬਾਬੂ ਰੱਜਬ ਅਲੀ)

[ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਿਅ ਕਾਵਿ-ਰੂਪ ਕਵੀਸ਼ਰੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਚੰਦ ਸਿੰਘ (ਮਹਾਤਮਾ), ਮਾਘੀ ਸਿੰਘ, ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ (ਰਾਮੇ ਟਾਲਾ), ਸੋਹ ਸਿੰਘ ਸੰਦਲ (ਤਖ਼ਤਪੁਰਾ), ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਰੋੜ੍ਹੇ, ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਰਾਮਚਾਲੀਆ, ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਪਮਾਲ ਕੁਝ ਹੋਰ ਪਰਸਿੱਧ ਨਾਮ ਹਨ। ਬਾਬੂ ਰੱਜਬ ਅਲੀ ਕਵੀਸ਼ਰੀ ਪਰਥਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉੱਘਾ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਨਾਮ ਹੈ। ਕਵੀਸ਼ਰੀ ਦੀ ਪਰਥਾ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸਦੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਚੌਥਾਈ ਵਿੱਚ ਕਬੀਤ, ਕੁੰਡਲੀਆ, ਸੋਹਣਾ, ਬੈਂਤ, ਦੁਤਾਰਾ, ਤਿਉਢਾ ਅਤੇ ਸ਼ੌਰ ਅਜਿਹੇ ਕਾਵਿ-ਰੂਪ ਹੋਏ ਹੋਏ ਖੜੋਤੇ ਜਿਹੀਆਂ ਗਈ ਪਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। 1923 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੇਲੇ ਉੱਤੇ ਗਿਆ ਸਿੰਘ ਕਵੀਸ਼ਰ ਦੇ ਕਥਨ "ਮੈਂ ਕਵੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜ" ਦਾ ਨਿਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿਰਕੱਢ ਕਵੀਸ਼ਰਾਂ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਵਿੱਚ 'ਬੰਦੇ ਦੇ ਜੀਵਨ' ਵਾਂਗੋ ਨਵੇਂ ਕਾਵਿ-ਰੂਪ "ਛੇ ਕਵੀਆਂ ਛੰਦ" (ਜੋ 'ਬਾਬੂ ਰਾਜ' ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਇਆ) ਵਿੱਚ ਕਵੀਸ਼ਰੀ ਰਚੇ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਵੀਸ਼ਰ ਵਜੋਂ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਅੱਜ ਦੇ ਕਵੀਸ਼ਰ ਸਦਰਗੀ ਬਾਬੂ ਰੱਜਬ ਅਲੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਰਧਾ ਨਾਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਬਾਬੂ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਨਵੇਂ ਅਤੇ ਅੱਖ ਕਵੀਸ਼ਰੀ ਰੂਪ - 72 ਕਲਾ ਛੰਦ - ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋ ਛੰਦ, ਕਲ੍ਹ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਏ:

- ਕਦੇ ਕਦੇ ਹੰਕਾਰਿਆ ਨਾ, ਅੱਗੇ ਦਾ ਫਿਕਰ, ਸੱਚ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ, ਲੋੜ ਨੇ ਛਲ ਲਿਆ, ਬੰਦਾ ਕਿੱਥਾ ਕਮਲ!

- ਮਾਂ ਦੇ ਮਖੜੀ ਖਾਇਓ ਏ, ਸੁਰਮਿਓ ਪੁੱਤਰੇ, ਦੁਬਾਰਿਓ ਉਤਰੇ, ਟਰਕਦੇ ਬਾਜ਼ੂ, ਜਵਾਨੀ ਚੜ੍ਹਗੀ (1965)

ਏਸੇ ਕਾਵਿ-ਰੂਪ ਦੇ ਨੇੜੇ ਬਾਬੂ ਜੀ ਨੇ 1962 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਨਵੀਂ ਸਿਰਜਣਾ - 62 ਕਲਾ ਛੰਦ - ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ:

- ਸੋਰੇ ਬਥਰੇ ਪੰਜਾਬ ਇਓ, ਸਰਮ ਇਓ ਰਾਖਿਓ, ਜੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਗਾਇਓ, ਲੜਾਈਆਂ ਲੜਾਇਓ!

ਪਠਕ ਬਾਬੂ ਜੀ ਦੀ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਦੀਆਂ ਦੰਨਗੀਆਂ ਦੁਨੀਵੇਂ ਦੂਰ ਵਿੱਚ [ਪੰਜ ਪਸਤੌਲਾਂ ਵਾਲੇ (ਮਾਰ ਅਪਰੈਲ 83); 23 ਨਵੰਬਰ 2015] (ਜਨਵਰੀ 2016) ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਪੜ੍ਹੇ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ 72 ਕਲਾ ਛੰਦ ਬਾਬੂ ਰੱਜਬ ਅਲੀ ਦੇ ਕਿੱਸੇ 'ਸਾਂਡਰਸ ਦੇ ਕਤਲ' ਦਾ ਪਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਛੰਦ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋ: ਜਗਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲੇਖ ਨਾਲ ਅਸੀਂ 23 ਮਾਰਚ ਦੇ ਅਮਰ-ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਸਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

- ਸੰਪਾਦਕ

ਦੋਹਰਾ:

ਮਾਗਿਆ ਜਦੋਂ ਲਾਹੌਰ ਮੇਂ, ਗੋਲੀ ਸੇ ਅੰਗਰੇਜ਼।

ਤਾਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਾਇਸਰਾਇ, ਲੈ ਲੈਣ ਨੂੰ ਤੇਜ਼।

ਸੁੰਨਸ਼ਾਨ ਛਾਉਣੀਆਂ ਜੀ, ਰੋਣਕਾਂ ਘਟੀਆਂ, ਹੋਣ ਬੰਦ ਹੋਈਆਂ, ਹੋਣ ਨਾ ਮੈਂਦ, ਕਰਨ ਨਾ ਕੈਂਦ, ਬਾਨ ਜਿਹੇ ਰੁਲਦੇ, ਬੰਦ ਪਏ ਖੁੰਜੇ।
ਹੋਣ ਸੁਟ ਇਸਤਰੀ ਨਾ, ਰੋਸ਼ਮੀ ਟਾਈ, ਕਦੇ ਨਾ ਲਾਈ, ਨੈਂ ਹੋਰ ਕਰਾਈਓ, ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਪੁੱਛੇ।
ਪੈ ਗਿਆ ਸੋਗ ਬੰਗਲਿਆਂ ਮੇਂ, ਅੱਗੇ ਅੰਗਰੇਜ਼, ਲਾਉਣ ਨਾ ਮੇਜ, ਗਾਹੂ 'ਚ ਅੰਦਰੇ, ਗੇਟ ਨੂੰ ਜੰਦਰੇ, ਮੜਕ ਤੇ ਪਾਹਿਰੇ, ਕਾਂਹਿਦ ਦੜਕ ਵੈਟ ਲੋ।
ਭੇਜੇ ਤਾਰ ਵਾਇਸਰਾਏ ਜੀ, ਨਵੇਂ ਉਠੇ ਛੋਹਰੇ, ਮਾਰ ਤੇ ਗੋਰੇ, ਹੁਕਮ ਨਾ ਮੰਨਦੇ, ਛਾਉਣੀਆਂ ਪੱਟ ਲੋ।

ਹੱਥ ਨਾਏ ਮੈਲੀਆਂ ਜੀ, ਹੋਣ ਜੇ ਮੇਰਾਂ, ਛੋੜਗੀਆਂ ਗੇਰਾਂ, ਕੇਸ ਜਿਹੇ ਭੂਰੇ, ਅੱਥੇ ਦੇ ਮੂਹਰੇ, ਉਡਦੀਆਂ ਬੂਦਾਂ, ਉਲਝੇ ਗੇਸ਼ੂ।
ਮੈਲ ਲੁਕੰਗ ਗਲਾਸਾਂ ਤੇ, ਚੰਬੇ ਦੀਆਂ ਕਲੀਆਂ, ਅਤਰ ਦੀਆਂ ਪਲੀਆਂ, ਲੈਣ ਨਾ ਖੁਸ਼ਬੋ, ਖਿਜੇ ਛੁੱਲ ਕੇਸ਼ੂ।
ਬੰਦ ਸੀਲੀ ਇਸਕੀਆਂ ਜੀ, ਕਿਸਮਤਾਂ ਮੰਦੀਆਂ, ਨਾਚ-ਪਾਰੇ ਬੰਦੀਆਂ, ਜਾਣ ਨਾ ਮੈਂਦ, ਜਗਣ ਨਾ ਗੈਸ, ਦੇਵੇਂ ਰੋ ਦੇ ਕੇ, ਚਾਰ ਦਿਨ ਕੱਟ ਲੋ।
ਭੇਜੇ ਤਾਰ ਵਾਇਸਰਾਏ ਜੀ ...

ਗਈਆਂ ਪਾਟ ਜੁਗਥਾਂ ਜੀ, ਬੂਟ ਦੇ ਤਸਮੇਂ, ਬੰਨਣ ਦਿਨ ਦਸਰੇ, ਖਬਰ ਨੀਂ ਬੁਲਦੀ, ਲਿਪਸਟਿਕ ਰੁਲਦੀ, ਕਰਨ ਨਾ ਮੈਂਦ, ਵਖਤ ਨੂੰ ਫੜੀਆਂ।
ਚੈਨ ਟੁਟੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਜਿਹੇ, ਸ਼ਹਿਰ ਨਾ ਜਾਦੇ, ਹੋਰ ਨਾ ਲਿਆਂਦੇ, ਦੇਣ ਨਾ ਚਾਈ, ਖੜ੍ਹਗੀਆਂ ਘੜੀਆਂ।
ਹੈਨੀ ਲੰਜਤ ਕਥਾਥਾਂ ਮੇਂ, ਗਈਆਂ ਲੱਗ ਮਿੱਟੀਆਂ, ਪਸੇਟ ਚਿੱਟੀਆਂ, ਕੱਚੇ ਜੇ ਕੋਕ, ਲੰਗੇ ਨਾ ਸੇਕ, ਬਿਸਕੁਟਾਂ ਫੁੱਧੀਆਂ, ਮੱਖਣ ਨਾਲ ਚੱਟ ਲੋ।
ਭੇਜੇ ਤਾਰ ਵਾਇਸਰਾਏ ਜੀ ...

ਹੱਕ ਮੰਗਣ ਬਰਾਬਰ ਦੇ, ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀ, ਜਾਣ ਨਿੱਤ ਬੈਂਦੀ, ਗੋਰੇ ਜਿੰਨੀ ਤਨਖਾਹ, ਲੜਨ ਪਏ ਅੰਨਖਾ, ਪਾਂਦਰੇ ਭੜਬੂ, ਉੜਾਉਂਦੇ ਪੱਚਰੇ।
ਮਾਗਿਆ ਇਟਲੀ ਜਰਮਨੀ ਨੂੰ, ਮਿਸਰ ਦੀ ਪਾਤੀ, ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਰਤੀ, ਰੁੜ੍ਹਦੀਆਂ ਸਿਰੀਆਂ, ਰੁੜ੍ਹਣ ਜਿਉਂ ਕੱਚਰੇ।
ਗਿਆ ਬਦਲ ਜੁਮਾਨਾ ਜੀ, ਸਰਾ ਹੋਰ ਆਇਆ, ਵਿਗੜਗੀ ਰਿਸਾਇਆ, ਨਵੇਂ ਭੋਰ ਪੜ੍ਹਗੇ, ਦਫਤਰੀ ਵਜਾਏ, ਨਰਮੀਆਂ ਵਰਤੇ, ਮਾਮਲਾ ਪੱਟ ਲੋ।
ਭੇਜੇ ਤਾਰ ਵਾਇਸਰਾਏ ਜੀ ...

ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਨਾ ਉਠਾਉਂਦੇ ਸੀ, ਵਰਜਣਾ ਗਾਂਧੀ, ਪੇਸ਼ ਨਾ ਜਾਂਦੀ, ਮੰਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਕਰਦੇ, ਬਾਹਰ ਪਯਰੇ, ਫੇਰ ਗਏ ਅੱਖੀਆਂ, ਲੈਣ ਨਾ ਛਿੱਕਲੇ।
ਗੰਧੇ ਤਿਆਰ ਫਸਾਦ ਨੂੰ, ਨਹੀਂ ਗੱਲ ਮੰਨਦੇ, ਆਰਡਰ ਭੰਨਦੇ, ਤੋੜ ਕੇ ਪਿੰਜਰੇ, ਬਾਹਰ ਸੀਹ ਨਿਕਲੇ।
ਬਾਗੀ ਕਰਨ ਬਗਾਵਤ ਜੀ, ਰਲਣ ਤਿੰਨ ਕੋਮਾਂ, ਪਿਆ ਛੁੱਟ ਸੋਮਾ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੁਮਾਨ, ਕਰੂ ਨੁਕਸਾਨ, ਅਰਜ਼ ਕਰੇ ਕਿੰਗ ਨੂੰ, ਪਿਛਾਹ ਨੂੰ ਹਟੇਲੇ।
ਭੇਜੇ ਤਾਰ ਵਾਇਸਰਾਏ ਜੀ ...

ਵਾਂਗ ਭਲੇ-ਮਾਣਸਾਂ ਦੇ, ਛੋੜਦੇ ਇੰਡੀਆ, ਫਰੰਗੀ ਹਿੰਦੀਆ, ਨਹੀਂ ਦਾਖਲ ਰੱਲਦੇ, ਅੱਗੇ ਭੀਮ ਮੱਲ ਦੇ, ਡੇਗ ਤੇ ਹਾਥੀ, ਮਾਰਕੇ ਮੱਢੇ।
ਉਸੇ ਖਾਨਦਾਨ ਚੋਂ ਜੀ, ਜਾਣਦੇ ਮਰਨ, ਕਰੇ ਜੋ ਪਰਵ, ਹਟਣਗੇ ਬੰਨ੍ਹਕੇ, ਬਿਸਤਰੇ ਬੰਨ੍ਹੇ।
ਬੱਲ ਹੋ ਗਈ ਆਪਣੀ ਜੀ, ਅੱਗੇ ਕੀ ਵੇਂਦਰੇ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਦਿਓ, ਕੋ ਕੁਝ ਸ਼ਾਮ, ਤੁਹਾਇਉ ਪਰਮ, ਬਾਬੂ ਹੱਥ ਜੋੜ, ਅੱਥੇ ਨੂੰ ਹਟ ਲੋ।
ਭੇਜੇ ਤਾਰ ਵਾਇਸਰਾਏ ਜੀ ...

ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਬਾਰੇ ਸੰਕਲਪ

ਪ੍ਰੋ: ਜਗਮੋਹਨ ਸਿੰਘ

“ਮੇਰੀ ਹਵਾ ਮੈਂ ਰਹੋਗੀ ਖਿਆਲ ਕੀ ਬਿਜਲੀਆਂ।
ਯਹ ਮੁਸੱਤੇ ਖਾਕ ਹੈ ਫਾਨੀ ਰਹੇ ਨਾ ਰਹੇ ॥”

ਫਾਂਸੀ ਕੌਠਰੀ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਭਾਈ ਨੂੰ ਲਿਖੇ ਖੱਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਸੋਅਰ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਖਿਆਲ ਜੋ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗ ਜਨ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਰੋਂਦਾ ਪੈਂਦਾ ਕਰਕੇ ਰਹਿਣਗੇ, ਕਿਹੜੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦਾ ਸਹੀਦ ਨੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ? ਅੱਜ 23 ਮਾਰਚ ਦੇ ਦਿਨ ਜਦ ਅਸੀਂ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਸ਼ਹੀਦ ਸੁਖਦੇਵ, ਸ਼ਹੀਦ ਰਾਜਗੁਰੂ ਦੀ ਸਹੀਦੀ ਦਾ 54ਵਾਂ ਦਿਨ ਮਨਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨਾ ਚੰਗਾ ਰਹੇਗਾ। ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਜਦ ਆਲਾ ਦੁਆਲਾ ਵੱਧ ਵਿਰੋਧ, ਮਸ਼ੂਮਾਂ ਦੇ ਮੁਨ ਅਤੇ ਵਖਰੇਵੇਂ ਦੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ ਨਾਲ ਦੂਸ਼ਤ ਹੈ—ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਜਾਨਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਮੇਰਠ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਕੇਸ, ਜੋ ਕਿ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੇਤਾਵਾਂ ਉਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਾਮਰਾਜ ਨੇ ਚਲਾਇਆ ਸੀ ਦੇ ਇਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਮਜ਼ਦੂਰ ਨੇਤਾ ਹੋਦਿਨਸਨ ਨੇ ਉਸ ਵਕਤ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਡੇ ਮੁਕਦਮੇ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਠੋਕਾਂ ਦਿਆਂ ਅੱਖਾਂ ਔਹਲੇ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਮੁਕਦਮੇ ਨੂੰ ਲੋਕ ਲਹਿਰ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਸਦੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ‘ਤੇ ਅਸਰ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲੋਕ ਅਸਰ ਕਿੰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅੱਗੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਤਿਆਗ੍ਰਹੀ ਜੰਹਲ ਆਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰਫ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੋ ਦੇ ਨਾਹਰੇ ਲਗਾਉਂਦੇ ਸਨ ਪਰ ਹੁਣ ਅੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਾਰੀ ਇਨਕਲਾਬ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ ਦੇ ਨਾਹਰੇ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਨਕਲਾਬੀ ਤਬਦੀਲੀ ਹੈ। ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜੋ ਤੋਂ ਇਕ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਜੋ ਤੱਥ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਣਾ। ਇਨਕਲਾਬ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਮੁਰਦਾਬਾਦ ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਸੰਕਲਪ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਕਲਕੱਤੇ ਦੇ ਅਖਬਾਰ ਮਾਫਰਨ ਰੀਵਿਊ ਨੇ ਜਦ ਇਸ ਤੇ ਕਰਤੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, “ਅਸੀਂ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਬਿਹਤਰ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਸਪਿਰਟ ਤੇ ਉਨਤੀ ਦੀ ਖਾਹਸ਼ ਲਈ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਹੁੰਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ

ਇਕ ਖਬਰਤ ਦੀ ਹਾਲਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਕੀਜੇ ਵਿੱਚ ਜਕੜ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਤੋਂ ਉਹ ਹਿਚਕਚਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਬੱਸ ਇਸ ਜਮ੍ਹਦ ਤੇ ਬੇਹਰਕਤੀ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਦੀ ਖਾਤਰ ਇਕ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਪਿਰਟ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਕ ਗਿਰਾਵਟ ਅਤੇ ਬਰਬਾਦੀ ਦਾ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਕਾਬਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਗੰਭੀਰ ਤਰੱਕੀ ਪਸੰਦ ਤਾਕਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਲਤ ਰਾਹ ਲੈ ਜਾਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਨਸਾਨੀ ਤਰੱਕੀ ਰੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਇਕ ਖਬਰਤ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।”

ਅੱਜ ਸਮਾਜੀ, ਆਰਥਕ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸੰਕਟ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਸੰਕਲਪ ਜਾਨਣਾ ਹੀ ਇਕ ਮਾਤਰ ਰਾਹ ਦਿਖਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨੌਜਵਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮੋਨਰਥਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਮਹਾਨ ਆਦਰਸ਼ ਦੀ ਠੀਕ ਠੀਕ ਪਹਿਚਾਣ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਮਹਾਨ ਆਦਰਸ਼ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੇਖੇ ਉਹ ਇਹ ਹਨ :

ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਬੜੀ ਚੁਰਚੁਰਾਈ ਨਾਲ ਘੋਖਿਆ ਹੈ। ਅਥਾਹ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਬਾਦ ਵੀ ਸਫਲਤਾ ਤੋਂ ਦੂਰੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਖੜਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸ ਸਫਲਤਾ ਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਣ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀ ਕੀਤਾ। ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ, “ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਦੇ ਅਹਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁੰਗਾਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਉਭਰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ, ਅਧਿਐਨ ਕਰ, ਤਾਕਿ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦਾ ਜੁਵਾਬ ਦੇ ਸਕਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਜਾਵੇਂ। ਆਪਣੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਵਿੱਚ ਦਲੀਲਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਲੌਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਧਿਐਨ ਕਰ। ਮੈਂ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।... ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਗੱਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਆਦਰਸ਼ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਜੁਝਣਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੰਕਲਪ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਵੇ,” ਇਸ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਲਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਘੋਖਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ

ਵੱਜੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਬਣਿਆ, ਸਮਾਜਵਾਦ ਸੋਸਲਿਜ਼ਮ। ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਨਾਂ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਰੀਪਬਲੀਕਨ ਪਾਰਟੀ ਤੋਂ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਸੋਸਲਿਸਟ ਰੀਪਬਲੀਕਨ ਪਾਰਟੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਸੋਸਲਿਸਟ ਭਾਰਤ ਸਥਾਪਨਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਅੱਜ ਇਨਕਲਾਬ ਤੇ ਸੋਸਲਿਸਟ ਹੀ ਦੋ ਅਜੇਹੇ ਲਫਜ਼ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਕਲਪ ਰਹਿਤ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਖੁਦਗਰਬ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਤੇਜ਼ੀ ਵਾਲੇ ਅਕੀਦੇ ਮਹਿਜ਼ ਬੇਜਾਨ ਲਫਜ਼ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਚੇਤਨ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਨਾਲ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਭਵਿੱਖ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਜਨਤਾ ਦਾ ਇਨਕਲਾਬ ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਲਈ ਇਨਕਲਾਬ ਸਵਰਾਜ 99 ਫੀਸਦੀ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਹੋਵੇ "ਸਵਰਾਜ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਲੋਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ ਸਗੋਂ ਉਹ ਹੋਵੇਗਾ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ।"

ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਅਰਥ ਸਿਰਫ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਸਗੋਂ ਇਕ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵੇਂ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬੰਬਾਂ ਤੇ ਪਸਤੌਲ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ ਹੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਹੋਵੇ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਸੰਕਲਪ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਅਸੈਂਬਲੀ ਬੰਬ ਕੇਸ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਇਨਕਲਾਬ ਵਾਸਤੇ ਖੂਨੀ ਲੜਾਈਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਵਿਚ ਨਿੱਜੀ ਬਦਲੇ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਹੈ। ਇਨਕਲਾਬ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਨੌਗੋ ਅਨਿਆਂ ਉੱਤੇ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਮੌਜੂਦਾ ਢਾਂਚਾ ਜ਼ਰੂਰ ਬਦਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।... ਇਸ ਭਿਅੰਕਰ ਨਾ ਬਰਾਬਰੀ ਤੇ ਬਦਬਦੀ ਨੂੰ ਗਏ ਭੇਦ ਭਾਵ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹਫਤਾ ਦਫਤੀ ਹੋਵੇਗਾ—ਜੋ ਇਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜਵਾਦ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਸਮਾਜ ਦਾ ਪੁਨਰ ਗੰਠਨ ਤੇ ਪੁਨਰ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ ਜਦ ਤੱਕ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਲੁੱਟ ਤੇ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਕੌਮਾਂ ਦੀ ਲੁੱਟ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਮੰਡਲਾ ਰਹੇ ਦੁਖਾਂਤ ਅਤੇ ਖੂਨ ਖਰਾਬੇ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ—ਇਨਕਲਾਬ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਭਾਵ ਅੰਤ ਇਕ ਐਸੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਕਨਾਚੂਰ ਹੋਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿਰਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਵਰਗ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ।"

ਬੰਬ ਦੇ ਫਲਸਫੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ, "ਆਉ ਇਕ ਨਵੇਂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਕਰੀਏ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਰਥਿਕ ਅਨਿਆਂ ਅਸੰਭਵ ਹੋਵੇ।" ਕਿਹਾ ਸੀ, "ਅਸੀਂ ਐਲਾਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਯੁੱਧ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਤਦ ਤੱਕ ਚੱਲੇਗਾ ਜਦ ਤੱਕ ਚੰਦ ਤਾਕਤਵਰ ਲੋਕ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਤੇ ਮਿਹਨਤ ਕਸ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤੇ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਮਦਨ ਦੇ ਵਸੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਦੇ ਰਹਿਣਗੇ ਉਹ ਲੁੱਟੇ ਕੋਈ ਹੋਣ, ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਫਤਕ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ।"

ਆਜ਼ਾਦ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਤੇ ਨਵੇਂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਰੂਪ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਸੇ ਚਿੰਨੀ ਵਿਚ ਦਰਿਤਤਾ ਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਸੀ, "ਜਦ ਤੱਕ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਲੋਕ ਰਾਜ ਸਥਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਵਰਤਮਾਨ ਢਾਂਚਾ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਥਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਉੱਤੇ ਅਧਾਰਤ, ਨਵਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਢਾਂਚਾ ਨਹੀਂ ਉਸਰ ਜਾਂਦਾ ਜਦ ਤੱਕ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੁੱਟ-ਘਸ਼ੁਟ ਅਸੰਭਵ ਬਣਾ ਕੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਤੇ ਅਸਲ ਤੇ ਸਥਾਈ ਅਮਨ ਦੀ ਛਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤਦ ਤੱਕ ਇਹ ਜੰਗ ਹੋਰ ਨਵੇਂ ਜੋਸ਼, ਹੋਰ ਵਧੇਰੀ ਨਿਡਰਤਾ, ਬਹਾਦਰੀ ਤੇ ਅਟੱਲ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਲੜੀ ਜਾਵੇਗੀ।" ਅਗੇ ਕਿਹਾ,

"ਸਮਾਜਵਾਦੀ, ਪ੍ਰਜੀਵਾਦੀ ਲੁੱਟ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ। ਇਹ ਜੰਗ ਨਾ ਅਸਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਖਤਮ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਾਰਨਾਂ ਤੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਪਸਰੇ ਹਾਲਤਾਂ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਤੀਜਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਨਿਮਾਣੀ ਜਿਹੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਤਾਂ ਉਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਲੜੀ ਦੀ ਇਕ ਭੜੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਜੋਤਿਨ ਦਾਸ ਦੀ ਬੇ-ਮਿਸਾਲ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨੇ ਸਹੀਦ ਭਗਵਤੀ ਚਰਨ ਜੀ ਦੀ ਅਤੀ ਭਿਆਨਕ ਪਰ ਪਵਿੱਤਰ ਤੇ ਮਹਾਨ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨੇ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਮਹਿਬੂਬ ਜਰਨਲ ਆਜ਼ਾਦ ਦੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਹਾਦਤ ਨੇ ਚਾਰ ਚੰਨ ਲਗਾਏ ਹਨ।"

ਆਦਰਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟਾਂ

ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਲਈ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਸਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਰੱਖੇ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੋਚ ਦੀ ਉਪਜ ਸੀ। ਇਕ ਵਿਗਿਆਨਕ ਇਨਕਲਾਬੀ ਦੇ ਨਾਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਹ ਦਾ ਪੂਰੀ ਚੇਤਨਾ ਤੇ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤਾ। ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜਿਕ ਢਾਂਚੇ ਵਿਚ ਉਹ ਕੀ ਗੱਲਾਂ ਹਨ ਜੋ ਇਸ

ਆਦਰਸ਼ ਦੀ ਲੋਕ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤਰੱਕੀ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਬਣਦੇ ਹਨ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। 1926 ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੰਗੇ ਦੇਖਣ ਬਾਅਦ ਨੌਜਵਾਨ ਭਾਰਤ ਸਭਾ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਜੋਕੇ ਹਾਲਤ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਵਾਚਨ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, "ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਦਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਪਵਿੱਤਰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਿਰ ਪਾਤ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਨੇ ਸਾਡੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਇਕ ਭੰਗ ਘੋਰੇ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਛੱਡਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਕਿ ਬਾਕੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸੋਚਦੇ ਹਨ।" ਪਰ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਸਿਰੇ ਤੇ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀਆਂ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ, "ਕੁਝ ਆਲਸ ਤੇ ਨਿਕੰਮੇਪਣ ਨੂੰ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਦੇ ਬੁਰਝੇ ਵਿਚ ਫੁਪਾਏ ਹਨ।"

ਅੱਗੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

“ਮਜ਼੍ਹਬੀ ਵਹਿਮ ਤੇ ਤੁਅਸਬ ਕਟਰਵਾਦਤਾ—ਸਾਡੀ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਇਕ ਵੱਡੀ ਰੁਕਾਵਟ ਹਨ। ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਾਡੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਰੱਤਾ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰੇ ਵਗਾਹ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦੀ, ਅਵੱਜ਼ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਹਾਲੇ ਅਸੀਂ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣਾ ਹੈ। ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹਾਕਮ ਹਿੰਦੂਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕੱਟੜਤਾ ਤੇ ਪਿਛਾਂਹ ਖਿੱਚੂ ਨੀਤੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਤੁਅਸਬ ਅਤੇ ਆਮ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਫਿਰਕਿਆਂ ਦੀ ਤੰਗ ਦਿਲੀ ਦਾ ਵਾਇਦਾ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ ਇਨਕਲਾਬੀ ਲਗਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਫਿਰਕਿਆਂ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।” ਅੱਗੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—

“ਸਾਡਾ ਅਸਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਸਾਡੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲਾਭ ਸਾਡਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੀ ਉਠਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ ਖੁਦਗਰਸ਼ ਲੋਕ ਵੀ।”

ਆਦਰਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਗੁਣ :-

ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦਰਸ਼ ਤੇ ਸੰਕਲਪ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਕੁਝ ਮੂਲ ਗੁਣ ਵੀ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਖੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਕੇ ਨੌਜਵਾਨ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਅਦਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, “ਮਹਾਨ ਆਦਰਸ਼ ਦੀ ਠੀਕ ਠੀਕ ਪਹਿਚਾਣ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਤੇ ਨੌਜਵਾਨ, ਜੋ ਹਿੰਮਤ ਕਰੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਮਹਾਨ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ‘ਪਰ’ ਇਹ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਕ ਵਕਤ ਤੁਸੀਂ ਧੀਰਜ ਤੇ ਹੌਸ਼ ਗਵਾ ਬੈਠੋ ਤੇ ਦੂਜੇ ਸਮੇਂ ਹੌਸਲਾ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਥ ਛੱਡ ਜਾਵੇ। ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਤੇ ਧੀਰਜ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਰਚਾ ਲਾਉ। ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਤੌਰ ਤੇ ਸੰਜੀਦਗੀ ਤੇ ਠਹਿਮੇ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਖੰਡੀ ਤੇ ਚਾਲਬਾਜ਼ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਖਬਰਦਾਰ ਰਹਿ ਕੇ ਜਥੇਬੰਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ‘ਬੰਬ ਦੀ ਫਿਲਾਸਫੀ’ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ, “ਇਨਕਲਾਬੀ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਦਲੀਲ, ਸਿਰਫ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਗਾਲੀ ਗਲੱਚ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੇ ਉੱਚੇ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਥਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਉਹ ਭਿੜਕਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਇਨਕਲਾਬ ਕਿਸੇ ਦੁਹਮਤ ਬਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਤਬਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਘਬਰਾਉਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ।” ‘ਮੈਂ’ ਨਾਸਤਿਕ ਕਿਉਂ ਹਾਂ’ ਲਿਖਤ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ “ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਮੁਸਕਲਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਦਲੀਲ ਤੇ ਤਰਕ ਭਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਵਿਓ” ਤੇ ਇਹ ਸਲਾਹ ਵੀ ਦਿਤੀ, “ਮੈਂ ਨੌਜਵਾਨ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿਓਗਾ ਪਰ ਇਕ ਚਿਤਾਵਨੀ ਨਾਲ ਹੀ; ਪੜ੍ਹੋ, ਪਰ ਅੰਨੇਵਾਹ ਪਿਛੇ ਲੱਗਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਸਮਝੋ ਕਿ ਜੋ ਵੀ ਟਿਕ ਵਕਤ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਅਟੱਲ ਹੈ—ਪੜ੍ਹੋ, ਘੋਖੋ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਫਿਰ ਇਸ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ।” ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਨੌਜਵਾਨ ਇਸ ਪ੍ਰਿਥਿਆ ਦੇ ਸਮੇਂ, ਜਦ ਸਮਾਜ ਸੰਕਟ ਵਿਚ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਸੰਜੀਦਾ ਇਰਾਦਾ ਦਿਖਾਉਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਭਿਜਕਣਗੇ।

ਸਾਰੀ ਤਾਕਤ ਦਾ ਸੋਮਾ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦਸਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ “ਅਸੀਂ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਬੜਾ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ। ਤੇ ਉਸਦੇ ਸੁਨਿਹਰੀ ਭਵਿੱਖ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ। ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਕਿਸੇ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਰੱਸ ਰੱਖਣ ਦਾ ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ... ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਚਖਮੀ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਛੋਤੀ ਹੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ” ਤੇ ਇਹ ਠੱਸ ਸਚਾਈ ਦਿਰੜਾਈ, “ਇਨਕਲਾਬੀ ਆਪਣੇ ਮਨੁੱਖੀ ਪਿਆਰ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਹਨ। ਇਕ ਸਦੀਵੀ ਤੇ ਸੱਚੇ ਅਮਨ ਨੂੰ ਚਹੁੰਦੇ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਨੀਹਾਂ ਇਨਸਾਫ ਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਤੇ ਟਿਕਿਆ ਹੋਣ। ਅਸੀਂ ਝੂਠ ਤੇ ਦਿਖਾਵੇਭਰੇ ਅਮਨ ਦੇ ਹਾਮੀ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਬੁਜ਼ਦਿਲੀ ਤੋਂ ਉਪਜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਤੇ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਜਿੰਦੀ ਦਾ ਹੈ।”

ਅੱਜ ਜਦ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਗਹਿਰਾ ਆਤਮਕ, ਆਰਥਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸੰਕਟ ਫੈਲਿਆ ਹੈ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਪੋਗਾਮ ਸਾਡੇ ਲਈ ਵੰਗਾਰ ਹੈ। ਅੱਜ ਉਹ ਪੁੱਛ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਸੰਕਲਪ ਕੀਤੇ ਸਮਾਜ ਲਈ ਕੀ ਕੀਤਾ? ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਜੁਆਬ ਦੇਣਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

The shop where you can get
all kinds of Fabrics!

PRINCE FABRICS

372 - Anderson Drive

Quesnel, B.C.

V2J 1G2

Bus: (604) 992-3319

Res: (604) 992-5108

Jagdish Puri

* We make to measure
Salwar - Kamiz - Lehnga

* Also in gents wear
Pants, Shirts, Coats, etc.

* Mail order accepted

ASIA IMPORT HOUSE

EDMONTON

▼ SPECIALIZING IN:

- SAREES, SAREE FALLS
- CUSTOM MADE BLOUSES
- PETTICOATS, WOOLEN SHAWLS
- EXCLUSIVE SUIT SELECTION
- RUMALAS
- HARS, HAIR FIXER
- GOTA, BEARD NETS
- ARTIFICIAL JEWELRY
- TURBANS IN FANCY COLOURS

● EAST INDIAN, WEST INDIAN & FIJIAN GROCERY

● TROPICAL FRESH VEGETABLES AVAILABLE AT ALL TIMES

PHONE: 439-4159 or 439-5261, FOR OUT OF TOWN
ORDERS

▼ LISTENER'S CHOICE:

INDIAN RECORDS, TAPES, VIDEO FILMS & VIDEO
RECORDERS

FOR FRIENDLY SERVICE — VISIT US...

ASIA IMPORT HOUSE

7912 - 104 STREET
EDMONTON, ALBERTA
439-4159
439-5261

TIPASKAN CENTRE
3230 - 82 STREET
EDMONTON, ALBERTA
468-6749

ਵੈਨਕੂਵਰ ਸੱਥ ਦਾ ਸਾਹਿਤਕ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

ਅਮਰਜੀਤ ਚਾਹਲ

ਵੈਨਕੂਵਰ ਸੱਥ ਨੇ 11 ਮਾਰਚ 1984 ਨੂੰ ਸੈਕਸਮਿਥ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਪਹਿਲਾ ਸਾਹਿਤਕ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਗੀਤ, ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਭੰਗੜਾ ਅਤੇ ਦੋ ਡਰਾਮੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ, ਉਦਾਸੀ ਦੇ ਗੀਤਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਭੰਗੜੇ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਯੂਜੀਨ ਪੋਤੀਏ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਇਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਤੀਰਥ ਬੈਂਸ, ਸੱਜਣ ਬੈਂਸ, ਪਾਲ ਬਿਨਿੰਗ, ਮਨਜੀਤ ਪਾਬਲਾ ਅਤੇ ਕਮਲਜੀਤ ਚੌਹਲ ਨੇ ਜੋਬੀਲੀਆਂ ਅਤੇ ਸੁਰੀਲੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਗਾਇਆ। ਗੁਰਚਰਨ ਰਾਮਪੁਰੀ, ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ, ਸੁਰਜੀਤ ਕਲਸੀ ਅਤੇ ਮਹਿੰਦਰ ਸੁਮਲ ਤੇ ਅਜਮੇਰ ਰੋਡੇ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਸਾਧੂ ਨੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਸੱਥ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਇਸ ਸੁਨੇਹੇ ਵਿਚ ਸੱਥ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਣ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੇ ਸੱਥ ਦੇ ਮੰਤਵਾਂ 'ਤੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ। ਸੱਥ ਦੇ ਇਸ ਸੁਨੇਹੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਤ ਉਪਰ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਸੱਥ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਦੋ ਡਰਾਮਿਆਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦੱਸੀ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਪਹਿਲਾ ਨਾਟਕ 'ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਵਾਜ਼' ਮੱਖਣ ਟੁੱਟ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਨਾਟਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਇਕ ਹਫ਼ਤਾ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ। ਮੌਜੂਦਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਦੌਨਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਜਨੂੰਨੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਇਸ ਡਰਾਮੇ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੰਗਿਆਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਨਾਟਕ ਇਕੱਲੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਬਲਕਿ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੂਤੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਝੰਜੋੜਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਲੋਕ 'ਧਰਮ ਨੂੰ ਖਤਰਾ' ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਲੇਖਕ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ:

ਨਾ ਇਥੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਖਤਰਾ

ਨਾ ਇਥੇ ਕਰਮ ਨੂੰ ਖਤਰਾ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਖਤਰੇ

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੋਟਾਂ ਹਾਰਨ ਦਾ ਖਤਰਾ।

ਇਸ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਵੀ ਮੱਖਣ ਟੁੱਟ ਨੇ ਬੜੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਨਿਭਾਈ। ਜਨੂੰਨੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਰੋਲ ਵਿਚ ਇਦਰਜੀਤ ਰੋਡੇ ਅਤੇ ਸੁਖਵੰਤ ਹੁੰਦਲ ਖੂਬ ਰਹੇ। ਗੁਰਚਰਨ ਟੱਲੇਵਾਲੀਆ ਅਤੇ ਬਲਵਿੰਦਰ ਰੋਡੇ ਨੇ ਜਨੂੰਨੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਨੂੰ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਨਾਲ ਸਟੇਜ ਉਪਰ ਰੂਪਮਾਨ ਕੀਤਾ।

ਪਹਿਲੇ ਨਾਟਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੁਖਵੰਤ ਹੁੰਦਲ ਨੇ 'ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ' ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਸੁਮੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਤਲ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਦਾ ਮਤਾ ਸੱਥ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਤੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕਤਲ ਪਰੈਸ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਕਤਲ ਹੈ।

ਅਗਲਾ ਡਰਾਮਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਟਕਕਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ 'ਇਕ ਮੋਰਚਾ, ਇਕ ਕੁਰਸੀ, ਅਤੇ ਹਵਾ' ਵਿਚ ਲਟਕਦੇ ਲੋਕ' ਸੀ। ਇਸ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਸਿਆਸੀ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਦਾ ਪਾਜ ਉਘਾੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਨਾਟਕ ਬੜੇ ਸਾਫ਼ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲ ਸਰੋਤਿਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇਹ ਸਿਆਸੀ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਲੀਡਰ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਰਸੀਆਂ ਤੇ ਮੰਜੀਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੇਵਕੂਫ਼ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਲਾਂ ਸਦਕਾ ਹੀ ਮਾੜੇ ਹਾਲਾਤ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਟਕ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ ਇਦਰਜੀਤ ਰੋਡੇ, ਮੱਖਣ ਟੁੱਟ, ਪਾਲ ਬਿਨਿੰਗ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਰੋਡੇ, ਭਵਖੰਡਨ ਤੇ ਸੁਖਵੰਤ ਹੁੰਦਲ। ਇਕ ਦੋਹਰ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਸਟੇਜ ਉਪਰ ਕੋਈ ਤਜਰਬਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹਨਾਂ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ।

ਇਹਨਾਂ ਨਾਟਕਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਸਮੇਂ ਸੱਥ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਇਕ ਤਜਰਬੇ ਕੀਤੇ। ਨਾਟਕਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦ ਹੀ ਉਸਾਰਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਟਕ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹਰ ਕਲਾਕਾਰ ਨੇ ਖੁਦ ਹੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਮਝਦਿਆਂ ਕੀਤਾ। ਸਟੇਜ ਸੈਟਿੰਗ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹਾਲ

ਵਿਚ ਕੁਰਸੀਆਂ ਰੱਖਣ ਤੇ ਚੱਕਣ ਤੱਕ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਨਿਭਾਈਆਂ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਕਲਚਰਲ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਲੋਂ ਭੰਗੜਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਸੱਤ ਤੋਂ ਗਿਆਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸੀ। ਪਾਲ ਬਿਨਿੰਗ ਫੋਟੀ ਉਮਰ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਨਾਚ ਦੀ ਰੁਚੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਧਾਈ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ।

ਸਟੇਜ ਸਕੱਤਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਬਿਨਿੰਗ ਨੇ ਬੜੀ ਸੁਚੱਜਤਾ ਨਾਲ ਨਿਭਾਈ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਸਟੇਜ ਉਪਰ ਲਾਈਟ ਤੇ ਸਾਊਂਡ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਕਮੀ ਰਹੀ ਖਾਸ ਕਰ ਸਾਊਂਡ ਵਿਚ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਸੱਥ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਲਈ ਇਕ ਵੱਖਰੇ ਕਮਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਸਕਦੀ।

ਵੈਨਕੂਵਰ ਸੱਥ ਦੇ ਇਸ ਸਾਹਿਤਕ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅੱਗੋਂ ਲਈ ਵੀ ਅਜੇਹੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੁਚੱਜੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲਈ ਵੈਨਕੂਵਰ ਸੱਥ ਵਧਾਈ ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ।

ਵੈਨਕੂਵਰ ਸੱਥ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਸੁਨੇਹਾ

ਵੈਨਕੂਵਰ ਤੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਕਾਫੀ ਗਿਣਤੀ ਰਹਿ ਰਹੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਹੋਰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਇਥੇ ਆਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਆਰਥਿਕ ਹੈ ਤੇ ਲੋਕ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ੀ ਕਮਾਉਣ ਦੇ ਆਹਰ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਮਾਨਸਿਕ ਤਸੱਲੀ ਉਦੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਬਹਿ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਗੱਪਫੱਪ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਜਿਸ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਬੰਦਾ ਆਪਣਾ ਬਚਪਨ ਬਿਤਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਬੰਦੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਤੁੱਟ ਅੰਗ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਬੰਦਾ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵਸਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਤੇ ਜਦੋਂ ਇਕ ਬੋਲੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸਾਂਝੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਇਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਜਾ ਕੇ ਵੱਸਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਸਾਂਭਣ ਲਈ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਪਾਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗ ਇਥੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵੀ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਸਭਿਆਚਾਰ ਸਿਆਸੀ, ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਦੀ ਤੋਰ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਅਦਲਾ ਬਦਲੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਨਵਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਹਿੱਸਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪੁਰਾਣੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਘੱਟ ਸਰਗਰਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਘੱਟ ਸਰਗਰਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਹੋਰ ਨਵੀਆਂ ਜਨਮ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਸੱਥ ਵੀ ਕਿਸੇ ਤੋਰ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਨਾ ਤਾਂ ਇਹ ਇਥੋਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਵਿਚ ਬਣੀ ਕੋਈ ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਥਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਆਖਰੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਕਈ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਾਂਗ ਸਾਡਾ ਵੀ ਇਹ ਟੀਚਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਲਈ ਕੁਝ ਵਧੀਆਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਦਰਪੇਸ਼ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਹੋਲ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਸੱਥ ਜੋ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ ਇਕ ਸਭਿਆਚਾਰਕ, ਸਾਹਿਤਕ ਜਾਂ ਸਿਆਸੀ ਸੰਸਥਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਹ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸਦੇ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਹੁਦੇਦਾਰੀ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਨਹੀਂ। ਕੋਈ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਉਪ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਜਾਂ ਸੈਕਟਰੀ ਬਰੀਗਰ ਨਹੀਂ। ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਦਰਜਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਵਿਤ ਮੁਤਾਬਕ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਵੈਨਕੂਵਰ ਸੱਥ ਵਲੋਂ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਪਬਲਿਕ ਫੰਕਸ਼ਨ ਹੈ ਉੱਥੇ ਸੱਥ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਦੇਰ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਆ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਅਸੀਂ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣਾ ਰਵੱਈਆ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵੈਨਕੂਵਰ ਸੱਥ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਖੜੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਵਿਤ ਮੁਤਾਬਕ ਆਪਣੀ ਸਭ ਮੁਤਾਬਕ ਆਪਣੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਦੂਜੇ ਘੱਟ

ਕਰਦੇ ਹਨ ਵੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਚਾਲ ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਵਧੀਆ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ ਦੀ ਆਸ ਦੁਆਉਂਦੇ ਹਾਂ।

ਅੱਜ ਵਾਲੇ ਦੋ ਡਰਾਮੇ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੱਥ ਦੀ ਮੁਖ ਗਤੀਵਿਧੀ ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੱਥ ਨੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਹਨ ਤੇ ਦੋ ਕੁ ਉਪਰ ਇਸ ਵਕਤ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਲੇਖ 'ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਤੇ ਵੀਡੀਓ' ਇਥੇ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਤੇ ਕੋਨੇਡਾ ਦਰਪਣ ਵਿਚ ਛਪਿਆ ਸੀ। ਦੂਜਾ ਲੇਖ 'ਪੰਜਾਬੀ ਆਵਾਜ਼ੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਕੰਮ' ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦੇ ਨਾਟਕਕਾਰ ਗੁਰਸਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਰਚੇ 'ਸਮਤਾ' ਵਿਚ ਤੇ ਪਿਛੋਂ ਇਥੇ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਤੇ ਕੋਨੇਡਾ ਦਰਪਣ ਵਿਚ ਛਪਿਆ ਹੈ। ਜ਼ਬਾਨੀ ਕਲਾਮੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਲੇਖਾਂ ਬਾਰੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਪਰ ਲਿਖਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕੋਈ ਇੰਨੇ comment ਨਹੀਂ ਆਏ। ਅਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਲੇਖਾਂ ਤੇ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੇ ਹੋਰ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਸਾਂਝਾ ਫੋਰਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਵੱਖ ਵੱਖਰੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਮਿਲ ਕੇ ਸਾਂਝੇ ਮਸਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਟਾਂਦਰਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਯੋਗ ਸਹਿਯੋਗ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਵੈਨਕੂਵਰ ਸੱਥ ਵਲੋਂ ਇਹ ਫੋਰਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਮਸਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਸਮੀਨਾਰ ਬਗੈਰਾ ਰੱਖੇ ਜਾਣ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੈਨਕੂਵਰ ਸੱਥ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਾਹਿਤਕ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਫੰਕਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਰਹੇਗੀ ਕਿ ਅਗਾਂਹ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਡਰਾਮੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਉਹ ਇਥੋਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਾਰੇ ਹੋਣ। ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਸੱਥ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਡਰਾਮੇ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਅੱਜ ਦੇ ਫੰਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਵੀ ਇਕ ਡਰਾਮਾ ਸੱਥ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਮੱਖਣ ਟੁੱਟ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੁਖਵੰਤ ਹੁੰਦਲ ਨੇ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਇਕ ਡਰਾਮਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਅਮਰਜੀਤ ਚਾਹਲ ਫਾਰਮ ਵਰਕਰਾਂ ਬਾਰੇ ਇਕ ਲੰਮਾ ਡਰਾਮਾ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਉਮੀਦ ਬੱਝਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਕਰਕੇ ਰਹਾਂਗੇ। ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰੋਗੇ।

ਸਾਡੇ ਅੱਜ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਡਰਾਮੇ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਤ ਬਾਰੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਟਕ 'ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਵਾਜ਼' ਸੱਥ ਦੇ ਲੇਖਕ ਤੇ ਕਲਾਕਾਰ ਮੱਖਣ ਟੁੱਟ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਡਰਾਮੇ ਵਿਚ ਮੁਖ ਰੋਲ ਵੀ ਉਹ ਖੁਦ ਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਡਰਾਮਾ ਇਕੱਲੇ ਸੱਥ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਹਰ ਅਗਾਂਹ ਵਧੂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਡਰਾਮਾ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਨਾਟਕਕਾਰ ਗੁਰਸਰਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਟਕ 'ਇਕ ਮੋਰਚਾ ਇਕ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਹਵਾ ਵਿਚ ਲਟਕਦੇ ਲੋਕ' ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਅਸਲੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਫਲ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਆਪਾਂ ਦੇਖਾਂਗੇ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਤੇ ਤਾਕਤਵਰ ਸਿਆਸੀ ਲੀਡਰ ਮਿਲ ਕੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੇਵਕੂਫ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਸਾਡੀ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਇਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਲੀਡਰਾਂ ਤੇ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਲਗਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਖੁਦ ਸੋਚਣਾ ਵੀ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਅੰਨੀ ਭਗਤੀ ਦਾ ਅੰਜਾਮ ਜੋ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਖੁਦ 1947 ਦਾ ਸਾਲ ਜੀਵਿਆ ਹੈ ਤੇ ਬਾਕੀਆਂ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਸ ਵਹਿਸ਼ੀ ਕਤਲੋਗਾਰਤ ਦੇ ਕਿੱਸੇ ਸੁਣੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਪਾਗਲਪਣ ਦੀ ਹੱਦ ਦੇਖੋ ਅਸੀਂ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁਲਾਈ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਤੇ ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਲੱਗ ਕੇ ਫੇਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰਨ ਲਈ ਕਮਰਕਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਮੌਕਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਾਂ ਖੁਦ ਇਸ ਹਾਲਤ ਬਾਰੇ ਸੋਚੀਏ। ਤੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਡਰਾਮੇ ਅਨੇਕਾਂ ਉਹਨਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੇ ਨਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਖੂਨ ਦੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਵਹਾਵਾਂਗੇ। ਚਾਹੇ ਅਸੀਂ ਧਰਮ ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਕਰਦੇ ਹੋਈਏ ਚਾਹੇ ਨਾ। ਸਾਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਮਸਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਤਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਚੰਕੋਨੇ ਰਹਿ ਸਕੀਏ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਲੀਡਰ ਸਿਰਫ ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਹੀ ਕਿ 'ਧਰਮ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਹੈ' ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਗਰ ਨਾ ਲਾ ਸਕਣ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਪਵੇ ਕਿ ਧਰਮ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਖਤਰਾ ਹੈ? ਕੀ ਇਹ ਖਤਰਾ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵੱਢ ਕੇ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਲੂਹ ਕੇ ਜਾਂ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਦੀ ਹੌਲੀ ਖੇਡ ਕੇ ਹੀ ਟਾਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਕੀ ਜਦੋਂ ਇਹਨਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ

ਹੱਥ ਤਾਕਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਧਰਮ ਤੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ? ਜੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਜਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਹੋਰ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਅਧਿਕਾਰ ਮਿਲ ਵੀ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਆਮ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਾਂ ਹੁਣ ਬਾਹਰਲੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਦੀ ਥਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲੁੱਟ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਵੇਗਾ? ਸਾਡੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਦੀ ਅਦਲਾ ਬਦਲੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਲੋੜ ਹੈ ਇਸ ਮੋਰਚੇ ਦੀ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਉਪਰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਸੋਚਣ ਦੀ ਮੋਰਚਾ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਮੋਰਚੇ ਨੂੰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈਂਡਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਫਿਰਕੂ ਦੰਗਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣੇ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ, ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਮੋਰਚਾ ਲਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਦਾ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਹੱਲ ਹੋਵੇ।

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਸਿਰਫ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਰ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਲੋਕ ਦੁਖੀ ਹਨ। ਇਕੱਲੇ ਸਿੱਖ ਹੀ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਇਸਾਈ, ਬੋਧੀ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਪੁਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪਿਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਲੋੜ ਹੈ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੇਖਣ ਦੀ ਨਾ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਜਨੂੰਨ ਥੱਲੇ ਖੂਨ ਵਹਾਉਣ ਦੀ। ਇਸ ਖੂਨ ਖਰਾਬੇ ਨਾਲ ਜੇ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਦੀ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਦਾ ਪੋਤਾ ਸੁਮੀਤ ਸਿੰਘ ਜੋ ਅੱਜ ਕੱਲ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਦਾ ਸ਼ਾਦਕ ਸੀ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਇਕ ਹੋਟੀਆਂ ਭਰੇ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਨੂੰ ਘਾਟਾ ਪਿਆ ਹੈ ਕੀ ਉਹ ਕਦੀ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਕਤਲ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਕਤਲਾਂ ਦਾ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸਾਡਾ ਸਭ ਕੁਝ ਤਬਾਹ ਕਰ ਜਾਵੇ ਸਾਨੂੰ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਹਨੇਰਗਰਦੀ ਵਿਰੁੱਧ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਅੱਜ ਦੇ ਇਹ ਡਰਾਮੇ ਇਸੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹਨ। ●

* 'ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਵਾਜ਼' ਨਾਟਕ 7 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਕੁਨੈਨ (QUESNEL, B.C.) ਅਤੇ 8 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਵਿਲੀਅਮਸ ਲੇਕ (WILLIAMS LAKE, B.C.) ਵਿੱਚ B.C.O.F.R (ਨਸਲਵਾਦ ਵਿਰੁੱਧ ਥੀ. ਸੀ. ਦੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਸੰਮਤੀ) ਦੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪੱਠੇਗਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਐਡਿਸ਼ਨ ਗਿਆ। ਇਹ ਨਾਟਕ ਲੁੱਟੇ ਦੂਰ ਦੇ ਅਗਲੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। - ਅਦਾਰਾ

(ਸਫ਼ਾ 16 ਦੀ ਥਾਨੀ)

ਦੀਆਂ ਸਵਾਰੀਆਂ ਦੀ ਕੱਟ-ਕੁਟਾਈ ਤੇ ਬੇ-ਪਤੀ ਦਰ-ਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਹਿੰਦੂ ਵਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਕਿਤ ਕਰਤੂਤ ਉਪਰ ਉਤਾਰੂ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਸ ਗੰਭੀਰ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਹਰੇਕ ਇਨਸਾਫ਼ਪਸੰਦ ਸਾਂਤੀ-ਪਸੰਦ, ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖ-ਮੁਸਲਮ-ਇਸਾਈ ਏਕਤਾ ਦੇ ਹਾਮੀ, ਅਗਾਂਹ ਵਧੂ ਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਵਿਅਕਤੀ ਅਤੇ ਜਵੇਰਦੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਪਵਿੱਤਰ ਫਰਸ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦੋਹਾਂ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਅੰਤਵਾਦੀ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਖੇੜਨ, ਦੁਰਤਾਰਨ ਆਪਸੀ ਸਦਭਾਵਨਾ ਲਈ ਸਿਰਤੋੜ ਜਤਨ ਕਰਨ, ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਸਤੀ ਲਤਾਈ ਤੋਂ ਹਟਾਉਣ ਦੀਆਂ ਹਾੜਮ-ਕਸਾਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਖਤ ਤੇ ਕਤਾਰੀ ਹਾਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ●

RED FORT INSURANCE SERVICES

107 - 9303 - 34 AVE.
EDMONTON, ALBERTA
T6E 5W8

FOR PERSONAL
SERVICES CALL:

HARJIT JUDGE

BUS. 463-9523

RES. 462-2371

Let me look after all your Insurance Needs:

PERSONAL: Fire, Auto, Motor, Tenant Package

LIFE INSURANCE: Mortgage, Disability and
Accident & Sickness.

COMMERCIAL: Bonding, Liability, Fires, Crime,
Apartment Buildings, Retail Stores, Offices,
Machinery, Boilers.

Millhurst Hair Stylists (Unisex)

5734 - 19 A AVE, EDMONTON

SPECIALIZED IN:

i) Haircut	ii) Blow Dry	iii) Colour
iv) Perms	v) Henna	vi) French Braids

PHONE:

DARSHAN DHILLON

FOR APPOINTMENT (463-5012)

ALLMAKES APPLIANCE & REFRIGERATION

ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ

- * ਫਰੀਜ਼-ਸਟੋਵ-ਫਰੀਜ਼ਰ
- * ਵਾਸ਼ਰ-ਡਾਇਰ-ਡਿਸਵਾਸ਼ਰ
- * ਗਾਸਵੇਟਰ-ਵਾਟਰ ਟੈਂਕ
- * ਫਰਨੈਸ

ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਬਖਸ਼ ਮੁਰੰਮਤ ਜਾਂ ਖਰੀਦਣ
ਵਾਸਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਫੋਨ ਕਰੋ:

(604) 525-3557
24 HR. SERVICE

BALDEV D HANJAL

BURNABY, B.C.

ਬਲਦੇਵ ਪੰਜਲ

NORTH AMERICAN LIFE offers Non Smokers*

MAKE THAT CALL NOW

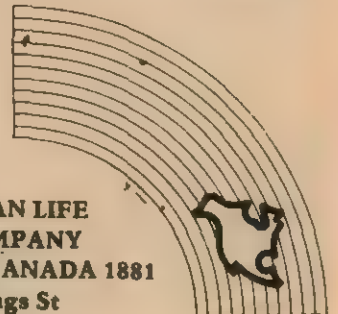
SUDESH KALIA

ASSURING
BRIGHT
FINANCIAL
FUTURES

Bus. 685-9335

Res. 254-5837

NORTH AMERICAN LIFE
ASSURANCE COMPANY
ESTABLISHED IN CANADA 1881
320-815-W. Hastings St
Vancouver B.C.
V6C 2W1

(੧) ... ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਦੀ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ

(ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ 'ਤੇ 'ਸੁਰਖ ਖੇਪ' ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੱਤਰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਸਿੰਘ)

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਅਤੇ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ, ਸਿੱਖ "ਕੌਮ" ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਅਨੁਸਾਰ ਖਾਤਰ ਮਰ ਮਿਟਣ ਅਤੇ ਸਭ ਕੁੱਝ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦੇਣ ਦਾ ਹੱਕ ਦਾ ਕੇ ਅਸਲ ਵਿਚ ਕੀ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਹਿਬ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਭੇਸ ਧਾਰ ਕੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਫੁੱਪੇ ਇਹਨਾਂ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮਸੰਦਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਚਲਿਆ ਰਾਹੀਂ ਅਜਿਹੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਆਮ ਸਧਾਰਨ ਆਦਮੀ ਜ਼ਕਾਰੀ ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਮੋਰਚੇ ਦੀ ਸਰਵ ਸਭਰੀਆਂ ਹਸਤੀ ਬਣੇ ਹੋਏ ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ "ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ" ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁੱਝ ਵੀ ਕੀਤਾ—ਜਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿਤੀ, ਉਹ ਸਾਬਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਕੀ ਹੈ। ਆਉਂਦੇ ਜ਼ਰਾ ਵੇਖੋ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੇ ਲਾਡਲੇ ਲਵਣੇ, ਆਲ ਟਿੱਡੀਆਂ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸੈਕਟਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸੰਧੂ ਤੇ ਉਸਦੇ ਪਾਲਕ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਤੇ ਇਕ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ।

ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਵਲੋਂ ਸਮਗਲਿੰਗ ਦਾ ਧੰਦਾ ਸ਼ੁਰੂ :—

ਸੰਧੂ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਚੇਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਕਸਮ ਖਾਧੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨੀਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਇਕ ਹੈ ਸਮਗਲਿੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਧੰਦਾ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਇਹ ਧੰਦਾ ਉਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੇ ਰਘੁਨੰਦਨ ਲਾਲ ਭਾਟੀਆ (ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਦਮੀ) ਦੀ ਚੋਣ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ (1980) ਹਰਿਮੰਦਰ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਹਨਾਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਸੰਧੂ ਅਤੇ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ (ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੁੱਤਰ) ਨੇ ਰਘੁਨੰਦਨ ਲਾਲ ਭਾਟੀਆ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਪੂਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਆ। ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਆਈ ਨੇ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ (ਐਸ.ਜੀ.ਪੀ.ਸੀ.) ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਜਥੇਦਾਰ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਉਮਰਾਨਗਲ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਖੜੇ ਹੋਣ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਗੱਫੇ ਦਿਤੇ। ਇਸ ਚੋਣ ਵਿਚ ਵੀ ਸੰਧੂ ਦੀ ਵਾਹਵਾ ਬੱਲੇ ਬੱਲੇ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਟਿਸਨੇ ਸੰਤਾਂ ਤੋਂ ਥਾਪੀ ਅਤੇ ਪੈਸਾ ਲੈ ਕੇ ਅਸਲੀ ਧੰਦਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ।

ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਅਕਾਲ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ (ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ) ਉਪਰ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਸਮਗਲਿੰਗ ਦਾ ਅੱਡਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ :—

ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੀਆਂ ਜੀਧਾਂ ਅਤੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬੰਦੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸੰਧੂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਅਫੀਮ, ਹਸ਼ੀਸ਼, ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਕੱਪੜਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਕੁੱਝ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਸਮਗਲ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। "ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ" ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਦੇ ਪੜਦੇ ਹੇਠ ਇਹ ਕੰਮ ਪੂਰੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਮਾਲ ਨੂੰ ਇਧਰ ਉਧਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਲਿੰਕ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਆਦਾ ਸਰਗਰਮੀ ਸੰਧੂ ਦਾ ਭਰਾ ਉਪਕਾਰ ਸਿੰਘ (ਜਿਹੜਾ ਕੇ-ਉਪ੍ਰੋਟਵ ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਸੀ) ਕਰਦਾ, ਪਰ ਇਸ ਧੰਦੇ ਤੇ ਸਾਰਾ ਕੰਟਰੋਲ ਅਕਾਲ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਹੀ ਹੁੰਦਾ। ਬਾਹਰੋਂ ਇਹ ਸਿਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਅਕਾਲ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ ਪਰ ਅੰਦਰ ਸਮਗਲਿੰਗ ਦਾ ਕਾਲਾ ਧੰਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ।

ਇਕ ਹੋਰ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਇਸ ਧੰਦੇ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆ ਗਿਆ :— ਇਹ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਹੈ ਅਟਾਰੀ ਨੇੜੇ ਰਣਗੜ੍ਹ ਪਿੰਡ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ। ਇਸਦਾ ਲੜਕਾ ਗੁਰਬੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਇਕ ਨੌਕਰ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਸੰਧੂ ਦਾ ਸਾਥ ਪੂਰੀ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਦੇਣ ਲੱਗੇ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਅੱਡਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦੀ ਕੋਠੀ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹਿਸੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਮਾਲ ਇਸ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਹੀ ਰੱਖਦੇ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਮਗਲਰ ਵੀ ਏਥੇ ਆ ਕੇ ਹੀ ਠਹਿਰਦੇ।

ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਧੜਿਆਂ ਦਾ 18000 ਰੁਪਏ ਦੇ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਤੋਂ ਝਗੜਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸਟੇਨਗਨਾਂ ਤੇ ਮਾਣ ਸੀ ਨਾਲੇ ਮੋਰਚਾ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਗਰਮ ਸੀ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਅਜੋਕੇ ਮਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਗੁਮਰਾਹ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਸਾਜਗਰ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਰਣਗੜ੍ਹੀਏ ਸਰਦਾਰ ਪੈਸੇ ਮਾਰ ਜਾਣ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸੰਧੂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਵੀ ਕੀ ਹੋਇਆ। ਸੰਧੂ ਗਰੁੱਪ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਤੋਂ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬੰਦੇ ਅਤੇ ਜੀਪ ਲੈ ਕੇ ਪੈਸੇ ਉਗਰਾਉਣ ਦੀ ਸਕੀਮ ਬਣਾਈ।

ਅਕਾਲ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਅਗਵਾਕਾਰਾਂ ਦਾ ਅੱਡਾ:—ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੀ ਲਾਡਲੀ ਫੌਜ ਨੇ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਰਣਗੜੀਏ ਦੇ ਲੜਕੇ ਗੁਰਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਇਕ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਅਗਵਾ ਕਰਕੇ ਜੀਪ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਲਿਆ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਕੰਦ ਕਰ ਲਿਆ। ਅਗਵਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕੱਲਾ ਏਹੋ ਕੰਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਆਪਣੀ ਜਿੱਤ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਬੱਝਰੇ ਬੁਝਾਏ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਇਹ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਕਿ 18000 ਰੁ: ਦੇ ਕੇ ਆਪਣਾ ਆਦਮੀ ਫੜਾ ਲਓ। ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸੰਤਾਂ ਭੇ ਕਿਹੜਾ ਘੱਟ ਮਾਣ ਸੀ ਉਸਨੇ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਬਾਬਾ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਸੁਣਾਈ ਅਤੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਫੜਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੋਰਚਾ ਡਿਕਟੇਟਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਹੇਠੀ ਸਮਝੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਆਗਿਆ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਇਹ ਕੁੱਝ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਪਰ ਵੀ ਉਸਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ।

ਸਮਗਲਰਾਂ ਦੇ ਸਮਝੌਤੇ ਲਈ ਦੋਵਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੀਟਿੰਗ:—ਸੰਤ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੇ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੀਟਿੰਗ ਲਈ ਸੱਦਿਆ। ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਕਿ ਦੋਵਾਂ ਸਮਗਲਰਾਂ ਗੁਰਬੀਰ ਅਤੇ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਪੈਸੇ ਦੇਣ ਦੀ ਜਾਮਣੀ ਮੈਂ ਭਰਦਾ ਹਾਂ। ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦਾੜ੍ਹ ਹੇਠ ਆਏ ਛੱਡਣਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੇ ਗੱਲ ਟਾਲਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸੰਧੂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਹੀ ਕੱਪੀ ਫੈਸਲਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਹੈਰਾਨ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਮੋਰਚਾ ਡਿਕਟੇਟਰ, ਸਾਰੇ ਪੰਥ ਦਾ ਵਾਲੀ, ਪਰ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਇਸ ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ ਮੰਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੇ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਕਿ ਪੈਸੇ ਮਿਲਣ ਤੇ ਹੀ ਬੰਦੇ ਰਿਹਾ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੇ ਮਾਮਲਾ ਹੋਰ ਵੀ ਉਲਝ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਭੇਦ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਣ ਦਾ ਡਰ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਅਕਾਲ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਵਿਚੋਂ ਦੋਵੇਂ ਸਮਗਲਰ ਫਰਾਰ:—ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸੰਧੂ ਜੁੱਡੀ ਨੇ ਮੌਜ-ਮੇਲੇ ਲਈ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਨਜ਼ੇ ਵਿਚ ਮਦਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਸਮਗਲਰ ਮੌਕਾ ਤਾੜਕੇ ਅਕਾਲ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਵਿਚੋਂ ਫਰਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਏਕੇ ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਕ ਕੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਲਾਹ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦੀ ਲਾਡਲੀ ਫੌਜ ਕੀ ਕਰ ਚਹੀ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੱਭ ਕੁੱਝ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ। ਇਹ ਹੈ ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਮੱਕਾਤੀ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਦੀ ਹਾਲ ਪਾਰਿਆ ਕਰਕੇ, ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਤਲੇਆਮ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਵੱਡੇ ਮੁਦੱਦੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੋਵਾਂ ਸਮਗਲਰਾਂ ਦੇ ਬਚ ਨਿਕਲਣ ਪਿਛੋਂ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਸਿੰਘ (ਨਸਾ ਉਤਰਨ ਤੇ) ਹੱਥ ਮਲਦੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ ਪਰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਤਾਂ ਕਦੇ ਦਾ ਹੱਥੋਂ ਨਿੱਕਲ ਚੁੱਕਾ ਸੀ।

ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਧੜੇ ਨੇ ਬਦਲਾ ਲਿਆ:—ਅਪਮਾਨ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੁਲਸ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਸਕੀਮ ਬਣਾ ਲਈ ਕਿ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੀ ਲਾਡਲੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਰੰਗੇ ਹੱਥੀਂ ਫੜਵਾਏਗਾ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਹੀ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੂਹ ਦੇ ਕੇ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸੰਧੂ ਦੇ ਭਰਾ ਉਪਕਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰੰਗੇ ਹੱਥੀਂ ਫੜਵਾ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਕੋਲੋਂ 4 ਲੱਖ ਦੀ ਹਸੀਸ ਵੜੀ ਗਈ। ਇਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਇਕ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਿਆਈ ਗਈ ਸੀ।

ਸੰਧੂ ਅਤੇ ਉਪਕਾਰ ਉਪਰ ਸਮਗਲਿੰਗ ਦੇ ਕੇਸ ਦਰਜ:—ਪੁਲਸ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਉਪਰ ਸਮਗਲਿੰਗ ਦਾ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਕੁੱਝ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚਲਾ ਆਪਣਾ ਅਸਰ ਰਸੂਖ ਵਰਤਕੇ ਉਪਕਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜਮਾਨਤ ਕਰਵਾ ਲਈ। ਇਹ ਖਬਰ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ 26 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਛਪੀ ਜਦੋਂ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਨੇ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ।

“ਸੰਧੂ ਅਤੇ ਮਹਿਤਾ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਮੁਅਤਲ”:— ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਜਨਰਲ ਮੈਂਬਰ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਅਤੇ ਸਕੱਤਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ‘ਮਹਿਤਾ’ ਨੂੰ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਵਿਚੋਂ ਮੁਅਤਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਨ ਦੱਸੇ ਨੇੜਿਸ ਜਾਰੀ ਵੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦੋਵਾਂ ਨੇਤਾਵਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਮਗਲਿੰਗ ਦੇ ਕੇਸ ਦਰਜ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। (ਜੰਗਬਾਣੀ 26 ਮਾਰਚ, 1983)

ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ-ਫਾੜ:— ਹਰਮਿੰਦਰ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ ਉਹ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਹ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਆਗੂ ਹੋਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਮਗਲਿੰਗ ਦਾ ਪੈਦਾ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸੰਧੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਟੱਲੇ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੀ ਬਾਪੀ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਮੀਟਿੰਗ ਸੱਦ ਲਈ, ਸਾਇਰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਹੁਣ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਦੀ ਬਾਪਨਾ ਨਾਲ ਚੰਡੀਗੜ ਵਿਚ ਗੁਰਦਿਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਕਾਇਮ ਕਰ ਲਈ। ਇਸੇ ਪਿਛੋਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਪੜਦੇ ਖੋਲ੍ਹਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਮਗਲਰਾਂ ਨੂੰ, ਹਸੀਸ ਦਾ ਇਕ ਲੱਖ ਰੁਪਇਆ ਦੇਣਾ ਹੀ ਪਿਆ:— ਹਰਮਿੰਦਰ ਵਲੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਮਗਲਰਾਂ ਨੂੰ ਫੜੀ ਗਈ ਹਸੀਸ ਦਾ ਇਕ ਲੱਖ ਰੁਪਇਆ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜੇ ਪੈਸੇ ਮੰਗਣ ਦੀ ਜ਼ੁਅਰਤ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਕਰਾਏਗੇ। ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਇਹ ਵੀ ਮਾਣ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਖੰਘਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਇਹਨਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਜ਼ੁਅਰਤ ਕਿਵੇਂ ਪੈ ਜਾਊ। ਸੰਧੂ ਦੀ ਹੌਂਕੜ ਭੰਨਣ ਲਈ ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਉਗਰਾਉਣ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਮਗਲਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੰਧੂ ਦੇ ਭਰਾ ਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਅਗਵਾ ਕਰਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਮਗਲਰਾਂ ਨੇ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਦਦ ਲੈਕੇ ਗੁਰਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਕੁਮਰਣਾਂ ਦੀ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਬੁਝਾਇਆ ਉਥੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਮਗਲਰ ਉਸਨੂੰ ਨੁੜਕੇ ਕਾਰ ਰਾਹੀਂ ਰਾਤੋ

ਰਾਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲੈ ਗਏ। ਜਾਂ ਕੇ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਕ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣਾ ਬੰਦਾ ਲੈ ਜਾਓ। ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੇ ਭੇਲਿਆਂ ਲਈ ਇਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾਲ ਸੰਧੂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਹੱਕਤ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲ ਗਈ। ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਲਾਲ ਪੀਲੇ ਹੋਏ ਵੱਡੇ ਬਹਾਦਰਾਂ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਬਾਪਣਾ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਅੱਤ ਘਿਨਾਉਣਾ ਤਾਰਨਾਮਾ ਕੀਤਾ।

ਪੰਡਤਾਂ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਚੁਕਵਾ ਕੇ ਅਕਾਲ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਲੈ ਆਂਦਾ :—ਧਰਮਯੁੱਧ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਤਬੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਖਾਸੇ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਹਿਰ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੱਤੇ ਤੋਂ (ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਅਗਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ) ਪੰਡਤਾਂ ਦੀ ਨੌਜਵਾਨ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਚੁੱਕਕੇ ਜੀਪ ਵਿਚ ਸੌਟ ਲਿਆ ਤੇ ਅਕਾਲ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਟਿਕ ਕਮਰੇ'ਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਫਿਰ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮਸਵਰਾ ਕਰਕੇ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਉਪਕਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਰੱਖਾਂਗੇ।

ਸਰਾਬ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਧੁੱਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਦੇ ਦੋ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਉਸ ਲੜਕੀ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸਾਜ਼ ਰਚੀ ਗਈ। ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਬੁਰਸਾਗਰਦਾਂ ਨੂੰ ਲਾਹਣਤਾ ਪਾਈਆਂ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਦਮਾਸ਼ ਨੇ ਬਦਚਲੂਕੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਪਰਲੀ ਮੰਜ਼ਤ ਤੋਂ ਛਾਲ ਮਾਰਕੇ ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਕਰਾਂਗੀ। ਫਿਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੋਲਾ ਰੱਪਾ ਪੈਣ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਾਬਾ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਦੱਸੀ :— ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਵਧੀਆ ਮੌਜਾ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਫੁਡਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅੱਜ ਇਹ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਅਕਾਲ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਰੱਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਬਦਨਾਮੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਕਿ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਉ। ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਉਪਰ ਅਗਵਾ ਦਾ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰਵਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪੁਲਸ ਰਾਹੀਂ ਬਾਣੇ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ ਪਰ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਛੁਡਵਾ ਲਿਆ।

ਇਕ ਲੱਖ ਰੁਪਇਆ ਦੇਣਾ ਹੀ ਪਿਆ :— ਜਦੋਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਉਪਕਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਮੰਗਵਾਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਵਾਹ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਗਈ ਤਾਂ ਅੰਤ ਵਿਚ ਪੰਜਾ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਸੰਤ (ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ) ਨੇ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਪੰਜਾ ਨਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਕੁਝ ਪੰਜਾ ਅੰਦਰਗਤੀ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਕੁਝ ਪੰਜਾ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਆਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਅੰਤ ਵਿਚ 70 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਇਆ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ 30 ਹਜ਼ਾਰ ਦਾ ਜਮਾਨਤੀਆ ਪੁਆਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਮਝੌਤਾ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਪੰਜਾ ਮਿਲਣ ਪਿਛੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਮਝੌਤਾ ਨੇ ਉਪਕਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਾਂ ਤਾਰਤ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਤਾ ਪਰ ਜਦੋਂ ਸੰਧੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦੀ ਸਕਲ ਵੇਖੀ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਪੰਜਾਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਉਪਕਾਰ ਦੇ ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਕੋਈ ਵਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਿਰ ਵੀ ਘੋਨਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਆਪਣਾ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਗੁਆ ਕੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਉਪਕਾਰ ਅੱਜ ਕੱਲ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਘੱਟ ਹੀ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕੀ ਸੁਆਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਏ ਅਤੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੋਰ ਦੋਣ ਵਾਲੇ ਇਹਨਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਜੇ ਆਪ ਹੀ ਮੂੰਹ ਸਿਰ ਮੁਨਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਕੀ ਬਣੂ ?

ਇਹ ਹੀ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਕਹਾਣੀ ਉਹਨਾਂ ਮਸੰਦਾਂ ਦੀ ਜਿਹੜੇ ਪਿਛਲੇ ਚੁੱਤ ਜਮੇਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਪੂਰੇ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸਸਤਰਧਾਰੀ ਰੂਪ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਟੀਗਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਜਿੱਥੇ (ਜਿਹੜੇ ਸਸਤਰਧਾਰੀ ਨਹੀਂ) ਹਰਾਮ ਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ, ਅਕਾਲ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਅਤੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਵਾਪਰ ਰਹੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਡਰਨ ਕਿਸਮ ਦੇ ਇਹ ਸੰਤ ਪਿਛਲੇ ਸਾਰੇ ਮਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਮਾਤ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ।

Jay's Travel Ltd.

10421 - 80 Avenue, Edmonton, Alta. T6E 1V1

Ph. 403(432-7017)-4 lines

COMPLETE TRAVEL SERVICE—WORLDWIDE

Reservations for Airlines, Steamships, Group Cruises, Vacation
Planning, All Inclusive Packages, Hotels, Rent A Car, Tours

UNBEATABLE RATES TO

India, Pakistan, Sri Lanka, East Africa and Lebanon

(2) 14 ਫਰਵਰੀ ਦਾ ਬੇਲੋੜਾ ਅਤੇ ਭੜਕਾਊ ਬੰਦ

(ਹਿਰਾਣ ਦਸਤਾ ਦਾ
ਇੱਕ ਸੰਪਾਦਕੀ)

ਅਸਲ ਵਿਚ 14 ਫਰਵਰੀ ਦਾ ਬੰਦ 8 ਫਰਵਰੀ ਦਾ ਜਵਾਬੀ ਬੰਦ ਹੀ ਸੀ। 8 ਫਰਵਰੀ ਦੇ ਬੰਦ ਦਾ ਸੱਦਾ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਬੰਦ ਦੇ ਸੱਦੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਭਾ, ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਖਾਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਉਤਸੁਕਤਾ, ਫਿਰਕੇ ਅਤੇ ਸਨਸਨੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੁਝ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਤੇ 'ਫੈਸਲਾਬੰਨ ਟੱਕਰ' ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਮਤਭੇਦਾਂ, ਖਿੱਚੋਤਾਣ, ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਚੱਲਦੀ ਗੁਪਤ ਸਮਝੌਤਾ ਵਾਰਤਾ ਅਤੇ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੇ ਅੱਤਵਾਦੀ ਟੋਲੇ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧਾਂ ਕਾਰਨ, ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਪੰਜਾਬ ਬੰਦ ਦਾ ਸੱਦਾ ਹੀ ਦਿੱਤਾ। ਸੱਦੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਜਿਹਨੀ ਤਣਾਉ ਤੇ ਸੰਭਵ ਵਿਸਫੋਟਕ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਖਤਰੇ ਕਾਰਨ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਕਾਫ਼ੀ ਨਰਮ ਸਮਝੀ ਗਈ ਤੇ ਵੱਡੇ ਖਤਰੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਵੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਲੱਗ ਪੰਗ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ 8 ਫਰਵਰੀ ਦਾ ਬੰਦ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਫਲ ਤੇ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਨ ਰਿਹਾ। ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਕੁਝ ਹਿੰਸਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਪਰੀਆਂ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਇਸ ਬੰਦ ਵਿਚੋਂ ਸਿਆਸੀ ਖੱਟੀ ਏਣ ਕੇ ਨਿਕਲਿਆ।

ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਫਿਰਕੂ ਹਿੰਦੂ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਫਲਤਾ ਜਹਿਰ ਵਾਂਗ ਲੱਗੀ। 'ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਤੇ ਸਫਲਤਾ' ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਫਿਰਕੂ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਹੀ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਜਵਾਬੀ ਕਾਰਵਾਈ ਰਾਹੀਂ, ਇਸ ਆਪਣੀ ਫਿਰਕਾ ਪ੍ਰਸਤੀ ਨੂੰ ਤਕੜਿਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਠਾਣ ਲਈ। ਉਧਰ 8 ਤਰੀਕ ਦੇ ਬੰਦ ਦੇ ਅਸਰ ਤਹਿਤ ਕੇਂਦਰੀ ਇੰਦਰਾ-ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤਿੰਨ ਧਿਰੀ ਗੱਲਬਾਤ ਮੁੜ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ 14 ਫਰਵਰੀ ਦੀ ਤਰੀਕ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਫਿਰਕੂ ਹਿੰਦੂ ਆਗੂਆਂ ਨੇ 14 ਤਰੀਕ ਨੂੰ ਜਵਾਬੀ ਪੰਜਾਬ ਬੰਦ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦੇ ਮਾਰਿਆ।

ਜਿੱਥੇ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਬੰਦ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਹਿੰਦੂ ਫਿਰਕਾ ਪ੍ਰਸਤਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੁੱਭੀ, ਉਥੇ ਇੰਦਰਾ-ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਵਿਰੋਧੀ ਸਿਆਸੀ ਧਿਰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਰੜਕੀ। 14 ਫਰਵਰੀ ਦੇ ਬੰਦ ਵੇਲੇ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਮਗਰੋਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਜਿਹੜੀ ਸਥਿਤੀ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਦਰਸਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇੰਦਰਾ-ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭੀ ਤੇ ਗੁਪਤ ਸਾਜਿਸ ਰਾਹੀਂ, ਦੋਹਾ ਗੁਆਛੀ ਸੁਭਿਆ ਦੇ ਵਾਤ ਵਰਣ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਜਹਿਰ ਘੋਲਿਆ ਹੈ।

ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਧਰਮ ਯੁੱਧ 'ਪਿਛਲੇ ਛੇ-ਦੋ ਸਾਲ ਤੋਂ ਚੱਲਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵਾਰ ਵਾਰ ਦਰਸਾ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ "ਧਰਮ ਯੁੱਧ" ਦਾ ਕੇ ਦਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਿਆਸੀ

ਤਾਰਤ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੱਟਤ ਸਨਾਤਨਵਾਦੀ ਤੇ ਅੱਤਵਾਦੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੇ ਕਾਤਲ ਟੋਲੇ ਦੀਆਂ ਗੈਰ-ਮਨੁੱਖੀ ਤੇ ਵਹਿਸ਼ੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਜਾਰੀ ਹਨ। ਇਹ ਟੋਲਾ, 'ਧਰਮ-ਯੁੱਧ' ਦੀ ਆੜ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਉੱਲ੍ਹ ਵੀ ਜਿੱਧਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਤਦ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਥਿਤੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣੀ ਕਿ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲੁੱਟਮਾਰ, ਸਾੜ-ਫੂਕ, ਫਿਰਕੂ ਹਮਲੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹੋਣ। ਜਿੱਥੇ ਅਤਵਾਦੀ ਟੋਲੇ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। 4 ਅਪਰੈਲ ਦੇ ਰਸਤਾ ਰੋਕੋ ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ ਜੂਨ ਦੇ ਰੋਲ ਰੋਕੋ ਐਕਸ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਵੀ, ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਖਾਸ ਟਕਰਾਉ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ। 14 ਫਰਵਰੀ ਦੇ ਬੰਦਧਾਰੀਆਂ ਨੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਣ-ਮਿਥ ਕੇ ਇਕ ਸਾਜਿਸ ਰਾਹੀਂ, ਦੂਸਰੇ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਾਨ-ਜਾਇਦਾਦ ਉਪਰ ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਦ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਫਿਰਕੇ ਉਪਰ ਠੱਸਿਆ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘਿਰਣਤ ਕਾਰਵਾਈ ਬਣਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ।

ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ 8 ਫਰਵਰੀ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਬੰਦ ਨੇ ਦੂਸਰੇ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਉਪਰ ਬੰਦ ਨੂੰ ਉਸ ਪੱਧਰ ਤੇ ਜਬਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਠੱਸਿਆ, ਜਿਸ ਪੱਧਰ ਤੇ 14 ਫਰਵਰੀ ਦੇ ਬੰਦਧਾਰੀਆਂ ਨੇ ਠੱਸਿਆ। 8 ਦੇ ਬੰਦ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦੇ ਕੇ ਜਿਥੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਹਟਣਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਿਆ; ਉਥੇ ਗਵਰਨਰੀ-ਰਾਜ ਨੇ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੀ ਇਕ ਕਦਮ ਪਿਛੇ ਹਟਣਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਐਕਸ਼ਨ ਦਰਸਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ, ਸਰਕਾਰੀ ਮਸੀਨਰੀ ਦੇ ਜਬਰ ਨਾਲ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਵਕਾਰ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਧੱਕਾ ਲਗਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਹਿੰਦੂ ਫਿਰਕਾ ਪ੍ਰਸਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਆਪਣੀ ਹੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤੇ ਲਾਭ ਹਿੱਤ ਕਰਨਾ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਬੁਰਾ-ਭਲਾ ਕਿਹਾ। ਪਰ ਗਵਰਨਰ ਦੇ ਇਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਪਿਆ ਕਿ ਬੰਦ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਗੈਰ-ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਹੈ।

8 ਫਰਵਰੀ ਦੇ ਬੰਦ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਆਸ ਬਣਦੀ ਸੀ ਕਿ ਤਿੰਨ ਧਿਰੀ ਵਾਰਤਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋ ਸਕੇਗਾ ਅਤੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਲਟਕਦੀ ਆ ਰਹੀ ਸਥਿਤੀ ਸੁਧਰਨ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗੀ। ਪਰ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਹਿੰਦੂ-ਫਿਰਕਾ ਪ੍ਰਸਤਾਂ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂਆਂ ਅਤੇ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਸਹਿ ਨਾਲ ਜਿਹੜਾ ਭਿਆਨਕ ਤੇ ਖਤਰਨਾਕ ਅਖਾਤਾ ਹੇਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਸਾਬਤੀ ਹੋਰ ਵੀ ਵਿਗੜ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜ ਸਕਦੀ।

ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਫਿਰਕਾ ਪ੍ਰਸਤਾਂ ਦੇ ਅਗਵਾਈ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਸਹਿ ਨਾਲ, ਦੂਸਰੇ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਧਾਰਮਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਦੇ ਯਤਨ ਪੰਜਾਬੋਂ ਬੱਸ ਰਾਹੀਂ ਸਫਰ ਕਰਦੀਆਂ ਸਿੱਖ-ਸਕਰ

R.S. FOODS

7563 - 6th Street,
Burnaby, B.C. V3N 3M4

PH: 522-4937

ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਦਾਲਾਂ, ਮਸਾਲੇ, ਅਜ਼ਾਦ ਤੇ ਹੋਰ ਭਾਰਤੀ ਗਰੋਸਰੀ
ਲਈ ਸਾਡੇ ਸਟੋਰ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਓ !

ਇਆਹ, ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮਾਗਮਾਂ ਲਈ
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਿਸ਼ਮਾਇਤ !!

ਤਾਜ਼ਾ ਕੱਕਰੇ ਦਾ ਮੀਟ, ਮੁਰਗੇ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ, ਹਰੀਆਂ ਤਾਜ਼ਾ
ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਵੀਡੀਓ ਮੂਵੀਜ਼ ਲਈ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ

ਸਾਡੇ ਸਟੋਰ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਓ !!!

ਤੁਹਾਡਾ ਹਰ ਇੱਕ ਦਾ ਸਟੋਰ 'ਤੇ ਆਉਣ ਦਾ
ਸੁਆਗਤ ਹੈ !!!!

STORE HOURS:

MON. THURS. / SAT. : 10:00AM-7:00 P.M.

FRIDAY: 10:00 A.M.-9:00 P.M.

SUNDAY: 11:00 A.M.-7:00 P.M.

VICON MEDIC PHARMACY

ਵਾਈਕਨ ਫਾਰਮੇਸੀ

ਤੁਹਾਡੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ 6407 ਮੇਨ ਸਟਰੀਟ 'ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹ
ਗਿਆ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਤੁਸੀਂ ਦਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋੜੀਂਦਾ
ਸਮਾਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਸਤੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ 'ਤੇ ਖਰੀਦ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਖੁਦ ਆਓ ਅਤੇ ਅਜ਼ਮਾ ਕੇ ਦੇਖੋ :

TEL: 324-3177

KENNY K. H. NG B.Sc. (Pharm.)
R.P.E.B.C.

PAUL C. Y. FU B.Sc. (Pharm.)
R.P.E.B.C.

6407 MAIN ST.
VANCOUVER, B.C.

PAUL'S PLUMBING & ELECTRICAL SUPPLY

'OPEN ON
SUNDAYS
TOO'

DO YOU NEED PLUMBING OR ELEC-
TRICAL SUPPLIES AND SERVICE FOR
NEW HOMES OR FOR RENOVATIONS?
OUR PRICES ARE VERY COMPETITIVE
AND WE ASSURE YOU WE WILL HAVE
EVERYTHING FOR YOU TO FINISH
YOUR JOB.

Contact Paul At:

4774 Main St. (at 32nd) Vancouver, B.C.

PH: 872-3118 Supply

872-7227 Service

ਬੁੱਕ ਕੀਪਿੰਗ, ਅਕਾਊਂਟਿੰਗ ਅਤੇ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਸਬੰਧੀ

ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰੇ ਲਈ

ਮਿਲੇ ਜਾਂ ਫੁਨ ਕਰੋ

ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ

REMEMBER

FOR ACCOUNTING, BOOKKEEPING
INCOME TAX.
CALL OR VISIT

RANJIT SINGH BAINS

BAINS TAX & ACCOUNTING SERVICES

10-6679 MAIN STREET., VAN., B.C.

321-2132

ਇੱਕ ਖ਼ਤ : ਇੱਕ ਵਿਚਾਰ

(ਹਰਬੰਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਕੈਲਗਰੀ, ਅਲਬਰਟਾ)

ਤਿੰਨ ਫਰਵਰੀ 1984.

ਸਤੰਬਰ-ਦਸੰਬਰ 83 ਦਾ ਅੰਕ ਪਹਿਲੇ ਸਾਰੇ ਅੰਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੀਆ ਲੱਗਾ, ਖਾਸ ਕਰ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਾਲਾ ਭਾਗ (ਸਾਧੂ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ) ਮੇਰੀ ਜਾਚੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਹੀ 'ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ' 'ਚ ਛਪਣ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਅਧਿਕਾਰ ਰੱਖਦੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰੀਆਂ ਹਨ।

'ਸੱਥ' ਵੇਲੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਛਪੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸੈਂਸ ਦਾ ਲੇਖ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕੀਮਤੀ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਲੇਖ ਹਨ - 'ਸੱਥ' ਵਿਚਲੇ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੁਚੱਜੀਆਂ ਕਿਰਤਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਵਧਾਈ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ - ਆਸ ਹੈ ਉਹ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ FREQUENTLY ਸਿਰ ਜੋੜ ਕੇ ਖੈਰਦਾਰੀ ਅਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ 'ਚ ਬਹੁਮੁੱਲਾ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਮੀਰ ਲਿਖਤਾਂ ਰਚ ਸਕਣਗੇ।

ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ਾ, 'ਸੱਥ' ਵਿਚਲੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿਚਲਸਪੀ ਰਖਦੇ ਰਖਦੇ ਪਾਠਕ/ਲੇਖਕ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਖੋਲ੍ਹ ਕਰਨ ਚਾਹੁੰਦਾ - ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ - ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਵਿਸ਼ਾ ਸਿਰਫ਼ ਭਾਰਤੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਬੰਧਤ ਨਾ ਹੋ ਕੇ ਸਰਵ-ਕੌਨਣ ਵਿਆਪੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਮੇਰੀ ਜਾਚੇ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਵਿੱਚ/ਹਾਥੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਵੱਸੇ ਵੀ ਥੀਤੇ ਸਮੇਂ (ਇੰਤਹਾਸ) ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਕੌਨਣ ਵਿੱਚ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੁਰਸਤ ਅਮਲਾਂ ਲਈ ਮੁਕਾਬਲਤਨ/ਨਿਸ਼ਚਤਨ ਹੋਰਨਾਂ ਕਮਿਊਨਿਟੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਹੀ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਪਹਿਲ ਕਦਮੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ: 'ਕੌਨਣ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦੁਰਸਤ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਠੀ ਦੀ ਉਸਾਰੀ' ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ।

ਜਾਣਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇੱਥੇ ਦੇ MEDIA ਵੇਲੇ (ਗਿਣੇ ਮਿਥੇ ਦੰਗ ਨਾਲ) ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਪਰਚਾਰ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ FACTORS ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਕੌਨਣ ਵਿੱਚ ਇਕ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਠੀ ਦੀ ਸਿਆਸੀ ਸਫਲਤਾ ਦੂਰ ਵੀ ਗੱਲ ਹੈ ਪਰ ਸੁਮਾਲ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਲੋਕ (ਗਵੇਂ 5 % ਹੀ ਸਹੀ) ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਦੁਰਸਤ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੌਜੂਦ C.P.C. (ਹਰਦਿਆਲ ਬੈਂਸ ਅਤੇ ਚੇਲੇ) ਦੇ ਕੰਮ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? C.P.C. ਜਿਹੀ ਸੰਸਥਾ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਈਮਾਨਦਾਰ ਕਾਰਜ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ (ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ) ਤੋਂ ਪਿਛਾਂਹ ਨੂੰ ਹੀ ਜਾਂਦੇਗਾ!

ਤਾਂਵੇਂ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਿਆਂ ਹਾਲ ਦੀ ਘੜੀ (ਸਿੱਟਾ (ਹਾਂ ਪੱਖੀ ਜਾਂ) ਨਾਂ ਪੱਖੀ ਹੀ ਨਿੱਕਲੇ ਪਰ ਯੋਗ ਤਵੱਜੋਂ ਦੇ ਕੇ ਸੁਚੇਤ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ 'ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਪੁਰਾਣ' (ਪਾਠਕਾਂ/ਲੇਖਕਾਂ) ਵਿੱਚ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਤੇ ਕੁ ਪਾਠਾਂ 'ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ' 'ਚ ਠਹਿਕਦੀਆਂ ਹਨ:

1. ਵਾਪਰ ਰਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ/ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਜ਼ਿਕਰ ਨਾ ਹੋਣਾ ਜਾਂ ਇੰਜ ਕਹਿ ਲੈਣ ਕਿਸਮਾਂ ਲੰਘ ਜਾਣ 'ਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਹੋਣਾ। ਮਿਸਾਲ ਵੇਲੇ ਭਾਸ਼ਾ ਸੀ, ਗੁਰਸਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਟੇਰੀ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਜਸਵੰਤ ਕੰਵਲ ਬਾਰੇ ਜੋ ਕੁਝ ਤੇ ਜ਼ਰੋਂ 'ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ' 'ਚ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ, ਉਸਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਥੋਂ ਛਪਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹੋਰ ਪੇਪਰਾਂ 'ਚ (ਵੰਗਾਰ, ਕੌਨਣ ਦਰਬਾਣ, ਤੇ ਇੱਥੇ ਤੱਕ ਕਿ ਜਨੂੰਨੀ ਪਰਚੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੌਨਣੀਅਨ ਟਾਇਮਜ਼ ਵਿੱਚ ਵੀ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕਾਫ਼ੀ ਕੁਝ ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਾਂ। ਪਰਚਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੁਆਸਰ/ਚੁਆਸਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ CURRENT, CONCERNED (ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨ ਯੋਗ) ਘਟਨਾਵਾਂ/ਵਰਤਾਰਿਆਂ 'ਚੋਂ ਕੋਈ Miss ਨਾ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

2. ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ 'ਚ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਵਾਪਰ ਰਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਪੂਰੇ ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਹਿਤ ਜ਼ਿਕਰ ਅਤੇ ਤਬਸਰੇ ਦੀ ਘਾਟ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਫਿਰਕੂ-ਤਨਾਅ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚੋਂ ਇਨ ਗੰਭੀਰ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ - ਇਸ ਬਾਰੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ, ਮਸਲੇ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਅਤੇ ਹੱਲ ਦਸਦੇ ਹੋਏ ਲੇਖਾਂ, ਖਬਰਾਂ ਅਤੇ ਵਿੱਖਣੀਆਂ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਸੁਮਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਕਹਾਣੀਆਂ/ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸਫੇ ਪੂਰੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ।

ਮੇਰੀ ਸੋਚੇ ਸਾਨੂੰ ਇੱਥੋਂ ਛਪਦੇ ਕੁਝ ਕੁ ਜਨੂੰਨੀ ਪਰਚਿਆਂ ਵੇਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਦੰਡੀ-ਕੁਝ ਪੁਰਾਣ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ਵੀ ਤੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜਨੂੰਨੀ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਵੀ ਨੰਗੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। 'ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ' ਦਾ ਰੋਲ ਵਤਨ 'ਚ ਛਪਦੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਪਰਚੇ 'ਸਮਤਾ' ਅਤੇ 'ਸੁਰਖ-ਰੇਖਾ' ਜਿਹਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੈ, 'ਸੁਰਖ-ਰੇਖਾ' ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋਵੋਗੇ - ਮੇਰੀ ਸੋਚੇ 'ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ' ਦੀ ਸੰਪਾਦਕੀ 'ਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਲਈ 'ਸੁਰਖ-ਰੇਖਾ' ਪੜ੍ਹਨ ਬੇਹੱਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਸਾਥੀ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੀਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ ਦੇ ਨਾਉਂ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖਕੇ (ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ/ਸਤੰਬਰ-ਦਸੰਬਰ 83/ਸਫ਼ਾ 23) ਸੁਚੇਤ ਪਾਠਕਾਂ ਵਲ ਫਰਜ਼ ਅਦ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਸੀਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਸਿਆਸੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੀ ਦੀਵਾਲੀਆ ਸਮਝ ਅਤੇ ਅਮਲਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸੀ.ਰ. ਉਦਾਸੀ ਵੇਲੇ ਅਜਿਹੀ ਧਿਆਨਥਾਜ਼ੀ ਕੋਈ ਚੈਰਨੀਜਨਕ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਸੀ.ਰ.ਉ. (ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪਾਠੀ ਹਮ-ਧਿਆਨ) ਨੂੰ 'ਜੈਕਾਰ', 'ਸਮਤਾ', 'ਸੁਰਖ ਰੇਖਾ' ਜਿਹੇ ਪਰਚਿਆਂ ਤੋਂ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਸਾਇਰ 'ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ' ਤੋਂ ਵੀ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਸੀ.ਰ.ਉ. ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਦੁਰਸਤ ਅਤੇ ਸਾਰਥਕ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਣ ਦੀ ਆਸ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਸਾਥੀ ਕੁਲਦੀਪ ਦਾ ਖ਼ਤ/ਸੁਮਾਲ ਉਸਦੀ ਦੀਵਾਲੀਆ ਸਮਝ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰਨ 'ਚ ਸਹਾਈ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ।

ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਟਰੇਰੀ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਮੈਂਬਰਮੈਂਟ ਵੇਲੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਨੂੰ ਦੁਕਵੇਂ ਪੁੱਛੇ ਗਏ ਹਨ (ਜੋ ਕਿ 'ਸੁਰਖ ਰੇਖਾ'/ਜਨਵਰੀ 1-15/ ਵਿੱਚ ਵੀ ਛਪ ਚੁੱਕੇ ਹਨ - ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਜਸਵੰਤ ਕੰਵਲ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਣ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ

ਉਸਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣੇ ਦੱਲੋਂ ਟਿੱਪਣੀ ਸਹਿਤ ਜ਼ਰੂਰ ਛਾਪੋਗੇ।

ਪਿਛਲੇ ਅੰਕ (ਸਤੰਬਰ-ਦਸੰਬਰ 83) ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡੇ ਦੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਤੇ 'ਤੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਦੇ ਚੌਥੇ ਪਾਠ 'ਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ "ਇੰਟੈਲੈਕਟ ਤੋਂ ਦੂਰ ਬੈਠੇ ਅਸੀਂ-ਦੇਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵੱਖ 2 ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਗਰੁੱਪਾਂ ਥਾਏ 'ਕਿਹੜਾ ਠੀਕ, ਕਿਹੜਾ ਗਲਤ' ਜਾਂ 'ਕਿੰਨ ਕੁ ਠੀਕ, ਕਿੰਨ ਕੁ ਗਲਤ' ਦੇ ਨਿਰਣੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਟੈਂਡ ਥਾਏ ਦੇ ਸਕੀਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੇ ਫਤਵਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ", ਇਹ ਗੱਲ ਕਿ 'ਦੂਰ ਬੈਠੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹਾਂ' ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ, ਪਰ ਕੀ ਤੁਹਾਡੇ ਦੱਲੋਂ ਇਹ ਲਿਖਣਾ ਕਿ 'ਨਾ ਹੀ ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੇ ਫਤਵਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ' ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਗਲਤ/ਸਹੀ ਦਾ ਨਿਖੇੜ ਕਰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੋਈਏ ਤਾਂ ਵੀ ਇਸਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ? ਇੱਥੇ ਮੈਂ ਇੱਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇੱਥੇ ਜਾਂ ਉੱਥੇ (ਦੂਰ 'ਚ) ਕੁਝ ਕੁ ਮਾਰਕਸੀ ਸੂਝ ਦੇ ਪਾਠਵੀ (ਅਖਵਾਏ ਜਾਂਦੇ) ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ/ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ 'ਗਰੁੱਪਾਂ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ, ਨਿਰਪੱਖ ਤੇ ਸਹ-ਸਾਂਝੇ' ਰੱਖਣ ਦਾ ਹੁਸ਼ਾਨ ਗੈਰ ਉਸਾਰੂ, ਗੈਰ ਤ੍ਰਿਸ਼ੇਵਾਨ ਅਤੇ ਕਾਜ ਪ੍ਰਤੀ ਗੈਰ ਸੰਜੀਦਾ ਹੈ [ਇੰਨ੍ਹਾਂ 'ਵਿਦਵਾਨਾਂ' ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਗਰੁੱਪਾਂ ਦੀ ਏਕਤਾ ਦੇ 'ਸਦਾ-ਕਹਾਰ ਤੇ ਵੀਮਾਨਦਾਰ' ਚਾਹੁੰਦੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਸਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਰਨ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਿਵਏ 'ਬੇਨਤੀਆਂ' ਦੇ - ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ 'ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਗਰੁੱਪਾਂ' ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ C.P.I. ਤੇ C.P.M. ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦੇ ਹਨ]। ਜੇਕਰ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਜੋ ਕਿ ਸਮਾਜ ਦਾ ਚੇਤਨ (Intellect) ਅੰਗ ਹੋਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਹੀ ਸਹੀ/ਗਲਤ 'ਚ ਨਿਖੇੜ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਜਨ-ਸਾਧਾਰਨ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੋਵੇਗੀ - ਉਪਰੋਕਤ ਹੁਸ਼ਾਨ ਬਣਦੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਤੱਜ਼ਬ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਦਰਅਸਲ ਅਜਿਹੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ/ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਬਗ਼ੈਰ ਕਿਸੇ ਅਮਲ ਅਤੇ ਸਰਗਰਮ ਸਿਆਸੀ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਸਿਰਫ਼ ਕਲਮ ਚਲਾ ਕੇ ਹੀ 'ਵਾਹ ਵਾਹ' ਬੱਦਲੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਤੇ ਮਹਾਨ ਲੋਕ-ਹਿਤੂ ਅਖਵਾ ਕੇ ਤਲ ਬੱਦਲੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਜੇਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹ 'ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਸਮਾਜੀ (ਚੇਲਤਾ ਦੇ) ਵਿਕਾਸ' ਤੇ ਅਸਰ' ਦੇ 'ਲੰਗੇ ਯਥਾਰਥ' ਦਾ ਚੁੱਟੋਗਾ ਵੀ ਖੂਬ ਪਿੱਟਦੇ ਹਨ [ਲੰਗਾ ਯਥਾਰਥ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਕਹਿਣ ਜਾਂ ਲਿਖਣਾ ਹੀ, ਅਮਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੁਦ ਕਰਨ ਕੁਝ ਨਹੀਂ] - ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਇਸਨੂੰ ਸੁਖਿੰਦਰ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ 'ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਕੰਜ਼ਰਵੇਟ' ਕਹਿਣਾ ਹੀ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ।

ਥੀਏ 'ਚ 'ਵਤੋਨੇ ਦੂਰ' ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ (ਅਰਥਮਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲੇਖ ਥਾਏ) ਗੰਭੀਰ ਰੋਸ/ ਗਿਲੇ ਥਾਏ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨ ਚਾਹੁੰਦਾ - ਮੇਰੇ ਪਿਆਰ ਅਨੁਸਾਰ ਟੋਹਣੇ 'ਤੇ ਵੀਪ ਸਿੰਘ ਹੁਗਾਂ ਦਾ ਗਿਲਾ (ਵਤੋਨੇ ਦੂਰ/ ਜੁਲਾਈ ਅਗਸਤ 83) ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਸੀ - ਕੋਈ ਵੀ ਪਾਠਕ ਆਸ ਤਾਂ ਕੀ, ਕਿਆਸ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿ 'ਵਤੋਨੇ ਦੂਰ' ਵਿੱਚ (ਇਸਦੇ ਸੰਪਾਦਕ/ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਚਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਪਰਚੇ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ/ ਸਮਝ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਪਿਛਲੇ ਸਮੁੱਚੇ ਵਕਾਰ/ ਰੋਲ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ) ਅਰਥਮਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲਿਖੇ ਲੇਖ (ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿ ਥਾਫੀ ਰਥਾਕੀ/ ਹੁਸਿਆਰੀ ਨਾਲ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਦਾ ਤੌਰ ਜਾਂ ਤੌਰਸਾਰ ਵਿਗਾੜ ਕੇ, ਵਿਚਾਰਵਾਦ ਨਾਲ ਰਲ ਗੱਲ ਕਰਦੇ, ਆਮ ਜਨ-ਸਾਧਾਰਨ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਲੁਟੇਰੀ ਜਮਤ ਦੇ ਆਸਿਆਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਵਰਤਣ ਦੀ ਚੁਸਤ (ਪਰ ਅਸਫਲ?) ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ) ਜਿਹਾ ਕੁਝ ਵੀ ਛਪ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸਾਥੀ ਵੀਪ ਸਿੰਘ ਹੁਗਾਂ ਦੀ ਪਰਚੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸੋਚ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾ ਸੁਚੇਤ ਅਤੇ ਸੁਚੀਤਤਾ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਕਿ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਸੁਚੇਤ ਪਾਠਕ ਜੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਣੇ/ ਅਣਜਾਣੇ 'ਚ ਹੋਈ ਗਲਤ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪਕੜਨ ਜਾਂ ਉਗਲ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਰਚੇ ਦੀ ਸੋਧ ਵਰਤਣ ਚੱਖਣ ਲਈ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਤੋਰ 'ਤੇ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜ਼ਿਆਦੇ ਸੁਚੇਤ ਪਾਠਕਾਂ ਦਾ ਹੋਣਾ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਰਚੇ ਦੀ ਅਮੀਰੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਇੱਕ ਮਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਕੁਝ ਲੋਕ ਜੋ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ 'ਵਿਕਾਸ' (ਸਮੇਤ 'ਮਾਰਕਸ-ਵਿਕਾਸ') ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਤਲੇ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰਨ (?) ਦਾ ਸੱਦਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਥਾਏ ਕੁਝ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ।

ਇੱਕ ਹੋਰ ਘਾਟ: ਇਕ ਘਾਟ ਵਤੋਨੇ ਦੂਰ 'ਚ ਹੋਰ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ 'ਸੰਸਾਰ ਪਾਲਿਟਿਕਸ' ਥਾਏ ਜ਼ਿਕਰ ਅਤੇ ਤਬਸ਼ੇ ਦੀ। ਪਰਚੇ ਵਿੱਚ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਪਾਰ ਰਹੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿਆਸਤ ਥਾਏ, ਵਿਗਿਆਨਕ ਨਜ਼ਰੀਏ 'ਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤਰਪੂਰ ਲੇਖ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਾਮਰਾਜੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜੀ-ਸਾਮਰਾਜੀ ਵੱਤੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਦੀ ਲੁੱਟ, ਜੁਲਮ ਅਤੇ ਕਹਿਰ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣੇ ਲੋਕਾਂ ਥਾਏ ਜਿਵੇਂ EL SALVADORE ਵਿੱਚ, ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ, ਲੈਬਨਾਨ, ਫਲਸਤੀਨੀ ਲੋਕ etc. / ਅੱਜ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਵਪਾਰ ਰਹੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਘਟਨਾਵਾਂ/ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ 'ਸੰਸਾਰ-ਸਾਮਰਾਜ' ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ। ਤਾਰਤ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵਪਾਰ ਰਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ-ਸਿਆਸਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ (RELATE ਕਰਦੇ ਹੋਏ) ਲੇਖਾਂ/ ਸੰਪਾਦਕੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜੀਲੀਅਤ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਅਫਗਾਨ/ ਲਾਤੀਨੀ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਨਸਲਵਾਦ ਦੀ ਸਹੀ ਤਸਵੀਰ (ਕੀ ਅਤੇ ਕਿਉਂ) ਥਾਏ ਵੀ! ਵਤਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਛਪਦੇ ਹੋਏ ਕਰਕੇ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਸ਼ੇ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। •

ਸੁਖਿੰਦਰ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਰਾਸ਼ਟਰੀਆ ਦਾ ਸੰਪਾਦਕ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ : ਮਕਤਲ

ਸਮਿਲਤ ਕਵੀ: ਪਾਸ਼, ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦਿਲ, ਦਰਸ਼ਨ ਖਟਕ, ਹਰਭਜਨ ਹਲਵਾਈ, ਦੇਵ, ਮੋਹਨਜੀਤ, ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ, ਪ੍ਰਮਿੰਦਰਜੀਤ, ਜੋਗ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਦੀਪ ਗਾਏਲ (ਭਾਰਤ); ਅਮਰਜੀਤ ਚੰਦਨ, ਜਗਤਾਰ ਚਾਅ (ਵਿਗਲੋਰ); ਸਾਇੰਸਤਾ ਹਥੀਬ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਸੁਖਿੰਦਰ ਪੰਜਲ, ਸੁਰਜੀਤ ਕਲਸੀ, ਅਜਮੇਰ ਰੋਡੇ, ਵਿਕਾਸ ਰਾਸ਼ਟਰੀਆ, ਸੁਖਿੰਦਰ (ਕੈਨੇਡਾ)।

ਸੁਮੀਤ ਸਿੰਘ ਸਪਲੀਮੈਂਟ

ਇਸ ਸਪਲੀਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਸੁਮੀਤ ਸਿੰਘ (ਸੰਪਾਦਕ ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ) ਦੇ ਕਤਲ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਸ਼ੋਕ ਮਤੇ, ਸੁਮੀਤ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਸੁਮੀਤ ਦੀ ਪਤਨੀ ਪੁਨਮ ਦੀ ਹਿਰਦੇਵੇਧਕ ਤਕਰੀਰ, ਵੈਨਕੂਵਰ ਤੋਂ ਛਪਦੇ ਸਪਤਾਹਕ ਪਰਚੇ 'ਕੈਨੇਡਾ ਰਹਪੜ' ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਪਾਦਕੀ, ਸੁਮੀਤ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ ਦੇ ਕੁਝ ਚੋਣਵੇਂ ਸੰਪਾਦਕੀ ਅਤੇ ਸੁਮੀਤ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਉਸਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਹੇਠ ਛਪੀਆਂ ਦੋ ਕਹਾਣੀਆਂ ਖੋਜ ਹਨ।

ਭੇਰੇ ਹੋਏ ਮਨ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਸੁਮੀਤ ਨੂੰ ਸਹਯੋਗੀ ਭੇਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

- ਅਦਾਰਾ ਵਰਤੋਂ ਦੁਰ

ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਟਰੇਰੀ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ, ਵਿੰਨੀਪੈਗ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਸੰਬੰਧੀ ਸ਼ੋਕ ਮਤਾ

ਉਪਰੋਕਤ ਸਭਾ ਸ: ਸੁਮੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਰਦਨਾਕ ਤੇ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਕਤਲ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਆਸਾਡੀ ਸਭਾ ਉਸਦੇ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦੁੱਖ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਇਲਾਵਾ ਹਮਦਰਦੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਇਸ ਮਾਲਾ ਦਾ ਵਿਖਰਣਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਲਈ ਅਸਹਿਠੇਸ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਵਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤਾਂ, ਅਤਿਵਾਦੀਆਂ ਤੇ ਵੱਖਵਾਦੀਆਂ ਦੀ ਘਿਨਾਉਣੀ ਕਰਤੂਤ ਹੈ, ਤਦ ਉਹ ਸੁਮੀਤ ਵਰਗੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਉਪਰ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸੋ ਵਾਰ ਸੋਚਣ।

ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਭੁੱਖੀਜੀਵੀਆਂ, ਰਾਜਨੀਤਕਾਂ ਤੇ ਆਮ ਜੱਤਾਂ ਨੂੰ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਅਪੀਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਸੁਮੀਤ ਦੇ ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਫੜਨ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਪੂਰਾ ਦਬਾਅ ਪਾਉਣ।

ਤੇ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਆਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਭਰਾ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਭਰਾ ਦਾ ਕਤਲ ਬੰਦ ਕਰਨ। ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੇ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਉਚਾ ਚੁੱਕਦੇ ਹੋਏ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਤਿਵਾਦੀ ਐਂਡਾਂ ਦਾ ਬਣਦਾ ਤੇ ਡੋਟਵਾਂ ਵਿਰੋਧ ਕਰੋ।

ਯੁਵਰਾਜ ਸਿੰਘ ਰਤਨ
ਕਨਵੀਨਰ

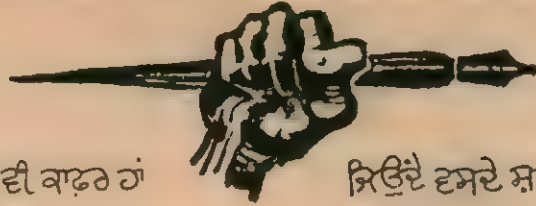
ਵੈਨਕੂਵਰ ਸੱਥ ਵਲੋਂ ਸੁਮੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਤੇ ਸ਼ੋਕ ਮਤਾ

"22 ਫਰਵਰੀ 1984 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਮਾਸਕ ਪੱਤਰ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਵਲੋਂ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਕਤਲ ਪਰੈਸ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਕਤਲ ਹੈ। ਇਹ ਕਤਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਚੁਣੌਤੀ ਹੈ ਜੋ ਵਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਨੰਗਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਹਰ ਲੋਕ-ਪ੍ਰੀਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਵਾਪਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਲੋਕ-ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਕੇ ਬੋਲਦਾ ਜਾਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵੈਨਕੂਵਰ ਸੱਥ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਸੁਮੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਇਸ ਕਤਲ ਦੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਨਿਖੇਧੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਕਤਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬੈਲਟ, ਲਿਖਣ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਲੋਕ-ਵਿਰੋਧੀ ਹਮਲਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਅਪੀਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਨਜ਼ਰ ਆ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

—ਵੈਨਕੂਵਰ ਸੱਥ

ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਟਰੇਰੀ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਐਡਮੰਟਨ

ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਟਰੇਰੀ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਐਡਮੰਟਨ ਸੁਮੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਪਾਦਕ 'ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ' ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਹੱਥੋਂ ਕਤਲ ਦੇ ਵਹਿਸ਼ੀ ਕਾਰਨਾਮੇ ਤੇ ਲਾਹਨਤ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਅਰਸੇ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਭੁੱਲ ਰਹੀ ਵਿਰਕੂ ਹਨੇਰੀ ਦਾ ਸੁਮੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨਵਤੇਜ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਾਬੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਲੀਹਾਂ ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਡੱਟ ਕੇ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ। 'ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ' ਦੀ ਪਿਛਲੇ ਢਾਈ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਦੌਰਾਨ ਸੁਮੀਤ ਨੇ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਬੜੇ ਵਿਉਂਤਬਝ ਤੇ ਨਿਡਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਰਾਜਸੀ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਿਚ ਛੁਪੇ ਵਿਰਕੂ, ਭਰਿਸ਼ਟ ਤੇ ਜਨੂੰਨੀ ਲੀਡਰਾਂ ਦਾ ਪਾਜ ਖੋਲ੍ਹਿਆ। ਵਿਰਕੂਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕੁਝ ਨਾ ਭਾਇਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਕਿਰਨ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮਨਸੂਬਾ ਬਣਾ ਕੇ 22 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਾਇਆ। ਸਾਡੀ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਿਰਕੂਆਂ ਦੀ ਕਮਅਕਲੀ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕਾ ਦੁੱਕਾ ਕਿਰਨਾਂ ਦੇ ਕਤਲ ਨਾਲ ਉਹ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਸਕਣਗੇ। ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਵਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਤੇ ਫੁੱਟ ਪਾਉਂਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਲਿਜਾਂਦੀਆਂ ਅਥਾਉਣੀ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਵਿਰੁਧ ਦਿਤੀ ਇਹ ਕੁਰਬਾਨੀ ਸਾਰੇ ਇਨਸਾਫ ਪਸੰਦ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਵੇਗਾਰ ਹੈ।

ਜਾਗ ਮੇਰੇ ਪੰਜਾਬ !

(ਸਦਾ ਲਈ ਵਿੱਛੜੇ ਸੁਮੀਤ ਨੂੰ ਸਮਝਾਏ)

● ਸੁਰਿੰਦਰ ਧੰਨਲ.

ਹੁਣ ਕੋਈ ਜਾਨ ਅੰਬਰਾਂ ਨੂੰ ਉੱਡ ਗਈ ਏ!

ਮਾਨਸ ਜਾਤ ਦੀ ਇੱਕੋ ਪਹਿਚਾਣ
ਨਾ ਸਿੱਖ - ਨਾ ਹਿੰਦੂ - ਨਾ ਮੁਸਲਮਾਨ
ਇੱਕੋ ਮਨੁੱਖ : ਇੱਕੋ ਮੈਲਾਨ : ਸਾਵਧਾਨ!
ਉੱਚ ਦੇ ਪੀਰ ਦੀ ਕਲਗੀ ਹੈਰਾਨ
ਨਾਨਕ ਦੇ ਅਣਵੰਡੇ ਖੱਫ਼ੇ ਵੱਲ ਤੱਕਦੀ
ਹੁਣ ਕੋਈ ਲਾਸ਼ ਅੰਬਰਾਂ ਨੂੰ ਉੱਡ ਗਈ ਏ!

ਬੁੱਲਾਂ 'ਤੇ ਅਣੁਲਿਖੇ ਬੋਲ, ਛਾਤੀ 'ਚ ਧੁਖਦੀ ਅੱਗ
ਖਰੜੇ ਦੇ ਬਹੁਤ ਪੰਨੇ ਖਾਲੀ
ਥਾਕੀਆਂ 'ਤੇ ਅੱਘੜ-ਵਘੜੀਆਂ ਲਕੀਰਾਂ
ਮੁੱਖ-ਪੰਨੇ 'ਤੇ ਗਾਝੇ ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ
ਮੁੱਖਥੀ ਲੇਖਕ ਮੋਮਨ ਕਿ ਕਾਫ਼ਾ?
(ਬਹਿਸਤੀ-ਹੁਣ ਦੇ ਲੋੜੀ ਮੌਮਨੇ!)
'ਕਾਫ਼ਾ ਵਿਧਵਾ' ਦੇ ਅੱਥਰੂ ਚੰਗੀ ਈ ਵਾਰ ਹੁੰਦੇ ਨੇ)
ਹੁਣ ਕੋਈ ਕਲਮ ਅੰਬਰਾਂ ਨੂੰ ਉੱਡ ਗਈ ਏ!

ਪੰਛੀ ਦੀ ਪਰਵਾਜ਼-

ਫਿਜ਼ਾ 'ਚ ਭੁੰਜਦਾ ਸ਼ਾਜ਼-

ਕਲਮ ਦੀ ਆਵਾਜ਼-

ਕੌਣ ਜਾਣਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਜ਼ਾਬ ਦਾ ਹਾਜ਼?
ਬਸੰਤ ਦੇ ਅੱਗ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ
ਜਾਗ ਮੇਰੇ ਪੰਜਾਬ!
ਹੁਣ ਕੋਈ ਚੰਗੇ ਅੰਬਰਾਂ ਨੂੰ ਉੱਡ ਗਈ ਏ!

ਸਰਾਬੇ ਤੇ ਪਿੰਗਲੇ ਦੀ ਫਾਂਸੀ :
ਨਾ ਹਿੰਦੂ ਫਾਂਸੀ - ਨਾ ਸਿੱਖ ਫਾਂਸੀ
ਬਿਸਮਿਲ ਤੇ ਅਸਫ਼ਾਕ ਦੀ ਫਾਂਸੀ :
ਨਾ ਹਿੰਦੂ ਫਾਂਸੀ - ਨਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਾਂਸੀ
ਰਾਜਗੁਰੂ ਸੁਖਦੇਵ ਤਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫਾਂਸੀ :
ਨਾ ਹਿੰਦੂ ਫਾਂਸੀ - ਨਾ ਸਿੱਖ ਫਾਂਸੀ
ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਵਾਹਸ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਂ ਮਨੁੱਖ ਹੈ
ਜਾਂ ਰਾਮ-ਮੁਹੰਮਦ-ਸਿੰਘ-ਆਜ਼ਾਦ
ਜਾਗ ਮੇਰੇ ਪੰਜਾਬ!
ਹੁਣ ਕੋਈ ਲਲਕਾਰ ਅੰਬਰਾਂ 'ਚ ਟੈਲ ਗਈ ਏ!
● (GRANDE PRAIRIE, ALBERTA)

ਅਸੀਂ ਵੀ ਕਾਫ਼ਰ ਹਾਂ

(ਸੁਮੀਤ ਦੇ ਨਾਂ)

● ਅਵਤਾਰ ਗਿੱਲ.

ਕੌਣ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ

ਸੁਮੀਤ ਮੋਇਆ ਹੈ?
ਸੁਮੀਤ ਤਾਂ ਤਲਿਓ ਲੋਕੇ
ਤੁਹਾਡੀ ਖਾਤਰ
ਸਹੀਦ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ
ਸੱਚ ਲਈ ਲੜਨ ਵਾਲੇ
ਕਦੀ ਮਰਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ
ਫਰੇਬੀ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਖੇਡੇ
ਕਦੀ ਤਰਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਜੇ ਸੁਮੀਤ ਕਾਫ਼ਰ ਸੀ
ਤਾਂ ਯਾਰੋ ਅਸੀਂ ਵੀ ਕਾਫ਼ਰ ਹਾਂ
ਉਸੇ ਦੀ ਮੰਜ਼ਲ ਵੱਲ ਜਾਂਦੇ
ਹਾਹ ਦੇ ਸਤ ਮੁਸਾਫ਼ਰ ਹਾਂ

ਹਾਹ ਦੇ ਰੋੜੇ, ਹਾਹ ਸਾਡੇ
ਕਦੇ ਵੀ ਰੋੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ,
ਠੇਡੇ ਮਾਰ ਕੇ ਅਸਾਂ ਤਾਂ
ਮੰਜ਼ਲ ਮਾਰ ਜਾਣੀ ਹੈ।
ਭੁੱਕਦੀ ਹੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਭਾਵੇਂ
ਕੁੱਤਿਆਂ ਦੀ ਜੇ ਦਾਣੀ ਹੈ।

ਜਿਹੜੇ ਬਹਿਰੂਪੀਏ ਨਾਗਾਂ ਨੇ
ਸਾਡੇ ਸੁਮੀਤ ਨੂੰ ਡੰਗਿਆ ਹੈ
ਖੁੱਤੋਂ ਕੱਟ ਦੁਹਾਏ ਵਿੱਚ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਲਖ ਮੁਕਾਈ ਹੈ।

ਸੁਮੀਤ! ਯਾਰ ਰਾਮਗੀਨ ਨਾ ਹੋਈਂ-
ਅਸੀਂ ਤੇਰਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ
ਲਾਈ ਤੇਜ਼ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ
ਅਸਾਂ ਕਸਮ ਖੁਗਾਈ ਹੈ।

● (SHERWOOD PARK, ALBERTA)

ਜਿਉਂਦੇ ਵਸਦੇ ਸੁਬਦ

(ਲਿੰਕੇ ਦੀਰ ਬੰਸੀ ਦੇ ਨਾਂ ਜਿਸਨੂੰ ਜ਼ਾਲਮ
ਫਿਰਕੂ ਹਨੇਰੀ ਸਾਥੋਂ ਖੋਹ ਲੈ ਗਈ)

● ਨਾਟ ਤਿੰਡਰ.

ਆਇਰਲੈਂਡ ਤੋਂ ਇਲਾਇਤ ਤੱਕ
ਇਰਾਨ ਤੋਂ ਇਰਾਕ ਤੱਕ
ਜੇਰੂਸਲਮ ਤੋਂ ਬੇਰੁਤ ਤੱਕ
ਅਮੀਰਸ਼ਹ ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਤੱਕ
ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਜਿਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ
ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੂਰਾ ਹੋਕ :
ਜੋ ਥੀਥਾਂ ਉਡਾਏ ਤੇ ਮੌਜਬਿਆਂ ਨੇ ਖਾਏ
ਜੋ ਬੱਸਾਂ ਤੇ ਗੱਡੀਆਂ 'ਚੋਂ ਪੂਰੇ ਮੁਕਾਏ
ਜੋ ਵਿੱਛੜੇ ਨੇ ਸਾਥੋਂ ਨਾ ਜਾਂਦੇ ਤੁਲਾਏ

ਇਹ ਕਾਲਖਾਂ ਦੇ ਸੈਂਦਰਗਰ
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੇ ਬਾਬਰ
ਅਖੌਤੀ ਧਰਮ-ਨਿਰਪੱਖੀ
ਨਕਾਬਪੋਸ਼ ਜਾਬਰ
ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਖੱਟੀ ਤੇ ਜੀਵੇਂ ਦੰਡੀਏ
ਮਿਹਨਤਕਸ਼ਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਪੀਂਦੇ ਦੰਡੀਏ
ਮਲਕ ਭਾਗਿਆਂ ਦੇ ਇਹ ਪੱਥੇਕਾਰ
ਸੱਜਣੁ ਠੱਗਾਂ ਦੇ ਪੱਕੇ ਇਹ ਯਾਰ
ਗੋਬਿੰਦ ਦੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੇ
ਲਹੂ ਲੁਹਾਣ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਹਾਰ
ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਕਹਾਉਂਦੇ ਨੇ ਦੇਖੋ ਲੋਕ-ਦੁਸ਼ਮਣ
ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਕਲੰਕ ਇਹ ਗੋਦਾਰ!

ਆਓ ਸਾਰੇ ਸੰਗਰਾਮਾਂ ਦਾ
ਚੁੱਕ ਲਈਏ ਯੁੱਧ
ਖਤਮ ਕਰੀਏ, ਬੰਦੇ ਹੱਥੋਂ-
ਬੰਦੇ ਦੀ ਲੁੱਟ-ਪੰਦਾ
ਪੱਗ ਤੇ ਜਨੇਊ ਦੇ ਆਪਸੀ ਵਹਿਸੀ ਕਤਲ
ਹੋਈਏ ਸਰਗਰਮ, ਪਛਾਈਏ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸ਼ਕਲ
ਲੋਟੂਆਂ ਦੀ ਇਸ ਢਾਈ ਦੀਆਂ
ਮੱਕਾਰ ਹਾਲਾਂ ਜਾਈਏ!
'ਜਿਉਂਦੇ ਵਸਦੇ' ਸੁਬਦਾਂ ਦੇ
ਡੂੰਘੇ ਅਰਥ ਮਾਈਏ!!
● (EDMONTON, ALBERTA)

ਉਹ ਜੋ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ — ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਜਿਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹਾਂ

ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਸੁਮੀਤ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਇਹ ਪੁਨਮ ਦੀ ਤਕਰੀਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਕ ਇਕ ਹੁਕ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਸ਼ੇਕ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਚੁੱਕੇ ਹਰ ਦਿਲ ਨੂੰ ਫਿਨ੍ਹ ਗਈ, ਇਹ ਇਕ ਹੋਰ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਾਇਦ ਅੰਗਿਆਰ ਵਧੇਰੇ ਸੀ, ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਰ ਉਸ ਔਰਤ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਸੁਹਾਗੇ ਵਲ ਬੰਦੂਕ ਸੇਧਤ ਹੈ। ਇਹ ਪੂਰੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਤੜਪਦਾ ਹੋਇਆ ਦਿਲ ਸੀ.....

ਜੋ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਜਿਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਸਬਜ਼ੀ ਉਗਾਂਦਾ ਸੀ, ਵਲ ਉਗਾਂਦਾ ਸੀ, ਵਿਚਾਰ ਉਗਾਂਦਾ ਸੀ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ ?

— ਉਹ ਜੋ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਜਿਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹਾਂ।

— ਬਹੁਤ ਸਦੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਸੁਮੀਤ ਸੀ। ਮੀਂਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਂਦਾ, ਉਦੋਂ ਇਦਰ ਦੇਵਤਾ ਤੇ ਸ਼ਭਨਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਯਕੀਨ ਸੀ। ਲੋਕਾਈ ਨੱਚ ਰਹੀ ਸੀ, ਇਦਰ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਮੀਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨਚਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਨੱਚਣ ਦਾ ਮੀਂਹ ਨਾਲ ਤਲਕ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਂਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਹਾਇ! ਵੇਲੇ ਦਾ ਉਹ ਧਰਮ! ਜੋ ਅੱਜ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਉਦੋਂ ਸੁਮੀਤ ਕਿਉਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਮੈਨੂੰ ਅਜ ਤੱਕ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ।

— ਧਰਮ ਨਿਰਪੇਖ! ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਹਾਂ ਪਰ ਮੈਂ ਧਰਮ ਨਿਰਪੇਖ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਹਿੰਦੂ ਹਾਂ ਪਰ ਮੈਂ ਧਰਮ ਨਿਰਪੇਖ ਹਾਂ। ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ! ਮੈਂ ਸੁਮੀਤ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਸੁਰਜ ਤੇ ਯਕੀਨ ਹੈ ਤੇ ਹਰਿਆਲੀ ਤੇ। ਤੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹਰ ਧਰਮ ਤੋਂ ਮੈਂ ਨਿਰਪੇਖ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਨਵਾਂ ਮਨੁੱਖ ਹਾਂ। ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਖਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਹਿੰਮਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਿੱਖਾਂ!

— ਆਦਮੀ ਮਰ ਸਕਦਾ ਏ ਤਾਂ ਆਦਮੀ ਦੇ ਬਣਾਏ ਧਰਮ ਵੀ ਮਰ ਸਕਦੇ ਨੇ। ਬੋਮ ਮਾਰਦੇ ਮੁਰਦੇ ਘੜੀਏ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ। ਇਕ ਪਹਿਲੀ ਸਦੀ ਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਪੰਜਵੀਂ ਦਾ, ਕੋਈ ਦਸਵੀਂ ਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਬੋਮ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਇਹਨਾਂ ਮੁਰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਲਗੂ ਪੀਣੇ ਧਰਮ—ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅਜ ਦਾ ਸੁਰਜ ਕਿਥੇ ਹੈ? ਮੈਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਖਾਓ, ਜਿਹੜਾ ਫੁੱਲ ਅਜ ਸਵੇਰੇ ਖਿੜਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਥੇ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਉਸਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਸੁਆਓ।

ਭੁਲੇਖੇ! ਮਾਰਸ਼ਲ ਰੋਸ! ਲੜਾਕੂ ਯੋਧੇ! ਇਕ ਮਾਰਸ਼ਲ ਰੋਸ ਨੇ ਮੇਰੀ ਘੁੰਗੀ ਮਾਰ ਦਿਤੀ। ਮੇਰਾ ਗੁਟਕਦਾ ਕਬੂਤਰ ਫੁੱਡ ਦਿਤਾ। ਦੁਹਾਈ ਲੋਕੋ! ਦੁਹਾਈ!

— ਅਕਾਲੀਓ! ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਚੋਧਰੀਓ! ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਲੀਕਾਂ ਪਾਉਂਦੇ ਸਭ? ਏਡੀ ਹਿਮਾਕਤ? ਗੁਰੂ ਤੁਹਾਡਾ ਗੁੰਗਾ ਹੋਇਆ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਕੈਦ ਹੈ। ਸਿਖ ਸੰਗਤੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਰਾਖੀ ਨਹੀਂ, ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਰਿਹਾ ਕਰਕੇ ਲਿਆਓ, ਤੁਹਾਡਾ ਗੁਰੂ ਕੈਦ ਹੈ। ਭੋਲਿਓ, ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਮੁਰਦੇ ਗਿਣਦੇ ਹੋ?

— ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਕੜੇ ਵਾਲਾ ਘਰ ਵਾਲਾ ਹਿੰਦੂ ਸਮਝ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਬੱਸ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਹਿੰਦੂ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਮ ਆਈ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਖਾਤਰ ਮਰੇ। ਮੇਰਾ ਘਰ ਵਾਲਾ ਨਿਮਾਣਾ, ਸੱਤ ਵਾਰ ਨਿਮਾਣਾ, 'ਹਿੰਦੂ' ਮਾਰਿਆ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਸ—ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਦਾ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਭਰਿਆ ਸੰਪਾਦਕ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਚੋਧਰੀਆਂ ਨੇ ਮਾਰ ਲਿਆ—ਕੀ ਇਹ ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ ਨਹੀਂ? ਇਹ ਆਪਾ ਮਾਰੂ ਪਾਗਲਪਣ ਹੁਣ ਠੱਲ੍ਹ ਜਾਵੇਗਾ?

— ਮੇਰਾ ਮਸਤਾਨਾ ਘਰ ਵਾਲਾ! ਤੀਹ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ—ਇਕ ਇਹ ਜਿਹਾ ਰੰਗ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਸਭ ਰੰਗਾਂ ਨਾਲ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ 'ਮੈਂ' ਦੀ ਲਕੀਰ ਉਸ ਏਨੀ ਪਤਲੀ ਕਰ ਲਈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਵਜੂਦ ਦਾ ਭਾਰ ਹਵਾ ਜਿੰਨਾ ਸੀ—ਹਵਾ ਜੋ ਹਨੇਰੀ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਭੁਮਕਦੀ, ਪੱਤੇ ਨੂੰ ਪਲੰਸਦੀ ਮਿੱਠੀ ਫੰਹ ਵੀ। ਪੁਰਾਣੇ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਤੇ ਨਵੇਂ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕੁਦਰਤ ਦੀ, ਉਸਦੇ ਪਰਵਾਰ ਦੀ ਉਸਨੂੰ ਦੇਣ ਸੀ। ਅੱਛਾ ਸੁਮੀ, ਤੇਰੇ ਜੀਵਣ ਦਾ ਅਜੇ ਵੇਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ। ਤੂੰ ਮਰਿਆ ਹੈਂ, ਤਾਂ ਇਥੇ ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਸੰਪਾਦਕੀਆਂ ਦਾ ਸਿਖਰਲਾ ਨੁਕਤਾ ਸਿੱਧ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ।

— ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਲਗੂ ਲੁਹਾਣ ਹੈ ਪਰ ਕੋਈ ਨਾ ਆਖੇ—ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤੜਪਦੀ ਰੂਹ ਵਿਚ ਉਸ ਆਪਣੇ ਜਿਗਰ ਦੇ ਟੋਟੇ ਦੀ ਰੂਹ ਰਲਾਈ ਹੈ। ਅਜੇ ਇਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਲਗੂ ਹੈ।

‘ਕੋਨੇਰਾ ਦਰਖਾਸ਼’ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਪਾਦਕੀ:

ਸੁਮੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਤਲ ਕਿਉਂ?

ਸੁਮੀਤ ਸਿੰਘ ‘ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ’ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ - ਉਹ ‘ਪ੍ਰੀਤ ਲਹਿਰ’ ਦੇ ਵਾਕਸ ਸਨ। ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਦੇ ਪੋਤਰੇ ਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਤੇ ਵਾਰਤਕ ਲਿਖਾਰੀ ਨਵਤੇਜ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਸਨ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਜੋ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦਾ ਯੁੱਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਹ ਸੁਮੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਤਲ ਨਾਲ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ‘ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ’ ਜੋ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਧੜਕਣ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਅੰਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਸਾਇਆ। 1947 ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ ਉਜੜਿਆ - ਅੱਜ 37 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ ਨੂੰ ਫਿਰ ਉਜੜਨ ਦਾ ਮਨਸੂਬਾ ਫਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਹੈ।

ਜਦੋਂ 1947 ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ ਉਜੜਿਆ ਅਤੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਵੰਡ ਮਜ਼ਬੂਤ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਾਮਰਾਜ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ ਵਾਕਸ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰੀਆਂ। ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਅੱਜ ਮੁੜ ਫਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨ ਦਾ ਨਾਗ ਝੁੰਕਾਰੇ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਅੱਜ ਇਸ ਨਾਗ ਨੇ ਫਿਰ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਭੰਡਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਗੂ-ਵਲਿਸੀ ਵਾਅਦਾ ਅੱਜ ਫਿਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਗੋੜੇ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਡੰਗਣ ਤੇ ਝੁਲ ਗਈ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਲਮਾਂ ਦੁਹਾਈਆਂ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਫਿਰਕੂ ਸੱਪ ਦਾ ਸਿਰ ਫੇਰ ਦਿਉ - ਨਹੀਂ ਉਦੋਂ 1947 ਵਾਂਗ ਬੱਚੇ ਨੇਜ਼ਿਆਂ ਤੇ ਝੁੰਡੇ ਜਾਣਗੇ, ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਚੁਰਾਹਿਆਂ ਵਿਚ ਝੁਲੇਗੀ।

ਅੱਜ ਜਿਹੜੇ ਕਦੀ ਇਕ ਫਿਰਕੇ ਦੀਆਂ ਦੁਹਾਈਆਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਕਦੀ ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ - ਉਹ ਇਹ ਝੁਲ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਮਜ਼ਬੂਤ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਕਤਲ ਕਰਵਾਏ ਹਨ, ਉਨੇ ਕਿਸੇ ਪਲੇਗ ਨੇ ਨਹੀਂ ਮਾਰੇ। ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਦੋਵਾਂ ਜੰਗਾਂ ਵਿਚ ਉਨੇ ਲੋਕ ਨਹੀਂ ਮਰੇ ਜਿੰਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਜ਼ਬੂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਨੇ ਕਤਲ ਕਰਵਾਏ ਹਨ। ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਇਕ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਹਿੱਸਿਆਂ - ਕੈਥੋਲਿਕ ਤੇ ਪ੍ਰੋਟੈਸਟੈਂਟਾਂ - ਵਿਚ ਵੀ ਭਗੜਾ ਘੋਸ਼ਾ ਮਾਰੂ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸੁਮੀਤ ਨੇ ਇਸ ਫਿਰਕੂ ਲੜਾਈ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਕਲਮ ਚੁੱਕੀ ਕੀ ਕਲਮ ਦੇ ਵਾਰ ਤੋਂ ਹੀ ਫਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨੀ ਏਨੇ ਘਬਰਾ ਗਏ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੁਮੀਤ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਗੁੰਦ ਲਈ? ਤਲਵਾਰਾਂ, ਸਟੇਨ ਗੰਨਾਂ ਤੇ ਕਾਰਬਾਈਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਕਲਮ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੱਧ ਗਈ? ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਤੇ ਨਵਤੇਜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੈਂਕੜੇ ਕਹਾਣੀਆਂ 1947 ਦੇ ਮਾਰੂ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਉਤੇ ਵੀ ਫਿਰਕੂ ਲੋਕਾਂ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਏ ਸਨ, ਪਰ ਏਨਾ ਬੁਜ਼ਦਿਲ ਤੇ ਕਮੀਨਾ ਵਾਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ।

‘ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ’ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਚਾਰ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪਾਠਕ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਨੌਜਵਾਨ ਅਗਾਂਹ ਵਧੂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ‘ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ’ ਤੋਂ ਲੈਂਦੇ ਰਹੇ - ਅਗਾਂਹ ਵਧੂ ਲਹਿਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਜਿੰਨਾ ਰੋਲ ‘ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ’ ਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਅਖਬਾਰ ਜਾਂ ਕਸਾਲੇ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਕੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨੌਜਵਾਨ ‘ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ’ ਦੀ ਮੌਤ ਨੂੰ ਏਨੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਝੁਲ ਜਾਣਗੇ!

ਕਲਮ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਜਿਹੀਆਂ ਬੁਜ਼ਦਿਲ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਤੋਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭਰਦੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਬੁਧੀਮਾਨਾਂ, ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੁਮੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਸ਼੍ਰੀ ਮਤੀ ਪੁਨਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੁਮੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅੰਤਮ ਸਸਕਾਰ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਸਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, ‘ਕੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਤਲ ਕਰਨੇ ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ?’

ਸੁਮੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਤਲ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਰੋਸ਼ਨ ਚਰਾਗ ਬੁਝਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਲਈ 22 ਫਰਵਰੀ ਦਾ ਦਿਨ ਘੋਸ਼ਾ ਕਾਲਾ ਦਿਨ ਗਿਣਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਮਾਓ !
ਫਿਰਕੂ ਚੇਤਨ
ਤੂੰ
ਸੁਚੇਤ ਹੋਈਏ

•
ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ
ਅਕਤੂਬਰ 81
ਦਾ ਸੰਪਾਦਕੀ

ਜਦ 'ਮੁਸਲਮਾਨ' ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਭਰਾ-ਭਰਾ ਹਨ ! ਜਦ 'ਹਿੰਦੂ' ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿਖ ਸਿਖ ਭਰਾ-ਭਰਾ ਹਨ ! ਜਿਥੇ ਹਿੰਦੂ ਨਹੀਂ ਉਥੇ ਮਾਝਾ ਮਾਲਵਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਜੱਟ, ਗ਼ੈਰ-ਜੱਟ ਹੈ, ਤੇ ਉਥੇ ਮਜ਼੍ਹਬੀ ਹੈਨ ! ਜਿਥੇ ਜੱਟ ਹਨ, ਉਥੇ ਵੀ ਜੱਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੱਟ ... ਫਲਾਣੀ ਗੋਤ ਵਾਲਾ ਜੱਟ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ! 'ਉਹ ਗੋਤ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਜੀ ਬਾਹਮਣੋਂ ਸਿਖ ਹੋਏ ਹਨ' ਜਾਂ 'ਉਹ ਗੋਤ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਜੱਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਾਣੀਏ ਹਨ' — ਆਦਿ ।

ਫਿਰਕੂ ਚੇਤਨਾ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਪੁਰ ਟੱਬਰ ਵਿਚ ਵੀ ਲਭ ਲੈਂਦੀ ਹੈ — ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਅਸੀਂ ਤਕਸੀਮ ਕਰ ਕੇ ਅਸਲੀ, ਖਾਲਸਾ, ਪਾਕ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਮੁਲਕ ਬਣਾ ਲਵਾਂਗੇ ?

ਜਰਮਨ, ਵਹਿਸ਼ੀ, ਹਿਟਲਰ ਨੇ ਇਸੇ 'ਖਾਲਸਾ ਚੇਤਨਾ' ਦੇ ਅਧੀਨ 'ਅਸਲੀ ਨਸਲ — ਆਰੀਆ ਨਸਲ' ਦੇ ਹੇਠ ਕੱਟੜਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ । ਇਸ ਰੋਹ ਦੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਏਨੀ ਪੱਖੀ ਝੱਲੀ, ਏਨੀ ਕਿ ਗ਼ੈਰ 'ਆਰੀਆ' ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨਵਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ, ਤੇ ਉਹ ਮਾਰਦੇ ਚਲੇ ਗਏ, ਸਾੜਦੇ ਚਲੇ ਗਏ — ਪਰ ਉਹ ਲੰਘ ਚੁਕੀਆਂ ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਸੀ । ਹਿਟਲਰ ਨੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਖਿੱਚਣਾ ਚਾਹਿਆ ਤੇ ਅਖੀਰ ਆਪਣੀ ਜਰਮਨੀ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ । ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਵੀ ਵੰਡੀ ਚਲੇ ਜਾਓ — ਗ਼ੈਰੇ ਸਭ ਤੋਂ ਆਲ੍ਹਾ, ਗ਼ੈਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਆਰੀਆ ਆਲ੍ਹਾ, ਤੇ ਕਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਏਸ਼ੀਆਈ ਆਲ੍ਹਾ, ਤੇ ਏਸ਼ੀਆਈਆਂ ਵਿਚੋਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਸਲੀ ਰੱਬ ਦੇ ਬੰਦੇ — ਬਾਕੀ ਕਾਫ਼ਰ ! ਮਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਸਾਰਿਆਂ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਚਾਹੁਣ ਦੀ ਤੁਹਮਤ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਤੇ ਟੱਬਰ ਵਿਚ ਪਾੜੇ ! ਇਹ ਆਦਮੀ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੈ ।

ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰਲੀ ਇਸ ਅਚੇਤ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨੂੰ ਜਾਣਦਿਆਂ, ਕੁਝ ਸ਼ੈਤਾਨ ਮਨਾਂ ਆਪਣੇ ਨਿਜੀ ਫ਼ਾਇਦਿਆਂ ਲਈ ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਅਤਿਵਾਦੀ ਘਿਨਾਉਣੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਲਈ ਉਕਸਾਇਆ । ਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚਲੀਆਂ ਕਈ ਲਹਿਰਾਂ ਨੂੰ, ਜੋ ਆਮ ਜਨਤਾ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਲੜੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਤਿਵਾਦੀ ਅੰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਿਛਾਂਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਖਿਚਿਆ, ਸਗੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਤੋੜਿਆ, ਅਤੇ ਸਾਮਰਾਜ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਕੜਿਆਂ ਕੀਤਾ — ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ ।

ਅਜ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸੋਚ ਰਹੇ, ਬਲਕਿ ਇਕ ਕੌਮ, ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਵਖ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ — ਧਰਮ ਦੀ ਆੜ ਵਿਚ ਸਮੁੱਚੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਬਣ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਖ ਰਹੇ ਬਲਕਿ ਆਪਣੀਆਂ ਨਿਰੋਲ ਨਿੱਜੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਲਈ ਵਿਲਕਦੇ, ਆਪਸੀ ਪਾੜਾ ਪਾ, ਇਕ ਮਹਾਨ ਵਿਰਸੇ ਤੇ ਠੱਸ ਪਰੰਪਰਾ ਵਾਲੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ 'ਤੇ ਤੁਲੇ ਹੋਏ ਹਾਂ — ਕੀ ਇਤਿਹਾਸ ਏਨੀ ਛੇਤੀ ਭੁੱਲਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ?

ਅਸੀਂ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੂੰ, ਸ੍ਰ : ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਭ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਹੋ, ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਤੋਰਦਿਆਂ ਸਮੁੱਚੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕੌਮ ਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਲਈ ਲਾਮਬੰਦ ਹੋਈਏ — ਤੇ ਉਡ ਰਹੀਆਂ ਗਲਤ ਅਫ਼ਵਾਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਤੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਣ-ਸੁਖਾਵੇਂ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਰਖਣ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੋਈਏ !

ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਰਾਜਸੀ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਦਖਲ ਦੇਣੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਅਜ ਜੇ ਮਹੋਲ ਵਿਚ ਫਿਰਕੂ ਤਨਾਅ ਵਧਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਲੋਕ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਸੋਧ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖਣਗੇ । ਪਰ ਇਹ ਲਾਚਾਰ ਹੋਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਜਦ ਵਾੜ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਕਲਮ ਨਹੀਂ ਚੁਕੀ, ਤੇ ਹੁਣ ਜਦ ਖੇਤ ਲਾਟਾਂ ਮਾਰੇਗਾ ਤਾਂ ਕਿੰਝ ਸਾਂਭਣਗੇ ? ਅੱਗ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਫਿਰਕੂ ਭਾਵਨਾ ਉਕਸਾਣ ਅਤੇ ਜ਼ੁਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਲੁੱਥੜ ਨਾਲੋਂ ਤਿਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਰਾਖੇ ਨਾ ਕੁੰਡੀਆਂ ਲਾਉਣ, ਨਾ ਬਚਾਅ ਕਰਨ ਤਾਂ ਕੀ ਬਣੇਗਾ ? ਸਮਾਜ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਆਪਣਾ ਕਰਮ ਕਰੀ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਵੇਰਾਗ ਲੈ ਬੈਠੇ ਰਹਾਂਗੇ ਸਿਰਫ਼ ਵੁੱਲਾਂ ਦੀ ਤੇ ਨਿਰੀ ਸੂਹਜ ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲਈ —

ਅਜ ਜਦੋਂ ਚਾਰੋਂ ਪਾਸੇ ਮਹੋਲ ਵਿਗੜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਚਾਰੇ ਸਮਾਜ-ਵਿਰੋਧੀ ਅੰਸ਼ਾਂ ਕਾਰਨ ਚਾਹੇ ਕਿਸੇ ਨਿਰੋਲ ਸਿਆਸਤ ਕਾਰਨ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਜੋ ਚੁਪ ਧਾਰੀ ਬੈਠੇ ਰਹਾਂਗੇ, ਅਣਚਾਹੇ ਹੀ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋਵਾਂਗੇ —

- ਸੁਮੀਤ ਸਿੰਘ

ਸਿਆਸਤ, ਧਰਮ ਤੇ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ

• ਪੰਨੇ ਲੜੀ ਨੰਬਰ 82 ਦਾ ਸੰਪਾਦਕੀ

ਪੂਰੇ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵੇਰ ਪ੍ਰਾਂਤ, ਦੀਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੌਮੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਰਖੀਆਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਮੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਧਾਰਮਕ ਬੇਅਦਬੀਆਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਫ਼ਸਾਦਾਂ ਕਾਰਨ—ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਲਈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਤੇ ਵੀ ਵਸਦੇ ਹਨ, ਬੜੀ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਹਾਲਤ ਹੈ।

ਬੜੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਮੁੱਖ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕੀ, ਜੋ ਅਹਿਮ ਮਸਲਿਆਂ ਤੋਂ ਹਟ ਕੇਵਲ ਮਹਾਸ਼ਾਈ ਖਾਲਸਾਈ ਨਾਹਰਿਆਂ ਨਾਲ ਭੁੱਲੇ ਭਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਕ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਟੜਤਾ ਦੀ ਹਵਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ—ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੂੰ, ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਵਖਰੇਵਾਂ ਪਾ ਦੇਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਵੇਚਣ ਲਈ।

ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਿਆਸੀ ਟਿਪਣੀਆਂ ਨੇ ਏਸ ਸਾਰੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅਸਫ਼ਲਤਾ ਤੇ 'ਕੇਂਦਰ' ਦੀ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਹਿ ਬਿਆਨਿਆ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਬਿਆਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਸਤਿਹਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦਾਅਵਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਜੋ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਹਾਂ, ਰਾਜ ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਹਾਂ ਜਾਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਆਗੂ ਹਾਂ, ਸੰਪਾਦਕ ਹਾਂ, ਟਿਪਣੀਕਾਰ ਹਾਂ, ਭੁੱਲ ਗਏ ਜਾਪਦੇ ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਸਾਖੀਆਂ, ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਰਹਿ ਦੂਸਰੇ ਧਰਮ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਕਰਨੀ ਸਿਖਾਈ।

ਅਸੀਂ ਭੁੱਲ ਗਏ ਹਾਂ ਓਸ ਜਨ-ਸਧਾਰਨ ਨੂੰ ਜਿਸ ਜਨ ਸਧਾਰਨ ਲਈ ਧਰਮ ਕੋਈ ਕੰਡਾ ਨਹੀਂ ਜੋ ਸੀਨਾ ਚੀਰੇ, ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਖੂਨ ਲਿਆਵੇ। ਧਰਮ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ ਉਹਦੇ ਸੁਪਨੇ ਵਾਂਗ। ਉਹਦੀ ਤਾੱਘ ਵਾਂਗ, ਉਹਦੀ ਇਨਸਾਨੀਅਤ, ਉਹਦੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਵਾਂਗ। ਧਰਮ ਬੇਤਹਾਸ਼ਾ ਵੇਰ ਨਹੀਂ ਜਗਾਉਂਦਾ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਰਾਹ ਹੈ ਵਿਸ਼ਾਲ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ। ਪੀਡੀਆਂ ਜੱਫੀਆਂ ਪਾਉਣ ਦਾ। ਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਬੜੀ ਕੀਮਤ ਤਾਰ ਕੇ ਕੱਢਿਆ ਹੈ। ਆਪੇ ਸਿਟਾ ਕਦਕੇ ਆਪੇ ਗਲਤ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ।

ਤੇ ਵੇਰ ਇਹ ਗੱਲ ਦੇ ਕੰਨ, ਗੱਲ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੀੜ ਦੇ ਪਾਠੇ ਪੰਨੇ, ਸਿਗਰਟਾਂ ਬੀੜੀਆਂ, ਕਤਲ ਦੰਗੇ, ਫ਼ਸਾਦ—ਇਹ ਕਿਉਂ ?

ਇਹ ਇਕ ਖਾਸ ਅਨਸਰ ਹੈ। ਜੋ ਅਜੋਕੇ ਸਿਸਟਮ ਵਿਚਲੇ ਅਸੁਰਖਿਅਤ ਜੀਵਨ ਦੀ ਆਪਾ ਧਾਪੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੈ। ਤੇ ਹਰ ਘਟੀਆ ਸਿਆਸਤ (ਚਾਹੇ ਉਹ ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਹੈ) ਏਸ ਅਨਸਰ ਨੂੰ, ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਡੋਲਦੇ ਤਰਾਜ਼ੂ ਨੂੰ ਸਾਵੇਂ ਰਖਣ ਲਈ, ਵੱਟਿਆਂ ਵਾਂਗ ਵਰਤਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਜਦ ਤਕ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ, ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇੰਜ ਹੀ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਭਿਆਨਕ ਵਾਪਰਦਾ ਰਵੇਗਾ (ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ)।

ਸਰਕਾਰ ਜੋ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਨੀਤੀ ਰਖਦੀ ਹੈ ਇਸ ਸਭ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਹੋਵੇ। ਠੱਸ ਨੀਤੀਆਂ ਅਪਣਾਵੇ। ਅਜੋਕੀ ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਤੇ ਕਟਰਪੰਥੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਚੰਗਾ ਸਾਹਿਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵੇ।

ਕੇਵਲ ਇਸਤਿਹਾਰਬਾਜ਼ੀ ਤੇ ਬਿਆਨਬਾਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਅਜ ਦੀ ਕੰਡਿਆਲੇ ਰਾਹਾਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਅਸੀਂ ਸਭ ਗੁਜ਼ਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਫੁੱਲ ਖਿੜਨਗੇ।

—ਸੁਮੀਤ ਸਿੰਘ

?

• ਖ਼ੀਤ ਲੜੀ ਨਵੰਬਰ 82 ਦਾ ਸੰਪਾਦਕੀ

ਕੋਈ ਵੀ ਸਰਕਾਰੀ ਪਰਫਾਰਮਾ ਭਰਨਾ ਹੋਵੇ—ਇਕ ਅਜੀਬ ਜਿਹੇ ਨੁਕਤੇ ਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੰਗੀ ਗਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ—ਧਰਮ ?

ਉਤਰ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋਣਗੇ—ਸਿੱਖ, ਹਿੰਦੂ, ਇਸਾਈ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਬੋਧੀ, ਆਦਿ, ਆਦਿ ।

ਤੇ ਅਖੀਰ ਬਲੇ ਇਕ ਪੋਲੀ ਜਿਹੀ ਇਬਾਰਤ 'ਕਿ ਕੀ, ਤੁਸੀਂ ਭਾਰਤਵਾਸੀ ਹੋ/ਜਾਂ ਨਹੀਂ ?' ਆਦਮੀ ਬਗ਼ੈਰ ਸੋਚੇ 'ਨਹੀਂ' ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਕਾਟਾ ਮਾਰੇਗਾ—'ਕੌਮੀ ਇਕਸੁਰਤਾ ਦੇ ਨਾਹਰੇ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ, ਸਰਕਾਰੀ ਪਰਫਾਰਮੇ ਦੀ ਤਰਤੀਬ, ਕੌਮੀ ਇਕਸੁਰਤਾ ਲਈ ਬਦਲ ਦੇਵੇ ।

■
ਇਕ ਟੱਬਰ ਵਿਚ ਇਕ ਹੀ ਧਰਮ ਬਾਰੇ 'ਹਿਸਟੀਰੀਆ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਦੂਸਰੇ ਧਰਮਾਂ ਬਾਰੇ, ਸਭਿਅਤਾ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ । ਦੂਸਰੇ ਧਰਮਾਂ, ਸਭਿਅਤਾ ਬਾਰੇ ਜਿਗਿਆਸਾ ਦਾ ਬੀਜ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।

ਅਜ ਦੇ ਆਧੁਨਿਕ ਯੁਗ ਵਿਚ ਇਹ ਅਨਾਧੁਨਿਕਤਾ ਹੈ !

■
ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੇ ਹੋਰ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ,

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ 500 ਸਾਲ ਤੋਂ ਕੁਝ ਵਧ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਪੱਥਰ ਹੋਈਆਂ ਰਹੁ ਰੀਤਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਦਾ ਜੁਰਅਤ ਭਰਿਆ ਕਦਮ ਚੁਕਿਆ—ਕੁਝ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਫੈਲਾਣ ਦਾ ਜਤਨ । ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਯਾਈਆਂ ਨੇ ਬੇਅੰਤ ਤਸੀਹੇ ਵੀ ਝੱਲੇ । ਅਜ ਇਹਨਾਂ ਅਨੁਯਾਈਆਂ ਦੀ ਕਈ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਕੀ ਮੁੜ ਕੱਟੜ ਨਹੀਂ ਹੋ ਗਈ ? ਸਰਬ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਹਰ ਧਰਮ ਹਥੋਂ ਕਿਤੇ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਫੁਟ ਚੁਕਿਆ ਹੈ । ਅੱਜ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ ਬਸ ਗੁਟ-ਬੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਮ ਆਦਮੀ ਲਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ । ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਨਹੀਂ, ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਗੁਟ ਹੀ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਗੁਟਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਨਹੀਂ ।

■
ਇਕ ਟੈਕਸੀ ਡਰਾਈਵਰ ਨੇ, ਜਿਸ ਇਕੋ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਹ ਪੰਜਾਹ ਆਦਮੀ ਆਪਣੀ ਚਾਲੂ ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੀ ਸਟੇਸ਼ਨ ਵੇਗਨ 'ਤੇ ਲੱਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ (ਟੋਪੀ ਪਾਈ) ਤਸਵੀਰ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ । ਇਕੋ ਕੱਦ ਵਿਚ, ਇਕੋ ਕਤਾਰ ਵਿਚ, ਕੰਨੀ ਨਾਲ ਕੰਨੀ ਜੁੜੀ ਹੋਈ—ਸਦਾ ਮਹਾਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਤੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਦੀ ਤਸਵੀਰ । ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਇਕ ਪਰਵਾਨਾ, ਆਧੁਨਿਕ, ਸੂਰਮਗਤੀ ਵਾਲਾ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀ । ਜੋ ਸੱਚਮੁਚ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂਆਂ ਵਾਂਗ ਸਰਬ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਸੱਚਮੁਚ ਵੰਡ ਛਕਣ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਲਈ ਜਾਨ 'ਤੇ ਖੇਡ ਗਿਆ । ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਟੈਕਸੀ ਡਰਾਈਵਰ ਨੇ ਇਸ ਕੇਸ-ਕਟੇ-ਟੋਪੀ-ਪਹਿਨੇ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬਿਠਾਇਆ ਹੈ । ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਨੇ ਉਹੋ ਨੂਰ ਭਰਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਸਦਾ ਮਹਾਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ।

ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ, ਸਾਰੀ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦਾ ਭਲਾ ਸੋਚਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਹੀ ਅਸਲੀ ਥਾਂ ਹੈ ।

■
ਟਾਂਗੇ ਵਿਚ ਦਸ ਜਣੇ ਬੈਠੇ ਹਨ । ਗੁਰੂ ਦੀ ਪੂਛ ਦੀ ਗੱਲ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ...ਪੋੱਢ ਲਈ ਗੁਰੂ ਪੂਜ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਹਿੰਦੂ ਭਾਵੇਂ ਸਿੱਖ । ਇਕ ਬੋਲਿਆ, '...ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਖ਼ਤਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।' ਹੋ ਸਕਦੇ ਉਹ ਕੋਈ ਰਹਿ ਚੁਕਿਆ ਛੋਜੀ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵੇਖੀ ਹੋਵੇ... । —ਸੁਮੀਤ ਸਿੰਘ

● ਖ਼ੀਤ ਨੜੀ ਮਈ 83 ਦਾ ਸੰਪਾਦਕੀ

ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਦਿਲ ਵਾਲਾ, ਨੌਕ ਅਸੂਲਾਂ ਵਾਲਾ, ਬਰੂਟਸ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਝ, ਬਾਇਦ ਆਪਣੀ ਚੰਗਿਆਈ ਕਰਕੇ ਹੀ, ਕੋਸ਼ਿਅਸ ਵਿਚਲੇ ਸ਼ੈਤਾਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਹਿਚਾਣ ਸਕਿਆ। ਤੇ ਬੇ-ਅਸੂਲੇ ਨੇਕੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਸ਼ੈਤਾਨ ਕੋਸ਼ਿਅਸ ਨੇ ਬਰੂਟਸ ਦੀ ਏਸ ਨਦਾਨੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਢਾਲ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਨਿਰੋਲ ਰਾਜਨੀਤੀ ਲਈ, ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਬਦਅਮਨੀ ਦੀ ਅੱਗ ਫੈਲ ਗਈ। ਤੇ ਜਦੋਂ ਏਸ ਅੱਗ ਵਿਚੋਂ ਬਰੂਟਸ ਨੂੰ ਕੋਸ਼ਿਅਸ ਦਾ ਸ਼ੈਤਾਨ ਚਿਹਰਾ ਸਾਫ਼ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਹੋ ਚੁਕੀ ਸੀ—ਬਰੂਟਸ ਲਈ ਸਮੇਟਣਾ ਔਖਾ ਹੋ ਗਿਆ।

● ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖੋਰ ਮੰਗਦੀ ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਗੂਓ! ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਅਰਸੇ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਬਦਅਮਨੀ ਦੀ ਅੱਗ ਫੈਲ ਗਈ ਹੈ। ਤੇ ਦੋਸ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਦੇ ਕੋਸ਼ਿਅਸ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਬੇਨਕਾਬ ਹੋ ਆਇਆ ਹੈ। ਰਬ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਵਡੇ ਵਡੇ ਲੜਾਈ ਨਾਲ (ਖੱਖਲੀ) ਦੁਹਾਈ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਇਹ ਅੱਜ ਦਾ ਕੋਸ਼ਿਅਸ ਅਸਲ ਵਿਚ ਰੱਬ ਅਤੇ ਧਰਮ ਤੋਂ ਵਿਰਵਾ ਹੈ—ਸਮਝੋਤਾ ਨਹੀਂ, ਅਮਨ ਨਹੀਂ ਉਹ ਤਾਕਤ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ—ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੇ ਸਥਾਨ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਸਿੱਖ ਜਦੋਂ 'ਡਿਠੇ ਸਭੇ ਬਾਵ, ਨਹੀਂ ਤੁਧੁ ਜੋਹਿਆ' ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਪਰਤਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਵਲੋਂ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਭੁੰਨ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਖਬਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, 'ਮਰਦੇ ਵਕਤ ਉਹਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਸੀ'।

ਤੇ ਅਜ ਸਮੂਹ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਚਿਤਾ ਤੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਅਸੁਰਖਿਅਤਾ ਹੈ।

ਅਜ ਹਰ ਪੰਜਾਬੀ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਸਵਾਲ ਪੁਛਦਾ ਹੈ—ਕੀ ਅਜ ਦੇ ਕੋਸ਼ਿਅਸ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿਸਿਆ? ਜਾਂ ਫੇਰ ਕਿਤੇ ਇੰਜ ਤਾਂ ਨਹੀਂ—ਕੀ ਹੁਣ ਡੋਰ ਤੁਹਾਡੇ ਹਥ ਨਹੀਂ?

ਸੁਮੀਤ ਸਿੰਘ

● ਖ਼ੀਤ ਨੜੀ ਸਤੰਬਰ 83 ਦਾ ਸੰਪਾਦਕੀ

(ਸੁਮੀਤ ਦੇ ਜਿਉਂਦੇ ਸੀ ਵੱਡੇ ਫੁਰ (ਜਨਵਰੀ ਫਰਵਰੀ 83) ਇੱਥੇ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਤੇ ਆਖਰੀ ਲਿਖਤ ਤੇ ਸੁਮੀਤ ਦੇ ਕਤਲ ਤੇ ਬਾਅਦ ਬੈਨੇਡ ਦੇ ਕਈ ਤੇਰੇ ਖ਼ਬਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਛਪਕੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਬਣ ਗਈ)।

ਅਖਬਾਰਾਂ — 'ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਾ'

ਰਸਾਲੇ — 'ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਾ'

ਸਿਆਸਤ — 'ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਾ'

ਆਮ ਆਪਸੀ ਗਲਬਾਤ — 'ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਾ'

●

ਫਲਾਂ ਲੇਖਕ ...

ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ...

ਪੱਤਰ ਪ੍ਰੇਰਕ ...

ਸਿਆਸੀ ਲੀਡਰ ...

ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਖੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ...

ਦੂਸਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ...

'ਸਭ ਮਿਲ ਕੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਇਕ ਸਾਜ਼ਿਸ਼' ?

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਰਾਖਾ ...

ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਾ !

●

ਇਕ ਵੇਰ ਇਕ ਕੋਟੜਪੰਥੀ ਦੀਵਾਨਿਆਂ ਹਾਰ ਹਥਿਆਰ ਚੁੱਕੀ, ਆਪੇ 'ਆਪਣੇ ਧਰਮ' ਦਾ ਰਾਖਾ ਬਣ ਹਰ 'ਦੂਸਰੇ' ਨੂੰ ਵੱਢੀ ਜਾਵੇ, ਟੁੱਕੀ ਜਾਵੇ ਕਿ 'ਮੇਰਾ' ਰਬ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ 'ਮੇਰੇ' ਏਸ ਕਰਮ 'ਤੇ !

ਤੇ ਅਖੀਰ ਉਹ ਦਿਨ ਆਇਆ—ਰੱਬ ਉਹਦਾ ਸਾਹਮਣਿਉਂ ਤੁਰਿਆ ਆਵੇ। ਤੇ ਇਹ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਭਰਿਆ ਛਾਤੀ ਚੌੜੀ ਕਰੀ, ਇਹ ਸੋਚ, ਕਿ ਰੱਬ 'ਮੈਨੂੰ' ਧਾ ਗਲਵਕਤੀ ਪਾਵੇਗਾ, ਰੱਬ ਵਲ ਨੱਠ ਤੁਰਿਆ। ਰੱਬ ਨੇ ਰਤਾ ਵੀ ਨਾ ਗੋਲਿਆ ਸਗੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਲਿਆ। ਘੋਰ ਨਿਰਾਸ਼ਾ। ਰੱਬ ਦੇ ਮਗਰ ਦੌੜਿਆ, ਚਰਨੀਂ ਜਾ ਡਿੱਗਾ, ਪੁਛਣ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਕੁਤਾਈ ਹੋਈ ਹੈ।

ਰੱਬ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ,

'ਉਹ ਜਿਹੜੇ ਬੰਦੇ ਤੂੰ ਵੱਢੀ ਟੁੱਕੀ ਆਇਓ ਉਹ ਮੇਰੇ ਬਣਾਏ ਹੀ ਤਾਂ ਸਨ, ਤੇ ਨਾਲੇ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਰਾਖਾ ਸੀ, ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਰਾਖਾ ਕਦੇ ਤਾਂ ਬਣ ਗਿਆ ?'

(Signature)

ਕਹਾਈ:

ਫੈਸਲਾ

(ਗਿਰਿਧਰ ਗੋਪਾਲ)

'ਓਏ ! ਓਏ ! ਇਹ ਕੀ ?'

'ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ! ਹੱਥ ਫੱਡ, ਫੱਡ ਮੇਰਾ ਹੱਥ !'

'ਹੱਥ ਫੱਡਾ ? ਤੇਰੇ ਹੱਥ 'ਚ ਕੀ ਹੈ ?'

'ਬਲੇਡ'

'ਓਏ ! ਤੂੰ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਜੇਬ ਕੱਟ ਲਈ, ਨਹਿਰ ਹਰਾਮਬਾਦਿਆ !' ਭਰੀ ਬੱਥ 'ਚ ਹਲਚਲ ਮਚ ਗਈ । 'ਮਾਰੋ, ਮਾਰੋ...' ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਹੱਡਵੇਚ ਦੀ ਪੂਰੀ ਬਸ ਭਰ ਗਈ ।

'ਹੇ ਰੱਬਾ !' ਕੋਈ ਘਰਾ ਕੇ ਬੋਲਿਆ 'ਮੇਰੀ ਵੀ ਜੇਬ ਸਾਡ ਪੂਰੇ ਸੱਲਾਂ ਸੀ ਰੁਪਏ ਸਨ, ਇਹੀ ਮੁੰਡਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਹੋਰ ਮੁੰਡਾ ਵੀ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਕਿਥੇ ਗਿਆ ?'

'ਉਹ ਤਾਂ ਪਿਛਲੇ ਸਟਾਪ 'ਤੇ ਹੀ ਉਤਰ ਗਿਆ, ਫੜੀ ਰਖਿਓ - ਇਹ ਵੀ ਨਾ ਨੱਠ ਜਾਵੇ !'

'ਕਿਥੇ ਨੇ ਰੁਪਏ ਉਏ ! ਬੱਲ ! ਹਰਾਮੀਆ ! ਡਰਾਈਵਰ ਬੱਸ ਰੋਕ, ਬੱਸ ਰੋਕ !'

ਰੋਲਾ ਵਧਦਾ ਗਿਆ, ਮਾਰ-ਕੁਟਾਈ ਵੀ ਪਰ ਡਰਾਈਵਰ ਨੇ ਬਸ ਨਹੀਂ ਰੋਕੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੰਡਕਟਰ ਨੇ ਸੀਟੀ ਵਜਾ ਦਿਤੀ ਸੀ — 'ਪੁਲਿਸ ਥਾਣੇ ਲੈ ਚਲੇ ਬਸ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਥਾਣੇ...' ਪਰ ਬੱਸ ਨਹੀਂ ਰੁਕੀ, ਕਈ ਸਟਾਪ ਨਿਕਲ ਗਏ ਤੇ ਦੋ ਥਾਣੇ ਵੀ, ਪਰ ਉਹ ਰੁਕੀ ਤੀਜੇ ਥਾਣੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ।

ਬਸ ਰੁਕਦਿਆਂ ਹੀ ਡਰਾਈਵਰ ਤੇ ਕੰਡਕਟਰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਤਰੇ ਤੇ ਫਿਰ ਰੋਲਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਮੁਸਾਫਿਰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਫਸਿਆ ਜੇਬ ਕਤਰਾ ਜਿਸਦੇ ਚਿਹਰੇ ਉਪਰ ਡਰ ਜਾਂ ਖੋਫ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੁਲਿਸ ਦਾ । ਸਭ ਦੇ ਉਤਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੰਡਕਟਰ ਨੇ ਇਕ ਸਿਪਾਹੀ ਨੂੰ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਸਲਾਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ ਆਵਾਜ਼ 'ਚ ਕਿਹਾ — 'ਜਿਸ ਜਿਸ ਨੇ ਗਵਾਹੀ ਦੇਣੀ ਹੈ ਅੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਚਲੇ ਜਾਓ ।'

'ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਫਸਣਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੱਕਰਾਂ 'ਚ ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਬਸ ਨਠਾ ਕੇ ਲੈ ਆਏ, ਹੁਣ ਵਾਪਿਸ ਕੋਣ ਛੱਡ ਕੇ ਆਏਗਾ ਤੂੰ ਜਾਂ ਇਹ ਜੇਬਕਤਰਾ ? ਦਫਤਰ ਲਈ ਦੋਰ ਹੋ ਗਈ ਬਿਨਾ ਵਜਾ ਉਹਰੇ ਫਟਕਾਰ ।'

'ਇਹ ਤਾਂ ਨੀਕ ਹੈ, ਪੂਰੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਹਰ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਗੜਬੜੀ ਵੇਲ ਗਈ ਏ !'

'ਇਹ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਡਾਕਾ-ਕਤਲ ਆਮ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ ਏ, ਚਲ ਨੀ ਕੁਤੀਏ, ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਖੜੀ ਏ ਇਥੇ !'

ਸਕਿੱਟਾਂ 'ਚ ਹੀ ਭੀੜ ਘਟ ਗਈ, ਬਾਕੀ ਸਨ ਕੰਡਕਟਰ, ਡਰਾਈਵਰ ਜੇਬਕਤਰਾ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜੇਬਾਂ ਕੱਟੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਜਾਂ ਥਾਣੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਕੁਝ ਫਾਲਤੂ ਆਦਮੀ ਬੈਠੇ ਧੁੱਪ ਸੇਕ ਰਹੇ ਸਨ । ਧੁੱਪ ਤੇਜ਼ ਹੋਣ ਲਗ ਪਈ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਰਦਲੀ ਮੱਥੇ ਉਪਰਲਾ ਪਸੀਨਾ ਬਾਹਰ ਨਾਲ ਪੁੰਝ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕੰਪਾ ਕੋਲਾ ਦੀਆਂ ਬੱਤਲਾਂ ਅੰਦਰ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਅਰਦਲੀ ਦਾ ਹਾਲ ਚਾਲ ਪੁਛਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੰਡਕਟਰ ਤੇ ਡਰਾਈਵਰ ਆਪਣੀ ਟੱਲੀ ਨਾਲ 'ਸਾਹਿਬ' ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੇ ।

ਮੁੰਡਾ ਨੂੰ ਤਾਅ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਸਾਹਿਬ' ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਗਹੁ ਨਾਲ ਦੇਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ । ਅਚਾਨਕ ਉਹ ਬੜੀ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਜੇਬਕਤਰੇ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਲੱਤ ਮਾਰੀ, ਜੇਬਕਤਰਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਲਿਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਚੋਰ ਦੀ ਚੀਖਿਆ—'ਮਰ ਗਿਆ, ਮਰ ਗਿਆ, ਮਾਣੀ ਬਾਪ !' ਅਤੇ ਭੈੜੀ ਜਿਹੀ ਸੁਰ 'ਚ ਰੋਣ ਲਗ ਪਿਆ ।

'ਚੁੱਪ ਕਰ ! ਸਾਲਾ ਉਂ ਉਂ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ । ਰੁਪਿਆ ਕਿਥੇ ਰਖਿਆ ! ਸਾਹਿਬ ਗਰਜਿਆ । 'ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਸਰਕਾਰ !' ਜੇਬਕਤਰੇ ਨੇ ਰੋਂਦਿਆਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ।

'ਰੁਪਿਆ ਕਿਥੇ ਹੈ !' ਸਾਹਿਬ ਫਿਰ ਗਰਜਿਆ ।

'ਸਾਹਿਬ, ਉਹ ਨੀਲੀ ਟੋਪੀ ਵਾਲਾ ਮੁੰਡਾ ਲੈ ਗਿਆ ਹੋਣੇ !'

'ਕੌਣ ਹੈ ਉਹ ?'

'ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ—ਉਸਨੂੰ, ਮਾਈ ਬਾਪ !'

'ਤੂੰ ਹੁਣੇ ਦਸੋਗਾ ! ਹਰਾਮੀਆ ਤੇਰਾ ਪਿਓ ਵੀ ਦਸੇਗਾ !' 'ਸਾਹਿਬ' ਨੇ ਜੇਬਕਤਰੇ ਉਪਰ ਲੱਤ ਨਾਲ ਇਕ ਹੋਰ ਵਾਰ ਕੀਤਾ, ਜੇਬਕਤਰਾ ਫਿਰ ਰੋ ਪਿਆ, ਅਤੇ ਸਾਹਿਬ ਕੁਦਸੀ ਉਪਰ ਆ ਕੇ ਬਹਿ ਗਿਆ ! ਇਸ ਨਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਈਆਂ ਦਾ ਪਸੀਨਾ ਚੋਂ ਪਿਆ, ਉਹ ਇਧਰ ਉਧਰ ਝਾਕਣ ਲਗ ਪਏ । ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੁਛਿਆ—'ਜੇਬ ਕਿਸਦੀ ਕੱਟੀ ਗਈ ਹੈ ?'

'ਮੇਰੀ !'

'ਕੀ ਨਾ ਏ ? ਕਿਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ ?'

‘ਕ੍ਰਿਸਨ ਬਹਾਦੁਰ, ਆਗਰੇ ਤੋਂ ਆਇਆ ਸੀ ਦੁਕਾਨ ਲਈ ਸਮਾਨ ਲੈਣ।’

‘ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਸਨ?’

‘ਸੱਲਾਂ ਸੌ।’

‘ਕਿਥੇ ਰਖੇ ਸਨ।’

‘ਪੈਂਟ ਦੀ ਇਸੇ ਜੇਬ ‘ਚ ਰਖੇ ਸਨ, ਆਹ ਦੇਖੋ, ਪੂਰੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕਟੀ ਗਈ।’ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਕਟੀ ਹੱਥੀ ਜੇਬ ਵਲ ਟਿਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ।

‘ਪੈਂਟ ਦੀ ਜੇਬ ‘ਚ ਰਖੇ ਸਨ?’ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਭਿੜਕਦਿਆਂ ਕਿਹਾ—‘ਤੂੰ ਇਤਨਾ ਵੱਡਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਚਾਰ ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਪਿਓ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਰੁਪਿਆ ਜੇਬ ‘ਚ ਰਖੀ ਘੁੰਮਦੇ! ਜੇਬ ਨਹੀਂ ਕੱਟੀ ਜਾਏਗੀ? ਇਥੇ ਲੋਕ ਤੇਰਾ ਗਲ੍ਹਾ ਕੱਟ ਲੈਣਗੇ। ਇਹ ਲਖਨਊ ਹੈ, ਲਖਨਊ! ਸਮਝ ਆਈ। ਉਧਰ ਬੈਠ ਜਾ, ਉਸ ਬੈਂਚ ਉਪਰ,’ ਉਹ ਆਦਮੀ ਮੂੰਹ ਲਮਕਾ ਕੇ ਬਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬ ਦੂਜੇ ਆਦਮੀ ਵਲ ਘੁੰਮਿਆ।

‘ਗਵਾਹ ਕੌਣ ਹੈ?’

‘ਮੈਂ ਹਾਂ!’

‘ਮੈਂ ਵੀ’

ਗਵਾਹ ਅੱਗੇ ਵਧੇ, ਪਰ ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਠੰਡੇ ਹੋ ਚੁਕੇ ਸਨ।

‘ਰੁਹਾਤਾ ਨਾਂ?’

‘ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਇੰਦੌਰ ਤੋਂ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੇ ਇਕ ਕੇਸ ਕਾਰਣ, ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਇਹ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ ਹੈ।’

‘ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ?’

‘ਦਿਲੀਓਂ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਵਿਆਹ ‘ਚ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਗੌਰਖਪੁਰ, ਸੱਚਿਆ ਕੁਝ ਸਮਾਨ ਖਰੀਦ ਲਵਾਂ, ਬੱਸ ‘ਚ ਬੈਠਿਆਂ ਤਾਂ ਇਹ ਵਾਕਿਆ ਹੋ ਗਿਆ।’

‘ਹੂੰ! ਠੀਕ ਹੈ, ਚਲੋਂ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਬੈਂਚ ਉਪਰ ਬਹਿ ਜਾਓ।’

ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਕ ਨਜ਼ਰ ਜੇਬਕਤਰੇ ਵਲ ਸੁੱਟੀ ਅਤੇ ਆਵਾਜ ਦਿਤੀ—‘ਮੁਨਸ਼ੀ ਜੀ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਨੁਮਾਂ ਕਪੜਿਆਂ ‘ਚ ਇਕ ਵਡੇਰੀ ਉਮਰ ਦੇ ਗੰਜੇ ਮੁਨਸ਼ੀ ਨੇ ਆ ਕੇ ਸਲੂਟ ਮਾਰਿਆ।’

‘ਦੇਖੋ, ਬਸ ਦਾ ਨੰਬਰ ਨੌਟ ਕਰ ਲਵੋ, ਡਰਾਈਵਰ ਕੰਡਕਟਰ ਦਾ ਨਾਂ ਪਤਾ ਵੀ ਅਤੇ ਬਸ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦਿਓ, ਅਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਯਾਦਵ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿਓ।’

‘ਅੱਛਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ।’ ਕਹਿ ਕੇ ਡਰਾਈਵਰ ਕੰਡਕਟਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਸਾਹਿਬ ਚੁਪ ਚਾਪ ਮੇਜ ਉਪਰ ਡੰਡਾ ਖੜਕਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਥੇ ਬੈਠੇ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਆਵਾਜ ਖਟਕਣ ਲਗ ਪਈ।

ਕਰੀਬ ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਇੰਦੌਰ ਵਾਲੇ ਗਵਾਹ ਨੇ ਕਿਹਾ—‘ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਦੇਰ ਹੋਰ ਲਗੇਗੀ?’

‘ਹਾਲੇ ਬੈਠੇ ਰਹੋ, ਗਵਾਹੀ ਦੇਣ ਆਏ ਹੋ ਜਾਂ ਬਰਾਤ ਖਾਣ। ਬੈਠ ਜਾਓ, ਇੰਨਕੁਆਰੀ ਹੈ, ਤਮਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ।’

‘ਮੇਰਾ ਸੁਕੱਦਮਾ ਹੈ।’

‘ਇਹ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਚਣਾ ਸੀ ਨਾ, ਬੈਠੋ, ਇੰਨਕੁਆਰੀ ਪੂਰੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਹੀ ਤੁਹਾਡੀ ਖਲਾਸੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤਦ ਤਕ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।’

ਬੈਂਚ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਉਸ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਕਮਰੇ ‘ਚ ਗੂੰਜਣ ਲਗ ਪਈ। ਖਟ, ਖਟ, ਖਟ, ਖਟ—ਉਸੀ ਸਮੇਂ ਹਾਜ਼ਿਰ ਹੋਇਆਂ ਦੋਂ ਵਰਗਾਂ ਇਕ ਇੰਨਸਪੈਕਟਰ, ਜਿਸਨੇ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਲੂਟ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਇਕ ਕਿਨਾਰੇ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਤੇ ਖੁਦ-ਬ-ਖੁਦ ਸਾਰਾ ਮਾਮਲਾ ਸਮਝ ਗਿਆ। ਜੇਬਕਤਰੇ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਉਪਰ ਡਰ ਨਾ ਖੇਡ ਦਾ ਨਾਂ-ਨਿਸ਼ਾਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਚੁਪ ਚਾਪ ਫਰਜ਼ ਉਪਰ ਬੈਠਾ ਬੀੜੀ ਪੀ ਰਿਹਾ ਸੀ।

“ਇਧਰ ਆ ਉਏ” ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਹਬ ਨਾਲ ਬੁਲਾਇਆ। ਜੇਬਕਤਰਾ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰੀ ਮੇਜ ਕੱਲ ਆ ਕੇ ਖੜੇ ਗਿਆ।

‘ਮਾਲ ਕਿਥੇ ਹੈ?’ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਪੁਛਿਆ।

‘ਮੇਰੇ ਕੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਮਾਈ-ਬਾਪ।’

‘ਹੂੰ, ਤਾਂ ਅਕਲ ਟਿਕਾਣੇ ਨਹੀਂ ਆਈ ਹਾਲੇ, ਠਹਿਰ ਪੁੱਤਰਾ ਜਰਾ। ਯਾਦਵ। ਇਹਨੂੰ ਨਾਲ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ‘ਚ ਲੈ ਜਾ। ਅਤੇ ਐਹ ਲੈ ਮੇਰੀ ਬੈਲਟ, ਖੱਲ ਲਾਹ ਦੇ ਹਰਾਮਜ਼ਾਦੇ ਦੀ।’

‘ਨਹੀਂ ਮੇਰੀ ਸਰਕਾਰ। ਮਰ ਜਾਵਾਂਗਾ ਮਾਈ-ਬਾਪ।’ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਜੇਬਕਤਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਉਪਰ ਡਿਗ ਪਿਆ।

‘ਨੌਨ ਇਥੋਂ’ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਗੂੰਜੀ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲੱਤ ਚੱਲੀ ਅਤੇ ਝਟ ਹੀ ਯਾਦਵ ਜੇਬਕਤਰੇ ਨੂੰ ਘੜੀਸਦਾ ਹੋਇਆ ਲੈ ਗਿਆ। ਖਟਾਕ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਕਮਰੇ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਿਆ।

ਜੇਬਕਤਰੇ ਦੀ, ਬੈਲਟ ਦੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਚੀਖਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੰਨ ਖੜੇ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਲਗਦਾ ਜਿਵੇਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ

ਸੋਨੇ ਝੰਗੀ ਸੜਕ (ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ) ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਧੂ ਦਾ

ਪਹਿਲਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ

ਕਿਸ ਦਾ ਕਸੂਰ

‘ਚ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸਿਰ ਮਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।

‘ਹਰਮੁੰਦਿਆ! ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਔਲਾਦ, ਦਸ, ਦਸ ਜਣਦੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਲੈ ਮਜ਼ਾ।’ ਕੈਲਟ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਤੇ ਜੇਬਕਤਰੇ ਦੀਆਂ ਦੀਖਾਂ ਵਧਦੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਵਾਂ ਉਪਰ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ। ਥਾਣੇ ‘ਚ ਇਕ ਦਹਿਸ਼ਤ ਜਿਹੀ ਪਸਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਜੇਬਕਤਰੇ ਦੀ ਅਤੀਰਲੀ ਦੀਖ ਤੇ ਬਾਅਦ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਫੈਲ ਗਈ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਕੰਬ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਨਾਲ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲਿਆ ਅਤੇ ਯਾਦਵ ਨੇ ਜੇਬਕਤਰੇ ਨੂੰ ਸਾਹਿਬ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆ ਕੇ ਬੋਰੇ ਵਾਂਗ ਸੁਟਿਆ। ਜੇਬਕਤਰੇ ਦੇ ਹੱਥ ਪੈਰ, ਪਜ਼ਾਮਾ-ਕਮੀਜ਼, ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਗੜ੍ਹਚ ਸਨ, ਅੱਖਾਂ ਅੱਧ-ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਸਨ, ਚਿਹਰਾ ਪੀਲਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਜੌਰ ਜੌਰ ਦੀ ਸਾਹ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਬਹੁਤ ਘਬਰਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

‘ਮਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਏਗਾ, ਥਾਣੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ?’ ਦਿੱਲੀ ਵਾਲੇ ਗਵਾਹ ਨੇ ਘਬਰਾ ਕੇ ਪੁਛਿਆ।

‘ਤੁਸੀਂ ਚੁਪ ਕਰ ਕੇ ਬੈਠੋ! ਯਾਦਵ ਕੁਝ ਦਸਿਆ ਇਸਨੇ?’

‘ਹਾਂ, ਸਾਹਿਬ! ਉਸ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਨਾਮ ਪੱਪੂ ਹੈ, ਪਿਓ ਰੇੜ੍ਹਾ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਚੌਕ ‘ਚ ਹੀ ਖੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਰੇੜ੍ਹਾ ਲੈ ਕੇ।’

‘ਠੀਕ ਏ! ਕੁਝ ਮਿਲਿਆ?’

‘ਹਜ਼ੂਰ! ਇਹ ਤਿੰਨ ਸੌ ਰੁਪਏ ਸਨ ਇਸ ਕੋਲ।’ ਯਾਦਵ ਨੇ ਸੌ ਸੌ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੁਰਾਣੇ ਨੋਟ ਮੌਜ ਉਪਰ ਰੱਖ ਦਿਤੇ।

‘ਠੀਕ ਹੈ, ਮੁਨਸ਼ੀ ਜੀ ਡੇਜ਼, ਰਿਪੋਰਟ ਨੋਟ ਕਰੋ! ਯਾਦਵ ਸਲੂਟ ਮਾਰ ਕੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਸਾਹਿਬ ਫਿਰ ਬੈਂਤ ਨਾਲ ਮੌਜ ਉਪਰ ਠਕ ਠਕ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ, ਅਤੇ ਜੇਬਕਤਰੇ ਦਰਦ ਨਾਲ ਉਸਲਵੱਟੇ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਸਦੀ ਇਸ ਹਾਲਤ ਕਾਰਨ, ਬੈਠੇ ਲੋਕ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਥੋਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਠ ਜਾਣ। ਦਸ ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਮੁਨਸ਼ੀ ਜੀ ਆਏ। ਜਿਸਦੀ ਜੇਬ ਕੱਟੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਹ ਘਬਰਾ ਕੇ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ।

‘ਬੈਠ, ਬੈਠ, ਤੁਸੀਂ ਆਓ, ਤੁਹਾਡੀ ਹੀ ਜੇਬ ਕੱਟੀ ਗਈ ਸੀ?’

‘ਜੀ’

ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਆ ਜਾਓ, ਗਵਾਹੀ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਦੇਣੀ ਹੈ ਨਾ? ਗਵਾਹ ਵੀ ਆ ਕੇ ਖਲੋ ਗਏ। ਪਰ ਕੁਝ

ਬੋਲੇ ਨਹੀਂ। ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੌਜ ਉਪਰ ਪਏ ਨੋਟ ਚੁੱਕੇ ਅਤੇ ਬੰਤੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਦੇਖਦਾ ਰਿਹਾ ਜਿਵੇਂ ਕੁਝ ਸੱਚ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਫਿਰ ਜਿਸ ਦੀ ਜੇਬ ਕੱਟੀ ਗਈ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ — ‘ਦੇਖ ਲਓ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਹੈ ਅਸੀਂ’ ਟਿਸਦਾ ਭੜਥਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ। ਟਿਸ ਕੋਲੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਰੁਪਿਆ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਇਸ ਕੋਲ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਸਦੇ ਪਿਉ ਨੇ ਵੀ ਬਕ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਯਾਦਵ ਦੀ ਮਾਰ ਮਾਰੇ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਸਦੇ ਨੇ। ਤੁਹਾਡੀ ਜੇਬ ਉਸ ਦੂਜੇ ਜੇਬ ਕਤਰੇ ਨੇ ਕੱਟੀ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਇਨਕੁਆਰੀ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ‘ਪਤਾ ਲਗਦਿਆਂ ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਖਬਰ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੁਕੱਦਮਾ ਵੀ, ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਰ ਪੋਸੀ ਉਪਰ ਆਗਰਿਓਂ ਆਉਣਾ ਪਏਗਾ।’

‘ਜਨਾਬ, ਮੇਰਾ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਬਿਜਨਸ-ਮੰਨ ਹਾਂ ਮੈਂ ਤਾਂ।’

‘ਸੱਚ ਲਓ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਈ ਦੱਸੋ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਹਰ ਗਵਾਹੀ ਉਪਰ ਪਹੁੰਚਣਾ ਪਵੇਗਾ।’ ਦੋਨੋਂ ਗਵਾਹ ਆਪਣਾ ਸਮਾਨ ਚੁੱਕ ਕੇ ਨੱਠ ਖੜੇ ਹੋਏ। ਕਮਰੇ ‘ਚ ਰਹਿ ਗਿਆ ਫਰਸ਼ ਉਪਰ ਦਰਦ ਨਾਲ ਉਸਲਵੱਟੇ ਲੈਂਦਾ ਉਹ ਜੇਬ ਕਤਰਾ ਅਤੇ ਜਿਸਦੀ ਜੇਬ ਕੱਟੀ ਗਈ ਸੀ।

‘ਫਿਰ ਰਿਪੋਰਟ ਲਿਖੀ ਜਾਵੇ ਮਿਸਟਰ।’ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਾ ਮਿਲਣ ਤੇ ਉਸਨੇ ਸਮਝਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ — ‘ਦੇਖੋ, ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਇਹੀ ਸਲਾਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਘਰ ਜਾਓ, ਰੁਪਿਆ ਤਾਂ ਜਿਹੜਾ ਗਿਆ ਉਹ ਗਿਆ। ਇਨਕੁਆਰੀ ਪੂਰੀ ਹੋਦਿਆਂ ਹੀ ਇਤਲਾਹ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ। ਇਹਦੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਇਹ ਤਿੰਨ ਸੌ ਰੁਪਏ ਹੀ ਨਿਕਲੇ ਹਨ। ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨ ਸੌ ‘ਚੋਂ ਸੌ ਰੁਪਏ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਰਾਏ ਲਈ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਪਰਦੇਸ ਹੈ, ਜੇਬ ਤੁਹਾਡੀ ਖਾਲੀ ਹੈ, ਇਥੇ ਕਿਸ ਕੋਲੋਂ ਮੰਗੋਗੇ। ਲਓ ਸੌ ਰੁਪਿਆ, ਟਿਕਟ ਕਟਾਓ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਘਰ ਪੁੱਜੋ ਅਤੇ ਰੁਪਏ ਪੈਸੇ ਦਾ ਇੰਤਜਾਮ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਆ ਜਾਣਾ ਸਾਮਾਨ ਲੈਣ। ਪਰ ਹੁਣ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਰਹਿਣਾ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਰਿਪੋਰਟ ਲਿਖ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ।’

‘ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ’ ਰਹਿਣ ਦਿਓ ਐਵੇਂ ਹੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋਵਾਂਗਾ।’

‘ਤਾਂ ਇਹ ਲਓ ਸੌ ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਮੁਨਸ਼ੀ ਜੀ ਬਾਕੀ ਦੇ ਦੋ ਸੌ ਰੁਪਈਆਂ ‘ਚੋਂ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਹਰਮੁੰਦਾਦੇ ਜੇਬ-ਕਤਰੇ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਓ ਇਲਾਜ-ਅਲੂਜ਼ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਐਵੇਂ’

→ (32)

‘ਸਲਾਘਦੇ ਅਹਿਸਾਸ’ ਅਤੇ ‘ਤਿੰਨ ਕੋਟ’ (ਸਾਂਝੀ ਠਹਨ)

ਤੇ ਬਾਅਦ ਇਕਥਾਲ ਰਾਮੁਵਾਲੀਆ ਦਾ ਤੀਜਾ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ

ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ

ਕਹਾਣੀ:

ਹਵਾ 'ਚ ਲਟਕੀ ਹਕੀਕਤ

(ਨਕਸ਼ਾਈਪ 'ਖਜ਼ੋਰਾ')

ਲੜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਸਾਰਜੰਟ ਬਣਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਅਹੁਦਾ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਮੰਜ਼ਲ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਬਸ ਕਿਸੇ ਪੜ੍ਹਾ ਵਰਗਾ ਸੀ ਜੋ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਫ਼ਰ 'ਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਇਸ ਪੜ੍ਹਾ 'ਤੇ ਖੜਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਹਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਿਆ—ਜੰਗ ਲਗ ਜਾਣ ਕਾਰਣ ਉਸ ਨੂੰ 'ਵੀਲਡ' 'ਚ ਘੱਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਲਟੂਨ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ 'ਚ ਅੱਗੇ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਸਾਰੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੁਜ਼ਰੇ ਸਨ ਉਹ ਬੜੇ ਚਿਪਰੇ ਤੇ ਡਰਾਵਣੇ ਸਨ। ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾਈਆਂ ਲੱਥਾਂ ਸ਼ੁਰੂ 'ਚ ਰਸੀਦ ਦਾ ਸਾਹ ਰੱਕ ਦੇ ਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਉਹ ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਦਾ ਆਦੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਪਿਛਲੀ ਚੋਕੀ 'ਚ ਉਸਦੇ ਅਫਸਰ ਨੇ ਉਸਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀ ਸਲਾਘਾ ਕਰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ ਸੀ, "ਰਸੀਦ, ਇਸ ਵਾਰ ਤੂੰ ਕਮਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ... ਪਿੱਛੇ ਜੋ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਧੱਕਾ ਲਗਿਆ ਸੀ ਉਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਸਰ ਨਿਕਲ ਗਈ... ਤੇ ਹੁਣ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ... ਹਾਂ ਹਾਂ ਜਿੱਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋਏ ਬਿਨਾਂ..."

ਰਸੀਦ ਚੁੱਪ ਰਿਹਾ ਸੀ! ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬਹਾਦਰੀ ਤੋਂ ਹੀ ਤੇ ਆਉਣ ਲਗ ਪਿਆ ਸੀ, ਭਲਾ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ, ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਾਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਉਸ ਦੀ ਖਜ਼ੋਰੀ ਡਰ ਤੇ ਫਿਕਰ 'ਚ ਘਿਰੀ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਤ ਸੀ।

ਇਸ ਚੋਕੀ ਤੋਂ ਅਗਲਾ ਪੜ੍ਹਾ ਇਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਸ਼ਹਿਰ ਸੀ।

ਬੰਬਾਂ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਹੇਠਾਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਦਮ ਤੋੜਦੀ ਰਹੀ, ਵੱਡੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਕੱਚ ਵਾਂਗ ਤਿੜਕਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ—ਹੁਣੇ ਤੇ ਅੱਗ 'ਚ ਤਬਾਹੀ ਲਿਖਦੀ ਰਹੀ। ਉਹ ਇਕ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਗਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੀ ਕਿਸੇ ਇਕ ਹੋਰ ਸੋਚ ਨਾਲ ਜੂਝਦਾ ਵੀ ਰਿਹਾ।

ਸ਼ਹਿਰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਇਕ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਮਕਾਨ 'ਚ ਡੇਰਾ ਲਾਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿਛਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਲਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ, ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਮਕਾਨ ਦੇ ਉੱਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਤੇ ਸਟੇਨਗਨਾਂ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਉਹ ਉਸੇ ਮਕਾਨ ਦੇ ਇਕ ਨਿੱਕੇ ਕਮਰੇ 'ਚ ਬੈਠਾ, ਪਿਛਲੇ ਹੁਕਮ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਬੈਠਾ ਬੈਠਾ ਆਪਣੇ ਅਤੀਤ 'ਚ ਗਵਾਚ ਗਿਆ ਤੇ ਫੇਰ ਅਚਾਨਕ ਉਹ ਉਠ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਚਿੱਤ

ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਜਨਬੀ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਘੁੰਮੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ 'ਇਅਰ ਫੋਰਸ' ਵਲੋਂ ਮਚਾਈ ਤਬਾਹੀ ਨੂੰ ਵੇਖੇ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਲਈ ਉਹ ਉਥੇ ਖੜਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਫੇਰ ਅਚਾਨਕ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੀ ਚੌੜੀ ਸੜਕ 'ਤੇ ਟੁਰ ਪਿਆ।

ਰਾਤ ਕਾਫੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਤੇ ਦੂਰ ਕਿਧਰੇ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਣ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸੇ ਵਕਤ ਉਸ ਉੱਤੇ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦਾ ਜੌਤਾ ਗੂੰਜ ਪਾਉਂਦਾ ਲੰਘ ਗਿਆ। 'ਬਾਇਦ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਤੇ' ਪਹਿਲਾਂ ਹਵਾਈ ਹਮਲਾ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ, ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ ਆਖਿਆ, 'ਹਾਂ... ਅਗਲਾ ਪੜ੍ਹਾ ਸਰ ਕਰਨ ਲਈ ਬੰਬਾਂ ਨਾਲ ਤਬਾਹੀ ਮਚਾਉਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਲਗਦੀ ਏ... ਹੂੰ', ਤੇ ਫੇਰ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਲੰਮਾ ਸਾਹ ਸਾਹ ਲਿਆ। ਉਹ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਅਗੇ ਟੁਰਦਾ ਗਿਆ— ਸੜਕ 'ਤੇ ਕੁਝ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਿਹਾ ਕੁਝ ਦੂਰ ਜਾਕੇ ਉਹ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਰੁਕ ਗਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਬਿਗਾਨੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਚਲਣਾ ਖਤਰੇ ਤੋਂ ਖਾਝੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਹ ਤਾਂ ਫੌਜ ਦੇ ਅਨੁਲਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਉਲਟਾ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਅਹੁਦੇ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ 'ਚ ਘਿਰਿਆ ਉਹ ਕੁਝ ਚਿਰ ਉਥੇ ਹੀ ਖੜਾ ਰਿਹਾ। ਫੇਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਲੱਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਹਾਉਕਾ ਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਨੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਤੱਕਿਆ, ਹਨੇਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਇਆ।

ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਦ ਉਹ, ਹੱਥ 'ਚ ਪਿਸਤੌਲ ਫੜ ਕੇ, ਸੜਕ ਤੋਂ ਕੁਝ ਪਾਸੇ ਹਟਕੇ ਉੱਗੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਬੂਝਾਂ ਵਲ ਵਧਿਆ। ਬੂਝਾਂ ਦੇ ਕਰੀਬ ਜਾਣ 'ਤੇ ਉਹ ਰੁਕ ਗਿਆ। ਉਹ ਡਰ ਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਰਲੇ ਮਿਲੇ ਭਾਵਾਂ

'ਚ ਜਕੜਿਆ ਉਸੇ ਥਾਂ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਦ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਹਉਕਾ ਸੁਣਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਝ ਜਾਪਿਆ ਜਿਵੇਂ ਬੂਝਾਂ 'ਚ ਬੈਠਾ ਕੋਈ ਰੋ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਨੇ ਜੋਬ ਚੋਂ ਨਿੱਕੀ 'ਟਾਰਚ' ਕੱਢੀ ਤੇ ਬੂਝਾਂ ਵਲ ਚੱਲਾ ਗਿਆ। ਟਾਰਚ ਦੇ ਚਾਨਣ 'ਚ ਉਸਨੇ ਇਕ ਬੂਝੇ ਦੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮੀ ਪਈ ਨੌਜਵਾਨ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਤੱਕਿਆ। ਲੜਕੀ ਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਝਲਕ ਤਾਂ ਸੀ ਪਰ ਉਦਾਸੀ ਤੇ ਫਿਕਰ ਦੇ ਭਾਰ ਹੇਠਾਂ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਆਬ ਦਲ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ 'ਦੁਸ਼ਮਣ' ਮੁਲਕ ਦੀ ਬੱਲੀ ਵਿੱਚ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ, "ਕੀ ਗੱਲ ਇਥੇ ਕਿਉਂ ਲੁਕੀ ਪਈ ਏ?"

ਅੱਗੋਂ ਜਵਾਬ ਨਾ ਪਾਕੇ ਉਹ ਉਸਦੇ ਬੱਲ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਤੇ ਬੜੀ ਹੀ ਅਪਣਤ ਨਾਲ ਬੋਲਿਆ, "ਕੀ ਨਾਂ ਏ?"

"ਨਸਰੀਨ"

"ਨਸਰੀਨ, ਇਥੇ ਕਿਉਂ ਬੈਠੀ ਏ? ... ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਿਉਂ ਚਲੇ ਆਈ?"

"ਸ਼ਹਿਰ ਕਿਥੇ ਰਿਹਾ ਏ?"

ਲੜਕੀ ਦਾ ਉਤਰ ਸੁਣਕੇ ਉਹ ਸਹਿਮ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਜਾਪਿਆ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਨੇ ਲੜਕੀ ਵਲ ਹੱਥ ਥਪਾਇਆ ਤੇ ਬੋਲਿਆ, "ਚਲ ਉਠ ਤਾਂ... ਉਠ, ਇਥੇ ਰਾਤ ਕੱਟਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।"

"ਨਹੀਂ... ਪਿਸਤੌਲ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਹੀ ਏ... ਇਕ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਦਿਓ।"

"ਕਿਉਂ?"

"ਮੇਰੇ ਮਾਂ ਬਾਪ... ਤੇ ਨਿੱਕਾ ਭਰਾ... ਸਭ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ... ਮੇਰਾ ਇਕ ਹੱਥ ਵੀ ਨਕਾਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਏ... ਤੇ ਕੱਲ੍ਹ ਦਾ ਕੀ ਭਰੋਸਾ... ਕੀ ਕਰਾਂਗੀ ਜੀਕੇ... ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮਾਰ ਦਿਓ... ਮੈਂ ਅਹਿਸਾਸ ਮੰਨਾਂਗੀ... ਹਾਂ"

"ਨਹੀਂ... ਨਸਰੀਨ ਮਰਨਾ ਕੋਈ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਤੇਰੀ ਬਿਪਤਾ ਦਾ।"

"ਮੈਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚਿਆ ਸੀ... ਪਰ ਭਜ ਨਸ ਕੇ ਜਦੋਂ ਇਥੇ ਤੀਕ ਪਹੁੰਚੀ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪ੍ਰਤੀ ਮੌਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ... ਕਿੰਨਾ ਰੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਮੈਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਰ ਜਾਂਦੀ...।"

"ਜੋ ਥੀਤ ਗਿਆ ਉਸ ਬਾਰੇ ਨਾ ਸੋਚ... ਚਲ ਤੈਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਸ਼ਹਿਰ ਪਹੁੰਚਾਵਾਂ।"

"ਸ਼ਹਿਰ... ਘਰ ਤਾਂ ਰਹੇ ਹੀ ਨਹੀਂ... ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਏ ਫੇਰ ਕਿਉਂ ਇੰਝ ਆਖ ਰਹੇ ਓ"

"ਇਥੇ ਵੀ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਹਾਲਤ 'ਚ ਛਡਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।"

"ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਏਨੀ ਹਮਦਰਦੀ ਵੀ ਕਿਉਂ ਏ? ਬੜਾ ਅਜੀਬ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਏ... ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ... ਮੈਂ ਰੋ ਰਹੀ ਸਾਂ ਕੋਈ ਹਮਦਰਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ... ਹਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਿਆ... ਪਰ ਤੁਹਾਡਾ ਵਤੀਰਾ... ਬੋਲਦੀ ਬੋਲਦੀ ਦਾ ਉਸ ਦਾ ਗੱਚ ਭਰ ਆਇਆ ਤੇ ਉਹ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਈ।

"ਮੈਂ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹਾਂ... ਮਜ਼ਬੂਰ ਵੀ ਭਾਹਦਾ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਹਾਂ। ਤੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਗੁਨਾਹ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਣ ਲੱਗਾ ਏ... ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਣ ਲੱਗਾ ਏ ਕਿ ਮੈਂ ਬਿਨ ਜ਼ਮੀਰ ਜੀ ਰਿਹਾ ਹਾਂ... ਖੈਰ ਛੱਡ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ... ਚਲ ਉਠ ਤਾਂ"

"ਉਠਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ... ਡਾਕਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ... ਮੈਂ ਦਮ ਲੈਣਾ ਚੁੱਕੀ ਹਾਂ"

"ਜੇ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਆ ਸਕਦਾ ਹੋਇਆ ਤਦ ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਵਿਕੀ ਸੋਚ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜੀਵਨ... ਮਤਲਬ... ਇਕ ਜ਼ਮੀਰ ਨਾਲ ਜੀ ਸਕਣ ਦਾ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਮਿਲ ਜਾਏਗਾ ਮੈਨੂੰ"

"ਤੁਸੀਂ... ਤੁਸੀਂ ਲੜਕੀ ਕਿਉਂ ਰਹੇ ਹੋ ਜੇ ਏਨਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਓ?"

"ਅਸੀਂ ਲੜਕੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇ... ਸਾਨੂੰ ਲੜਕੀ ਪੈ ਰਿਹਾ ਏ... ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਚੱਕਰ 'ਚ ਫਸ ਗਏ ਹਾਂ... ਅੱਗੋਂ ਵਧਦੇ ਹਾਂ ਤਦ ਵੀ ਖੂਨ ਤੇ ਜੇ ਪਿਛੇ ਹਟਦੇ ਹਾਂ ਤਦ ਵੀ... ਇਹ ਉਹ ਖੇਡ ਏ ਜਿਸ 'ਚ ਸਾਡੀ ਕੋਈ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ... ਸਗੋਂ ਸਾਨੂੰ ਘਤੀਸ ਲਿਆ ਗਿਆ ਏ ਇਸ 'ਚ... ਹੁਣ ਤੀਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਮਰਦਿਆਂ ਡਰਿਆ ਏ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੁਣ ਵੀ ਦਿਸ ਰਹੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ... ਹਾਂ ਉਵੇਂ ਹੀ... ਤੜਫਦੇ ਕੁਰਲਾਉਂਦੇ...।"

"ਤੁਸੀਂ ਦੋਤ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ?"

"ਕਿਥੇ?"

"ਜਿਥੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਨਹੀਂ"

"ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਹਰ ਥਾਂ ਹੈ"

"ਨਹੀਂ... ਚਲੋ ਮੇਰੇ ਨਾਲ... ਮੈਂ ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਤੋਂ ਦੂਰ ਲੈ ਜਾਵਾਂਗੀ ਤੁਹਾਨੂੰ"

ਉਹ ਹਲਕਾ ਜਿਹਾ ਮੁਸਕਾਇਆ ਤੇ ਬੋਲਿਆ, "ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਇਦ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਹੋ ਗਈ ਏ"

"... ਮੈਨੂੰ... ਮੈਨੂੰ ਇੰਝ ਲਗ ਰਿਹਾ ਏ ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ... ਜਿਵੇਂ... ਜਿਵੇਂ... ਕੀ ਆਖਾਂ?... ਕਈ ਵਾਰ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਦਸਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ... ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਚੱਲੋ... ਅੱਗ... ਪਛਮ ਵਲ... ਕਾਫੀ ਦੂਰ... ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੋਵੋਗੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ 'ਚ ਸਾਹਸ ਰਹੇਗਾ ਤੇ ਆਪਾ... ਤੇ ਆਪਾ... ਚਲੋ ਨਾ..."

ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਵਲਕਾਰ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਨ ਯੋਗ ਨਾਵਲ :

ਜੰਦ ਨਾਜ਼ਿਆਂ ਦੀ	ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ	ਸ਼ਹੀਦ ਉਪਮਾ ਸਿੰਘ	ਜੰਗੀ ਕੈਦੀ
ਸ਼ਹੀਦ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਲੋਪੌਰੇ	ਬਾਬਾ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਉਸਮਾਨ	ਸ਼ਹੀਦ ਮਦਨ ਲਾਲ ਢੀਂਗਣਾ	ਲਹਿਰ ਟੁਪਦੀ ਗਈ

ਮਿਲਣ ਦਾ ਪਤਾ: KESAR SINGH, 13487-98A AVE, SURREY, B.C., V3T 1C7.

ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਕੱਟ ਕੇ ਉਹ ਬੋਲਿਆ, "ਤੇਰੇ ਵਤਨ 'ਚ...ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੋਵਾਂਗਾ.. ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਬਖਸ਼ਣਾ...ਬਿਨ ਮੌਤ ਮਾਰਨਗੇ ਮੈਨੂੰ...ਵੇਖ ਤਾਂ ਸਹੀ ਦੋਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕਿੰਨੀ ਨਫਰਤ ਉਭਰ ਆਈ ਏ...ਤੂੰ ਜੋ ਚਹੁੰਦੀ ਏਂ ਓਹੋ ਕੁਝ ਕਰਨ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਵੀ ਚਿੰਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਏ...ਪਰ ਇਹ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ...ਮੁਸਕਿਲ ਏ"

"ਅੱਛਾ ਇੰਝ ਕਰ, ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਤਨ ਲੈ ਚਲ"

"ਇਹ ਵੀ ਮੁਸਕਿਲ ਏ...ਵਾਪਿਸ ਆਪਣੇ ਵਤਨ ਵਲ ਨਸਿਆ ਗੱਦਾਰ ਅਖਵਾਵਾਂਗਾ...ਨਸਰੀਨ ਮੇਰੇ ਲਈ ਹੁਣ ਜੀਵਨ ਵੀ ਇਕ ਗੁਨਾਹ ਤੇ ਮੌਤ ਵੀ"

ਉਸ ਨੇ ਰਸੀਦ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੀਨੇ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਬੋਲੀ, "ਨਹੀਂ.. ਤੁਸੀਂ ਚਲੋ...ਇਸ ਰਾਤ ਦੇ ਹਨੇਰੇ 'ਚ ਨਿਕਲ ਚਲਦੇ ਹਾਂ...ਬੜੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਨੇ ਜਿਥੇ ਲੁਕ ਕੇ ਜੀਵਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਏ..."

"ਅਜਿਹੀ ਥਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਤੂੰਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਏ...ਨਾਲੇ ਲੁਕ ਕੇ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਦੇਰ ਜੀਵਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਏ...ਮੌਤ ਵਰਗਾ ਜੀਵਨ..."

"ਅੱਛਾ ਫੇਰ ਇਕ ਹੋਰ ਰਾਹ...ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਦੇਸ਼ ਛੱਡ ਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣਾ...ਪਛਮ ਵਲ ਚਲਦੇ ਹਾਂ...ਕੋਈ ਸਿਪਾਹੀ ਲਵਾਂਗੇ...ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਕੁਝ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕੇ ਲੰਘਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਏ.. ਬੜੇ ਲੋਕੀਂ ਗਏ ਸੀ ਸਾਡੇ ਸ਼ਹਿਰੋਂ...ਹਾਂ ਆਪਾਂ ਇਸ ਜੰਗ ਤੋਂ...ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੰਬਾਂ ਗੋਲੀਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਚਲੇ ਜਾਵਾਂਗੇ...ਜਿਥੇ ਮੁਸਕਾਹਟ ਏ ਅਜੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਚ"

"ਹਾਂ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ.. ਪਰ ਹਾਲ ਦੀ ਘੜੀ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਏ...ਇੰਝ ਕਰਦੇ ਹਾਂ...ਤੂੰ ਵਾਪਿਸ ਸ਼ਹਿਰ ਚਲ...ਕੁਝ ਦਿਨ ਮੇਰਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰ...ਮੈਂ ਵਾਪਿਸ ਪਰਤਾਂਗਾ ਤੇ..."

ਉਸੇ ਵਕਤ ਇਕ ਗੋਲੀ ਉਸ ਦੀ ਵੂਹੀ 'ਚੋਂ ਲੰਘ ਗਈ ਤੇ ਉਹ ਨਸਰੀਨ ਦੇ ਮੱਦੇ 'ਤੇ ਢੇਰੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਭਾਰ ਸਹਾਰਦੀ ਹੋਈ ਨਸਰੀਨ ਨੇ ਸੜਕ ਵਲ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀ। ਚਾਰ ਪੰਜ ਟਾਰਚਾਂ ਦਾ ਇਕਠਾ ਚਾਨਣ ਉਸ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਆ ਵਜਿਆ। ਉਸ ਚਾਨਣ 'ਚ ਪਿਸਤੌਲ ਵਾਲਾ ਇਕ ਹੱਥ ਉਸ ਵਲ ਤਣਿਆ ਖੜਾ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਗੱਦ 'ਚ ਢੇਰੀ ਹੋਏ ਰਸੀਦ 'ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਮੋਹ ਜਾਗ ਪਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਮੱਥਾ ਚੁੰਮਿਆ ਤੇ ਫੇਰ ਨਫਰਤ 'ਚ ਤਣੇ ਹੋਏ ਪਿਸਤੌਲ ਵਲ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਬੋਲੀ, "ਤੂੰ ਕੁੱਤਾ ਏ... ਕੁੱਤਾ.. ਹੈਵਾਨ.. ਤੈਨੂੰ ਨਫਰਤ ਏ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੋਂ...ਜੀਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ.. ਹੁਣ ਤੀਕ ਲੜਦਾ ਰਿਹਾ ਇਹ.. ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਵਧਦਾ ਰਿਹਾ...ਭਲਾ ਕੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਤੂੰ ਇਸ ਨੂੰ?... ਤੇ ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਪਲ ਲਈ ਇਹ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਸੀ ਤਾਂ ਤੂੰ ਜਰ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ.. ਕਮੀਨਾ ਏ' ਤੂੰ...ਕੁੱਤਾ!"

ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਗੋਲੀਆਂ ਰਸੀਦ ਤੇ ਨਸਰੀਨ ਦੇ ਆ ਵੱਜੀਆਂ ਤੇ ਉਹ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਗੱਦ 'ਚ ਇਕ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਲੁੜਕ ਗਏ। ਫੇਰ ਕੋਈ ਉਚੀ ਤੇ ਸਖਤ ਅਵਾਜ਼ 'ਚ ਬੋਲਿਆ, "ਚਲੋ ਵਾਪਿਸ...ਠੀਕ ਘੰਟੇ ਬਾਦ ਅੱਗੇ ਵਧਣਾ ਏ.. ਲੋੜੀਂਦੇ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਬੰਬਾਰੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਏ...ਆਪਾਂ ਅੱਗੇ ਵਧਣਾ ਏ.. ਤੂੰ ਅਗਵਾਈ ਕਰੇਂਗਾ ਨਾਦਰ ਹੁਸੈਨ...ਤੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਘਟਨਾ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿਓ...ਇਹ ਉਹ ਕੁਝ ਏ ਜੋ ਵਾਪਰਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ.. ਜੋ ਵਾਪਰਨਾ ਏ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਏ...ਚਲੋ...ਜਲਦੀ...ਸ਼ਾਬਾਸ਼!"

ਤੇ ਫੇਰ ਸੜਕ 'ਤੇ ਭਾਰੀ ਬੂਟਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਦੂਰ ਕਿਤੇ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਵਾਂਗ ਟਿਕੀ ਰਾਤ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਭੰਗ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ।

(ਕਹਾਣੀ 'ਫੈਸਲ' ਦੀ ਥਾਕੀ...)

ਮਰ ਮਰਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਬਾਬੂ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਆਗਰਿਓਂ ਦੇੜਣਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਥਾਕੀ ਦਾ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਥਾਣੇ 'ਚ ਲੋਕੀ ਡਿਊਟੀ ਤੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਡ ਦਿਓ।' ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸਭ ਨੂੰ ਮੰਜੂਰ ਸੀ। ਜੇਬਤਰਾ ਆਪਣੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸਦੀ ਜੇਬ ਕੱਟੀ ਗਈ ਸੀ, ਸੌ ਰੁਪਏ ਲੈ ਕੇ ਸਲਾਮ ਕਰਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਸਦੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਯਾਦਵ ਸੀਟੀ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਕਮਰੇ 'ਚ ਆਇਆ। ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਉਪਰ ਮੁਸਕਾਨ ਸੀ।

'ਜਨਾਬ! ਇਹ ਮੁੰਡਾ ਤਾਂ ਕਮਾਲ ਦਾ ਹੈ। ਪੂਰੇ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਸਨ ਇਸ ਕੋਲ।'

'ਕਿਉਂ ਓਏ! ਅੱਜ ਕੱਲ ਬੜੀ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਤੇਹੀ ਤਾਂ। ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸੁਲਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਾਰਦਾ। ਯਾਦਵ

ਇਸਦੇ ਬਾਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਓ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਔਡਿਆਂ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਵਧਾ ਦਿਓ।' ਸਾਹਿਬ ਆਕੜ ਗਿਆ।

'ਸਰਕਾਰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮਿਲ ਜਾਵੇ। ਕੁੱਟ ਤਾਂ ਅੱਜ ਜਿਆਦਾ ਹੀ ਪੈ ਗਈ ਹੈ।' ਜੇਬ ਕਤਰੇ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਮਿਨਤ ਜਿਹੀ ਕੀਤੀ।

'ਸਾਲਿਆ! ਕਿਉਂ ਬੂਠ ਬੋਲਦੇ,' ਯਾਦਵ ਨੇ ਕਿਹਾ - 'ਸਾਲਿਆ ਇਹ ਜਨਾਬ ਦੀ ਬੈਲਟ ਹੈ ਜ਼ੋਕਰ ਇਕ ਵੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਖੱਲ ਖਿੱਚੀ ਜਾਣੀ ਸੀ ਮੈਂ ਤਾਂ ਬੈਲਟ ਕਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉਪਰ ਤੇ ਕਦੀ ਕੰਧ ਉਪਰ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।'

'ਸਾਹਿਬ ਕੁਝ ਰੁਪਏ ਰੋਲਾ ਪਾਉਣ ਦੇ ਤਾਂ ਮਿਲਣੇ ਚਾਹੀਏ ਨੇ।'

ਸਾਹਿਬ ਜੋਰ ਦੀ ਹੱਸ ਪਿਆ ਉਸਦੇ ਹੱਸਦਿਆਂ ਹੀ ਥਾਕੀ ਲੋਕ ਵੀ ਜੋਰ ਜੋਰ ਨਾਲ ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਪਏ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਫਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨ ਦੀ ਭੇਟ ਹੋਏ
ਤਾਂ: ਵਿਸ਼ਵ ਨਾਥ ਤਿਏੜੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਕਵਿਤਾਵਾਂ

ਫਿਟ ਨਹੀਂ ਹੋਵਾਂਗਾ

"ਜ਼ਰਾ ਖਿਚੋ"
"ਥੋੜਾ ਕੱਸੋ"

.....

ਚਾਬੀ
ਰੋਂਚ
ਪਲਾਸ
ਜਾਂ ਫੇਰ ਹਥੇੜੇ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ
ਸ਼ਕੰਜੇ 'ਚ ਫਿਟ ਨਹੀਂ ਹੋਵਾਂਗਾ
ਜੱਤ ਹੋਵਾਂਗਾ

ਇਨਸਾਨ ਹਾਂ ਮੈਂ
ਲੋਹੇ ਦਾ ਲੋਹਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆਂ।

ਗੁਫਾ ਚੋਂ
ਸੱਚ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਲਿਆਓ
ਮੇਰੇ ਦੈਸਤ
ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ
ਲੋਹੇ ਦੀ ਨਹੀਂ।

ਗਰਾਜ ਤੋਂ ਫੁੱਟ-ਪਾਥ ਤੀਕ

ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਰਾਤ ਠਹਿਰਿਆ
ਗਰਾਜ ਨਹੀਂ ਸੀ
ਕਾਰ ਨੂੰ ਕਾਦਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ
ਨੀਲੇ ਅੰਬਰ ਥੱਲੇ ਹੀ ਰੁਕਣਾ ਪਿਆ
ਕਾਰ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਖੜੀ ਰਹੀ।
ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਤਲਮਲਾਂਦਾ ਰਿਹਾ
ਕਿ ਉਸ ਤੇ ਕੋਹਰਾ ਪੈ ਰਿਹੈ
ਰੰਗ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ
ਬੜਾ ਜੁਲਮ ਹੋਇਆ ਹੈ
ਜੇ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਏਥੇ ਨਾ ਠਹਿਰਦਾ
ਸਵੇਰੇ ਉਠ ਕੇ ਕਾਰ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ
ਮਲਮਲ ਦੇ ਕਪੜੇ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ
ਵੇਖਿਆ ਕਿਸੇ ਨੇ ਝਰੀਟ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਾ ਦਿੱਤੀ
ਕਿਸੇ ਵੱਟਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ
ਭਿੱਕੀ ਤਾਂ ਠੀਕ ਬੰਦ ਹੈ
ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਹ ਆਇਆ
ਸਭ ਠੀਕ ਹੈ।

ਬੜਾ ਬਿਜ਼ੀ ਦਿਨ ਹੈ
ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਬਸਤੀ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਨ ਦੇਣਾ ਹੈ
ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਤੋਂ ਫੁੱਲ ਲੈਣੇ ਨੇ
ਗਰੀਬੀ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਜਤਾਉਣੀ ਹੈ
ਜਦੋਂ-ਜਹਿਦ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਹੈ
ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅਗਾਹ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਉਥੋਂ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ ਹਾਂ
ਜਿਥੇ ਲੋਕ ਫੁੱਟ-ਪਾਥਾਂ ਤੇ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਨੇ
ਤਰਪਾਲ ਦਾ ਬਾੜਾ ਹੈ
ਅਸਮਾਨ ਦੀ ਛੱਤ
ਘਰ ਦਾ ਛੱਟਾ ਮੋਟਾ ਸਾਮਾਨ
ਉਹ ਵੀ ਬੇਤਰਤੀਬਾ।

ਵਾਹ ਮੇਰੇ ਦੇਸ਼ !
ਆਫ਼ਰੀਨ ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਉਤੇ
ਮਸ਼ੀਨ ਨੂੰ ਗਰਾਜ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਇਕ ਰਾਤ
ਤਾਂ ਕੀ ਬੀਤੀ ਸੀ
ਇਹ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਕੋਹਰੇ ਦਾ ਨਿੱਘ ਮਾਣ ਰਹੇ ਨੇ।
ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਚਿੰਤਾ ਆਪ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ
ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਹਨ !
ਮਸ਼ੀਨ ਵਿਚਾਰੀ ਦਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਖਿਆਲ ਰੱਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ

S&S Insurance SERVICES

ਹਰਦੇਵ ਗਿੱਲ 590-2058

6679 MAIN STREET - 2nd FLOOR (at 51st Ave)
VANCOUVER, B.C.

TEL: 324-2311

ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ 324-2311

GET YOUR

Autoplan

AND HOME INSURANCE

ਕਾਰਾਂ ਟਰੱਕਾਂ ਤੇ ਵੈਨਾਂ ਦੀ ਇਨਸ਼ੂਰੈਂਸ ਦੇ ਲਈ ਹੁਣੇ ਹੀ ਸਾਡੇ ਦਫਤਰ ਆਓ ਅਤੇ ਰਸ਼ ਤੋਂ ਬਚੋ। ਚੰਗੀ ਸਰਵਿਸ ਤੇ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਸਲਾਹ ਹਾਸਲ ਕਰੋ। ਅਸੀਂ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਸਬੰਧੀ ਆਪ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਵੀ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਾਂਗੇ।

Enquire about Added Autoplan Protection
Benefits from us:

- *UNDER INSURED MOTORIST PROTECTION
- *INCOME REPLACEMENT
- *LOSS OF USE
- *FREE AUTOPLAN MOTORIST KIT

Income Tax Services also available

ਪ੍ਰਿੰਸ ਰੂਪਰਟ, ਬੀ.ਸੀ. ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਗੋਰਸਰੀ ਦੀ
ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਦੁਕਾਨ

ਜ਼ਟਾਨਾ ਮੈਂਟਰਪਰਾਈਜ਼ਜ਼

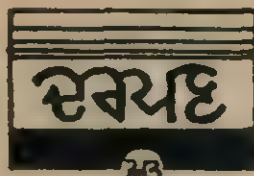
- * ਭਾਰਤੀ ਗੋਰਸਰੀ
- * ਕੈਸੈਟ ਟੇਪਾਂ
- * ਸ਼ੋਭਾ ਸ਼ਿੰਘ ਦੇ ਚਿੱਤਰ
- * ਡਿਰਪਾਨਾਂ
- * ਫੋਤੀ ਹੀ ਵੀਡੀਓ ਟੇਪਾਂ ਕਿਰਾਏ ਤੇ
ਏਣ ਦਾ ਵਿਤਰਾਮ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ

627-7209

JATANA ENTERPRISES

1238 ALEXANDRA PLACE,

PRINCE RUPERT

ਫਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨ ਤੋਂ ਫਿਰਕਮੰਦ ਹੋ ਕੇ ਜਿਹੜਾ ਤੁਸੀਂ ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਥੇ ਇਹ ਆਮ ਚਰਚਾ ਹੈ ਕਿ ਫਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨ ਹੁਣ ਇਕ ਵਿਸ਼ਵ ਲਹਿਰ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹ ਲਹਿਰ ਫੈਲਾਉਣ ਵਿੱਚ ਬਦੇਸੀਆਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਪਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਹੋ ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਵੱਧ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਨਿੱਕਲਦੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਗਾਏ ਬਹਾਣੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਅਸਲੀਅਤ ਨਾਲੋਂ ਕਲਪਨਾ ਦੀਆਂ ਉਤਾਰੀਆਂ ਹਨ। ਖਾਸਿਤਨ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਪਰ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਖਾਸਿਤਨ ਦੀ ਮੰਗ ਦੇ ਹਾਮੀ ਹਨ। ਹੁਣ ਵੀ ਫਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨੀ ਇੱਕਾ ਦੁੱਕਾ ਕਤਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਤਾਈਚਾਰੇ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ। ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਹੁਣ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸੱਦਾ ਭਾਵਨਾ ਸਮਾਗਮਾਂ, ਅਮਨ-ਮਾਰਥਾਂ ਅਤੇ ਫਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨ ਵਿਰੁੱਧ ਰੈਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਵਸਦੇ ਹਿੰਦੂ ਭਾਗੀਨਾਂ ਨੇ ਕਦੀ ਵੀ ਖੱਬੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਆ, ਹੁਣ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਹਿੰਸਾਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਖੱਬੀ ਸੋਚ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਹੀ ਹਨ, ਜੋ ਅਸਲ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਫਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਘਰਸ਼ ਲਈ ਲਾਮਬੰਦੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਵੱਲ ਵੀ ਆਪਣਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਬਦਲ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਵੱਲ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਨਾ ਪਛਾਣਦੇ ਵੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਤੱਥ ਫਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਕੈਨੇਡਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਅਖਬਾਰਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਨਾਂ ਲੈਣ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਅੱਗੇ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਆਉਣੀਆਂ। ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਸੱਦੇ ਗਏ ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਤਾ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਠਾਏ ਗਏ ਸਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਸੰਪਾਦਕੀ (ਸਮਤਾ/ਅਪਰੈਲ 84) ਵਿੱਚੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। 'ਵਤਨੇ ਦੂਰ' ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਯਾਦ!

— ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ (ਸੰਪਾਦਕ ਸਮਤਾ) / 29 ਮਾਰਚ 84
(ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਪੰਜਾਬ, INDIA).

'ਵਤਨੇ ਦੂਰ' ਦਾ ਸ਼ਾਨਨ ਅੰਕ ਵੀ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸਤੋਂ ਮਗਰਲਾ ਇੱਕ ਅੰਕ ਵੀ ਮਿਲਿਆ ਹੈ...

ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਪਹੁੰਚ (ਸੰਪਾਦਕੀ/ਵਤਨੇ ਦੂਰ/ਸਤੰਬਰ-ਦਸੰਬਰ 83) ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਸੰਮਤੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਵਖੇਵਿਆਂ ਤੋਂ ਉਤਾਂਹ ਉਠਕੇ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਸਾਹਿੱਤ ਚਿੰਤਨ ਤੇ ਖੱਬੇ ਪੱਖੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਇਆ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ - ਇਹ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ - ਸਗੋਂ ਅੱਜ ਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹੋ ਪਹੁੰਚ ਹੀ ਦਰੁਸਤ ਹੈ - ਅੱਜ ਲੋੜ ਹੈ ਸਭਨਾਂ ਖੱਬੇ-ਪੱਖੀਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਮੁੱਠ ਹੋਣ ਦੀ -

ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਤਾਵੁਤਾਂ ਦਾ ਅੰਸ਼ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਈ ਵਾਰ ਉਪਗ੍ਰਹਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਟੁਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਤਾਵੁਤ ਦੀ ਪਰਤੀ ਨਾਲੋਂ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਹੀ ਹੈ - ਏਸੇ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਸਮਕਾਲੀ ਸਾਹਿੱਤਕ ਸਥਿਤੀ, ਤੇ ਹਾਜ਼ਰੀਤਕ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਵੀ, ਲੋੜੀਂਦੇ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿੱਚ ਵੇਖ ਪਰਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ - ਸੀਤ ਹਮ ਉਦਾਸੀ ਵੱਲ ਥੋਲੋੜੀ ਉਦਾਰਤਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕਾ ਦੁੱਕਾ ਸਾਹਿੱਤਕਾਰ ਬਾਰੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਵੱਧ ਚਰਚਾ ਏਸ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ - ਖੈਰ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਤਾਂ ਵਿਸਥਾਰ ਦੀਆਂ ਹਨ - ਤੁਹਾਡਾ ਉਦਮ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਸਲਾਹੁਣ ਯੋਗ ਹੈ -

— ਡਾ: ਰਾਮਚੰਦ ਸਿੰਘ (ਸੰਪਾਦਕ ਸਿਰਜਣਾ) / 9 ਫਰਵਰੀ 84
(ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਪੰਜਾਬ, INDIA).

'ਵਤਨੇ ਦੂਰ' ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਦਿੱਖ ਖੱਬੇ ਅਤੇ ਮੈਰਾ ਪੱਖੋਂ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ ਹੈ। ਕੈਨੇਡਾ 'ਚ ਵਸ ਰਹੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਤਾਂ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਡਾ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਏਧਰ ਅਸੀਂ ਉਥੋਂ ਦੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਕਾਫ਼ੀ ਕੁਝ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵਤਨੇ ਦੂਰ ਆਪਣੀ ਵਿੱਤ ਮੁਤਾਬਕ ਹਿੱਸਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗਰਤੀ ਪਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਏਕਤਾ ਵਿੱਚ ਪੱਕੇ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੈ।

— ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਲ (ਸੰਪਾਦਕ ਅਫ਼) / 17 ਫਰਵਰੀ 84
(ਲੁਠੀ ਕਲਾਂ, ਲੁਧਿਆਣਾ, INDIA)

'ਵਤਨੇ ਦੂਰ' ਲਈ ਇਕ ਸਾਲ ਦਾ ਚੰਦਾ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਤਰਾ ਲਈ ਜੋ ਕਿ ਭੈਨਮਾਰਕ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ... ਪਰਚਾ ਬਹੁਤ ਸੁਹਾਣਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਕਾਫ਼ੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦੇ ਹੋ ਇਸਦਾ ਪੱਧਰ ਏਨਾ ਚੰਗਾ ਹੋਖਣ ਲਈ।

— ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ
(WINNIPEG, MANITOBA, CANADA).

'ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ' ਬਾਰੇ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਅੱਜ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ - ਵਲਵਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਤੋਂ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੱਢ ਰਹੇ ਹੋ, ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਠਨ ਤੇ ਸਲਾਘਾਯੋਗ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਅਤੇ ਪੇਪਰ ਦੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਾਲ ਲੈਸ -। ਅਸੀਂ ਭਾਰਤੀ ਤੁਹਾਡੇ ਬਹੁਤ ਅਭਾਗੀ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਲੁੱਟੇ ਪੁੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਈਂ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧ ਓ ਅਤੇ ਲਗਨ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਨਾਲ ਇਨਕਲਾਬ ਨਈਂ ਜੀ ਤੋੜ ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ - ਮੈਨੂੰ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਸਤਨਾਂ ਉੱਪਰ (ਅਜਮੇਰ ਰੋਡ, ਇਕਥਾਲ ਰਾਮੁਵਾਲੀਆ, ਸਾਧੂ, ਸੁਖਿੰਦਰ, ਅਮਰਜੀਤ ਚਾਹਲ, ਇੰਦਰਜੀਤ ਰੋਡ, ਸੁਖਵੰਤ ਹੁੰਦਲ, ਰਾਮੁਬੀਰ ਮੰਡ, ਦੇਵ ਜਟਾਣਾ, ਅਵਤਾਰ ਰੋਡ; ਤੇਜ ਸੰਧੂ, ਸਤਵੰਤ ਦੀਪਕ, ਕਲਮੀਆ ਸਿੰਘ ਚਮਨ, ਅਵਤਾਰ ਗਿੱਲ, ਪਾਲ ਬਿਨਿੰਗ, ਗੁਰਚਰਨ ਟੱਲੇਵਾਲੀਆ, ਕਰਨੈਲ ਰੰਧਾਵਾ, ਜਗਦੇਵ ਜਟਾਣਾ) ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਨ ਹੈ - ਜਿੱਥੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਹੱਥ ਭੰਨਦੀ ਪਾਲ ਕਮਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਓ, ਉੱਥੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ (ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਵੀ) - ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕਰ ਰਹੇ ਓ। ਸਾਡੇ ਅਦਨੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਕੋਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ - ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਸੁਭ ਵਿਚਾਰਾਂ, ਨੇਕ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਹੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ - ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕੁਝ ਕਰੋਗੇ !

- ਸੁਰਜੀਤ ਬਰਾੜ / 6 ਜਨਵਰੀ 84

(ਘੋਲੀਆ ਕਲਾਂ, ਫਰੀਦਕੋਟ, INDIA).

ਬਹੁਤ ਦਰ ਹੋਈ ਹੈ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਦੀ ਕੋਈ ਕਾਪੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਪਰਚਾ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਨਿਕਲਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਇਕ ਰੁਖ ਜਿਹੀ ਹੈ - ਜੋ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਹੀ ਗੱਲ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਆਸ ਰਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਰਚਾ ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਭੇਜੇਗੇ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਜਾਣ ਸਕਣ ਦੀ ਮੇਰੀ ਭੁੱਖ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿਓਗੇ।

ਹੋਰ ਦੋ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਘੱਲ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਵਿਚਾਰ ਲੈਣੀਆਂ। ਜੇਕਰ ਚੰਗੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਤਾਂ ਛਾਪ ਲੈਣੀਆਂ।

- ਜਗਤਾਰ ਦੁਆ / 18 ਦਸੰਬਰ 83

(SOUTHALL, MIDDX, ENGLAND).

ਕਾਫੀ ਦਰ ਮਗਰੋਂ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਫੇਰ ਬਹੁਤਿਆ - ਬਹੁਤ ਸੁਕਰੀਆ ਤੁਹਾਡਾ - ਟੁੱਟ ਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਸਿਲਸਲਾ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਉਂ। ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ, ਸੰਕਟ !! ਖੈਰ ਵਿਸ਼ੇ ਤਾਂ ਨੀਂ। ਅਹਿਸਾਸ ਏ। ਗੁਜ਼ਰ ਰਹੇ ਸਮੇਂ 'ਚ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ 'ਚ ਭਾਗ ਲੈਣਾ, ਨਾ ਕਿ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਕੰਡੀਸ਼ਨਾਂ (ਸਥਿਤੀਆਂ) 'ਚ ਦਬਕ ਕੇ ਮੜੀ ਹੋ ਜਾਣਾ। ਸੁਲਾਹ ਕਰੀ ਜਾਣਾ ਤੇ ਕਰੀ ਹੀ ਜਾਣਾ ਕਾਇਰਾ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਖਰਾਬ ਦੇਣ ਵਾਂਗੂੰ ਹੁੰਦਾ।

ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ, ਤੁਸੀਂ ਗੱਲ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੇ ਸਗੋਂ ਅੰਦਰ ਕਰ ਰਹੇ ਓ ਸਿਰਫ਼ ਨਾਲ।... ਨਾਲ ਮਜ਼ਦ ਦੇ ਤੁਰਨ ਵਾਂਗੂੰ, ਮਜ਼ਦ ਗਈ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਪਿਰਕ ਗਏ। ਚਿੱਥ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਅੰ... ਹੀਨਾਂ ਕੋਈਆਂ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਂਗੂੰ - ਹਾਂ, ਆ ਲਓ ਮਿੱਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਲੂਣ ਦੀ ਡਲੀ... ਹੈ ਭੀ ਸੱਚ, ਹੋਸੀ ਭੀ ਸੱਚ, ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਿਓ ਤੇ ਸੁਣਾਉ ਦੀ ਦਿਓ, ਦੋ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਨੇ ਜੇਕਰ ਦਿਲਚਸਪ ਲੱਗਣ। ਉਕਰ ਨਾਲ -

- ਹਰਜੀਤ ਦੋਸਰੀਆ / 14 ਮਾਰਚ 84

(READING, ENGLAND).

ਤੁਹਾਡੇ ਹੱਥਾਂ ਨੇ ਪਰਚੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸੰਵਾਰਿਆ ਹੈ। ਠਿਕਾਣਾ - ਜਨੂੰਨ ਵਿਰੁੱਧ 'ਪਾਠਕ-ਲੇਖਕ ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ' ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਤੇ ਇਸੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਲਿਖਕੇ ਇੱਕ ਸਲਾਘਾਯੋਗ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸਦੇ ਮੈਂ ਬੜਾ ਦੁੱਖੀ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਭਾਵੇਂ ਰਹਿ ਤਾਂ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਜੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸੁਮੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਨੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਤੌਨ ਬਦਲ ਨੂੰ ਹਲਾ ਕੇ ਰਖ ਦਿੱਤਾ। ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ ਦੇ ਸੁਨੇਹਰੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਠਿਕਾਣਿਆਂ ਬੜਾ ਕੋਜਾ ਚਿਕੜ ਲੁਕਿਆ ਹੈ। ਵਕਤ ਇਸ ਬਹੁਦਰਸੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲੇਗਾ। ਇਸ ਪੱਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਇਕ ਲੇਖ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਛਾਪਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰਨਾ। 'ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ' ਦਾ ਦਸਵੇਂ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਛਪਿਆ ਇਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਜ਼ਰੂਰ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅੰਕ ਦੀਆਂ ਤਾਰੀਖਾਂ ਬਹੁਤ ਸੁਣੀਆਂ ਪਰ ਦਰਸਨ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਸਟੀਫਨ ਗਿੱਲ ਦੀ ਬਾਰ ਬਾਰ ਇਸ ਅੰਕ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਪੁੱਛ ਰਿਹਾ ਹੈ।

- ਮਿੱਤਰ ਰਾਜਾ / 20 ਮਾਰਚ 84

(OTTAWA, ONTARIO, CANADA).

ਪਿਛਲੇ ਵਰ੍ਹੇ ਜਦੋਂ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨਾਟਕਕਾਰ ਦੇ ਤਰਾਮੇ ਹੈਮਲਟਨ, ਟੁਰਾਂਟੋ ਅਤੇ ਕੋਰਨਰ ਵਿੱਚੋਂ ਖੰਡੇ ਗਏ, ਉਦੋਂ 'ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ' ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲੀ। ਪਰਚੇ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ, ਰੂਪ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾ ਦੇਖ ਕੇ ਮਨ ਬਹੁਤ ਪਰਭਾਵਤ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਰਚੇਸਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਛਪਣ ਵਾਲੇ ਪਰਚਿਆਂ ਵਿੱਚ 'ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ' ਨੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਥਾਂ ਬਣਾ ਲਈ ਹੈ। ਏਸ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਆਪ ਸਿਰ ਹੈ। ਏਸ ਉਦਮ ਉੱਪਰ ਆਪ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦ। ਮੈਂ ਇੱਕ ਕਵਿਤਾ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਇਸ ਨੂੰ 'ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ' ਵਿੱਚੋਂ ਛਾਪਕੇ ਪਾਠਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਓਗੇ।

- ਨਾਜ਼ਰ ਸਿੰਘ 'ਦੀਪਕ' ਐੱਮ.ਏ. / 19 ਫਰਵਰੀ 84

(HAMILTON, ONTARIO, CANADA).

ਕਾਫੀ ਭਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੁਹਾਡਾ ਪਤਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲੋਂ। ਫਕਰ ਜ਼ਮਾਨ ਸਾਹਿਬ ਇਥੇ ਆਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪਰਚੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਇੱਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਪਤਾ ਪਤਾ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਚੰਦੇ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਉੱਤੇ ਲਿਖੇ ਪੱਤੇ ਤੇ ਭੇਜਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਕਰਨੀ ਤੇ CANADA ਜਾਂ U.S.A. 'ਚੋਂ ਛਪ ਰਹੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪਰਚਿਆਂ ਦੇ ਘੋਰੇ ਘੱਲਣ।

- ਮਲਵਿੰਦਰ / 22 ਦਸੰਬਰ 83

(AUSTRIA, EUROPE)

ਇਨਕਸਾਬੀ ਸ਼ੁਰੂ ਇਛਾਵਾਂ ਨਾਲ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਵਤੋਨੇ ਦੂਰ ਦੀ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸੱਥ 'ਚ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਆਪਣਾ ਪੱਪਰ ਕਾਫ਼ੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ - ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵਿਭਿੰਨਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ ਗੁਆਂਢੀ ਦਰਸ਼ਨ ਚਾਹਿਲ ਕੋਲੋਂ ਵਤੋਨੇ ਦੂਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਆਪਣਾ ਜਨਵਰੀ ਫਰਵਰੀ 84 ਮੰਚ ਦੀ ਅੱਜ ਪੜ੍ਹਿਆ - ਭਾਵੇਂ ਪੱਪਰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪੱਪਰ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਆਮ ਥੀਵੇ ਲਈ ਸਮਝਣਾ ਮੁੱਖ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਘਾਟ ਨੂੰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੇ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ - ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਵਿੱਚ ਦੀ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ। 'ਤਾਲੇ ਬਿੜਗਿਆ ਜਸਵੰਤ ਕੰਢਲ' ਲੇਖ (ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਦਾ) ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਿਸਨੇ ਠੋਸ ਦਲੀਲਾਂ ਨਾਲ ਜਸਵੰਤ ਕੰਢਲ ਦੇ ਅਸਲੀ ਜਿਹੇ ਨੂੰ ਨੰਗਿਆਂ ਕੀਤਾ, ਲੇਖ ਵਕਿਆਂ ਦੀ ਸਲਾਹਦੁਯੋਗ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਪੱਪਰ ਦਾ ਤਾਂ ਸਟੈਂਡ ਪੜ੍ਹ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ।

ਬਾਕੀ ਏਨਕੁਣਾ ਤੋਂ ਨਿੱਕਲਦਾ ਪੱਪਰ 'ਵੰਗਾਰ' ਅੱਜਕਲ ਅਲੋਪ ਹੈ। ਸਾਇਰ ਇਪਾਨ ਨੇ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਖੁਲਾਕੇ ਲੋਕਾਂ 'ਚ ਉਸਦੇ ਨਾਟਕ ਦਸ਼ਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਪੱਪਰ ਨਿਬੇੜ ਲਿਆ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਦੇ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਵੰਗਾਰ' ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਜਦ ਕਿ ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਬਹੁਤ ਨਾਜ਼ਕ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਪੱਪਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਨਿੱਕਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਆਪਣਾ ਸਟੈਂਡ ਲੋਕਾਂ 'ਚ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਣਦਾ ਸੀ ਪਰ ਵੰਗਾਰ ਦੀ ਲੰਮੀ ਧਾਗੀ ਚੁੱਪ ਤੋਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੱਪਰ ਕੋਲ ਕਹਿਣ ਲਈ ਕੁਝ ਰਿਹਾ ਨਹੀਂ। ਜਾਂ ਫਿਰ ਜਸਵੰਤ ਕੰਢਲ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪੱਤਰੇ ਤੇ ਭੋਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।... .. ਉਮੀਦ ਹੈ ਮੇਰੀ ਆਵਾਜ਼ 'ਵੰਗਾਰ' ਤੱਕ ਜ਼ਰੂਰ ਪਹੁੰਚ ਦੇਵੇਗੇ।... ..

- ਕਰਮ ਗਿੱਲ / 18 ਮਾਰਚ 84

(TORONTO, ONTARIO, CANADA).

... ਇੱਕ ਕਹਿਣਾ ਹੋਰ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਮੁਤਾਬਕ ਅੰਤਰਦ ਦੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਜਨੂੰਨ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦਿਓ-ਨਹੁੰਦਗਾਂ ਨੇ ਸਾਡਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਾਥੀ ਸੁਮੀਤ ਮੈਂਗੀਟਾ ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ ਵਲੂੰਦਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਿਨਾਉਦੀ ਹਰਕਤ ਨੇ ਸਾਡੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਘੱਟਾ ਪਾ ਕੇ ਇਹ ਆਪਣੇ ਉਲੀਕੇ ਪਰੋਗਰਾਮ (ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖ-ਲੜਾਈ) 'ਤੇ ਚੱਲ ਪਏ ਹਨ। ਸੋ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਤਗੜੇ ਹੋ ਕੇ ਲੰਗਿਆਂ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ ਕਿ ਇਹ ਜਨੂੰਨੀ ਲੜਾਈ ਪਾਂਦਾ ਕੌਣ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਫਾਇਦਾ ਕਿਸਨੂੰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਕਿਸਦਾ ਕੀ ਥਰਥਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ! ਉਹ ਸੁਮੀਤ ਦੇ ਬਾਬਤ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲਿਖਿਆ "ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ - ਇੱਕ ਪਰਮ ਮਨੁੱਖ" ਅੱਜ ਸੁਮੀਤ ਦੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਕਾਫੀ ਸਤਰਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਖਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੜਕਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਰਸ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਪੱਗੜਾਂ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਲੰਮੇ ਵਾਲੇ ਵਾਲੇ ਰਹੀ - ਉਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸੁਝਾਵਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹਾਵੀ ਬਣਦਾ ਸੀ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਲੜੇ, ਹੁਣ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਲੜਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਅੱਜੋਂ ਇਸੇ ਦੀ ਪ੍ਰੇਲਤਾਈ ਦਰਸਾ ਲਈ ਲੜਦੇ ਰਹਿਣਗੇ।

- ਹਰਦੇਵ ਵਿਰਾ / 26 ਮਾਰਚ 84

(EDMONTON, ALBERTA, CANADA).

ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚ ਹੁਬੰਦਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤੈਨੂੰ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਖਤ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਸਕਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਗੜੇ ਹਰੇ ਹਾਲਾਤ ਬਾਰੇ ਤੈਨੂੰ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸਾਂ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੇ ਲੇਖਕਾਂ, ਕਲਾਕਾਰਾਂ, ਸੰਪਾਦਕਾਂ ਦੇ ਕੁਲ ਬਿਲਕੁਲ ਉਸੇ ਲਾਈਨ ਉੱਤੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ C.I.A. ਸਪਾਂਸਰਡ ਡੈੱਥ ਸਕ੍ਰੀਮਡ ਏਲਸੇਲਵਾਡੇਰ, ਚਿੱਲੀ, ਫਿਲੀਪਾਈਨ, ਲਿਬਨਾਨ, ਅਰਜਨਟਾਈਨਾ ਆਦਿ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਫਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸੁਮੀਤ ਸਿੰਘ, ਡਾ: ਵੀ. ਅੰਨ. ਤਿਵਾੜੀ ਅਤੇ ਚਿੰਗਾਰੀ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਦਾ ਕੁਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਇਸ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਫਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਲਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਪਰਮ ਮੋਰਚੇ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਲੋਕ-ਹਿਤੂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ-ਹਿਤੂ ਹਨ। ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਕੁ ਫਿਰਕੂ-ਅੰਸਾਂ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ) ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲਗਾਉ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ੁਬਾਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਦੀਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵੱਲੋਂ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਕ ਧਨੀ ਰਾਮ ਚਾੜ੍ਹਕ, ਫੌਰਜ਼ ਦੀਨ ਸਰਫ, ਬੁੱਲੇ ਸਾਹ, ਵਰਿਸ ਸਾਹ, ਸਿਦ ਕੁਮਾਰ, ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ, ਨੂਰ ਜਹਾਂ, ਰੇਸ਼ਮਾਂ, ਮੁਲਕ ਰਾਜ ਆਨੰਦ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਖੰਨਾ, ਬਲਰਾਜ ਸਾਹਣੀ, ਫਖਰ ਜ਼ਮਾਂ, ਅਫਜ਼ਲ ਅਹਿਸਨ ਰੰਧਾਵਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਵਰਮੁਲੀ ਦੇਣ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ?

ਪਰਮ ਜਾਂ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਨਾਮ ਉੱਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਵੀਹਲੀਆਨ ਜ਼ੁਲਮ ਮਨੁੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਕਲੰਕ ਬਣੇ ਰਹਿਣਗੇ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਵਿਰੋਧੀ ਕੁਕਰਮਾਂ ਦੀ ਪਿੱਠ ਠੋਕਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ-ਵਿਰੋਧੀ ਨੇਤਾ, ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰ-ਤੰਗਦਿਲ, ਮੌਕਾ-ਪ੍ਰਸਤ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਤੋਂ ਗਿਰੇ ਹੋਏ ਇਨਸਾਨ, ਜੋ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਮੁਢੇਰੇ ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਅਜਿਹੇ ਵੀਹਲੀਆਨ ਜ਼ੁਲਮ-ਸਿਤਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇੱਕ ਵੀ ਸੁਬਦ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਕਤਰਾਂਦੇ ਹਨ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਲੇਖਕ ਜਾਂ ਕਲਾਕਾਰ ਸੁਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲੇਖਕ ਜਾਂ ਕਲਾਕਾਰ ਜਿਹੇ ਪਵਿੱਤਰ ਸੁਬਦਾਂ ਦੀ ਤੋਹੀਨ ਕਰਨਾ ਹੈ।

- ਸੁਖਿੰਦਰ / 15 ਅਪਰੈਲ 84

(TORONTO, ONTARIO, CANADA).

HIMALAYA RESTAURANT LTD.

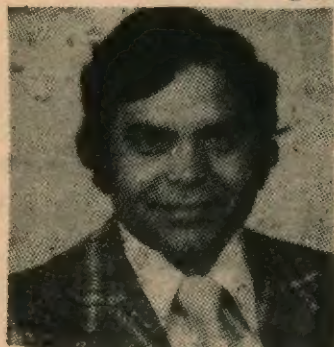
6595 Main Street

Phone: 324-6514

2313 Main Street,

Phone: 876-2911

VANCOUVER, B.C.

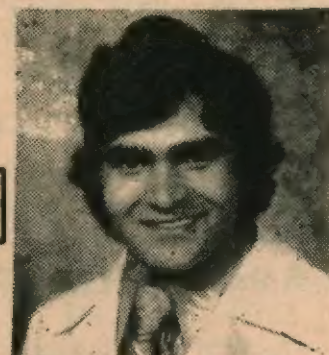

KEWAL SINGH PABLA

PABLA'S VIKING INN

828 East Hastings

Call 324 - 6514

JAGMOHAN SINGH PABLA

Mesu, Patisa, Besan, Barfi, Gajarpack, Laddo, Padha,
Gulab Jamun, Rasgoole, Badana, Jalebi, Amratiyan,
Shakerpare, Namkeen Bhujia and many many more.

ਮਠਿਆਈ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਦੁਕਾਨ

FOR ALL YOUR REAL ESTATE NEEDS
Residential - Commercial - Investments

CONTACT: AMRIK SULL

PH. BUS: 585-2211

PH. RES: 581-6692

PAGER: 3748-687-7711

ਹਰ ਪਰਕਾਰ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ
ਖਰੀਦਣ ਜਾਂ ਵੇਚਣ ਲਈ
ਅਮਰੀਕ ਸੁੱਲ
ਨੂੰ ਮਿਲੇ !

AMRIK SULL

Century 21

10667 - 135 ST., SURREY, B.C.

Kesri

SWEETS & RESTAURANT LTD.

Retailer & Wholesaler

*We Cater for
Weddings & Parties*

1424 GERRARD ST. EAST
TORONTO, ONT. M4L 1Z6
Tel. 466-0173

ਬੰਬੇ ਸਵੀਟਸ ਮੈਨੂਫੈਕਚਰਰ

FOR LARGEST VARIETY IN INDIAN SWEETS

ਉਥੇ ਸਾਰੀਆਂ ਭਾਰਤੀ ਮਠਿਆਈਆਂ - ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸਵਾਦੀ ਖਾਣੇ - ਜਿਵੇਂ ਕਿ,

OUR TEMPTATIONS.

Largest Variety in Indian Sweets

Burfi - Laddo - Rasgulas - Gulab Jamuns - Masu - Pinnis
Balu Shahi - Besan - Petha - Gajarpak

ਅਸੀਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਰਤੀ ਸਵਾਦੀ ਮਠਿਆਈਆਂ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਵਿੱਚ ਮਾਹਰ ਹਾਂ।
ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਲਈ ਖਾਸ ਰਿਆਇਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

- ਛੱਲੇ ਭਟੂਰੇ • ਸਮੋਸੇ • ਆਲੂ ਟਿੱਕੀ
 - ਕਰਾਰੇ ਕਰਾਰੇ ਗੋਲਗੱਪੇ ਆਦਿ ਆਦਿ...
-ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹਰ ਸਮੇਂ ਤਿਆਰ
ਮਿਲੇਗਾ

ਆਉ ਤੇ ਵਧੀਆ ਸਾਮਾਨ ਘੱਟ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿਚ ਸਾਥੋਂ ਖਰੀਦੋ
ਥੋਕ ਤੇ ਮਠਿਆਈ ਖ਼ੀਦਣ ਲਈ
ਸ਼ੁਕਲਾ ਬ੍ਰਾਦਰਜ਼

Manager: SHUKLA

6556 - 60 Main Street
(at 49th Ave.)
Vancouver, B.C. V5X 3H1
Tel: (604) 321-1414
874-5722

WE ARE OPEN EVERY DAY 9 A.M. TO 9:30 P.M.

BOMBAY SWEETS MFG. INCORPORATED®

ਬੰਬੇ ਸਵੀਟਸ
ਵੱਲੋਂ

ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਸੁਰ
ਅਵਸਰ

ਤੇ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ

ਟ
ਧ
ਈ

WATNO DUR
P.O. Box 9545
Edmonton, Alberta, T6E 5X2

Second Class Mail Reg. No. 3233

TO:

ਫਰੰਟੀਅਰ ਕਲਾਥ ਹਾਊਸ

**NEW DESIGNS
& NEW FASHIONS
SAREES**

**We have the largest variety
in Punjabi suits
both in designs & Quality**

FRONTIER CLOTH HOUSE LTD.

6695 MAIN STREET VANCOUVER, B.C.

PHONE NO. 325-4424 or 325-3515